STUDII ȘI CERCETĂRI DE ANTROPOLOGIE

TOMUL 13

1976

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

COMITETUL DE REDACȚIE

Redactor responsabil: prof. univ. dr. doc. OLGA NECRASOV, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România

Redactor responsabil adjunct: dr. V. V. CARAMELEA

Membri: acad. ȘT.-M. MILCU
acad. V. PREDA
dr. SUZANA GRINȚESCU-POP
D. NICOLĂESCU-PLOPȘOR
dr. MARIA CRISTESCU

Secretar de redacție: ELENA RADU

În țară, abonamentele se primesc la oficiile poștale, agențiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții.

Comenzile de abonamente din străinătate se primesc la ILEXIM, Serviciul Export-Import Presă, Calea Griviței nr. 64 — 66, P.O.B. 2001, telex 011226, București, România, sau la reprezentanții săi din străinătate.

La revue „Studii și cercetări de antropologie" paraît une fois par an.

Toute commande de l'étranger sera adressée à ILEXIM, Département d'Exportation-Importation Presse, Calea Griviței 64 — 66, Boîte postale 2001, telex 011226, Bucarest, Roumanie, ou à ses représentants à l'étranger.

En Roumanie, vous pourrez vous abonner par les bureaux de poste ou chez votre facteur.

ADRESA REDACȚIEI:

BULEVARDUL DR. PETRU GROZA NR. 8
BUCUREȘTI 35, C.P. 4219

STUDII ŞI CERCETĂRI DE ANTROPOLOGIE

Tomul 13 1976

SUMAR

Antropologie istorică

AL. OANCEA, M. ŞT. UDRESCU şi DARDU NICOLĂESCU-PLOPŞOR, Un mormînt din epoca bronzului descoperit la Cîrlomăneşti 3
IOANA POPOVICI şi M. ADAM, Scheletele feudale timpurii descoperite în groapa comună de la Dinogeţia (sec. XI — XII) 7
LAURENŢIA GEORGESCU, Necropola feudală de la Grozăveşti 11

Antropologie contemporană şi aplicată

TH. ENĂCHESCU, AURELIA POPESCU şi GABRIELA FLORU, Contribuţie la studiul antropometric al relaţiei dintre vîrsta cronologică şi vîrsta biologică în perioada peripuberală 15
MARIA CRISTESCU, D. BOTEZATU, SILVIA GHIGEA şi MARIA ISTRATE, Aspecte ale creşterii dimensiunilor şi ale modificărilor conformaţiei cefalo-faciale 23
OLGA NECRASOV, MARIA DANIELESCU, ANA-CEZARINA BĂLTEANU şi GEORGETA MIU, Unele caracteristici hematotipice a două populaţii din Delta Dunării (Grindul Letea) 33
MARIA-ELENA ROŞCA, P. SEVASTRU şi OLIMPIA TUDOSE, Aspecte demografice într-o populaţie endogamă din Ţara Oaşului (comuna Cămîrzana) 41
HORST SCHMIDT, Limitele unui izolat genetic din Banat 49
CORNELIU VULPE, Aspecte ale dermatoglifelor la populaţia din Lindenfeld (jud. Caraş-Severin) 53
MARIA VLĂDESCU, Studiul variabilităţii constituţionale a populaţiei unor aşezări situate în zona submontană din vestul Munteniei 59
ELENA RADU, BELA KÉRTESZ şi CAMELIA LUNGU, Studiul antropologic al unei populaţii din Lueta (jud. Harghita) 65

Antropologie socială şi culturală

VASILE V. CARAMELEA, Contribuţii preliminare la elaborarea unui atlas al orientărilor de valoare ale culturii poporului român 75
LUCIA MĂRCUŞ, Unităţi antroponimice cu frecvenţă scăzută în limba română . . . 81

Recenzii 83

UN MORMÎNT DIN EPOCA BRONZULUI DESCOPERIT LA CÎRLOMĂNEȘTI

DE

AL. OANCEA, M. ȘT. UDRESCU și DARDU NICOLĂESCU-PLOPȘOR

572.7

Cercetările arheologice întreprinse începînd din anul 1967 la vest de satul Cîrlomănești în punctul numit „Cetatea" ori „Cetățuia", situat pe terasa înaltă dintre cursurile rîurilor Buzău și Nișcov, au dat la iveală mai multe nivele de locuire datînd din epoca bronzului, cultura Monteoru — fazele Ic3 și IIa —, suprapuse de nivelele unei dave getice [1].

În campania de săpături din 1973, în suprafața E_{2c} (nord), la adîncimea de $-2{,}0-2{,}10$ m, în pămîntul viu, s-a conturat groapa unui mormînt de inhumație, de formă rectangulară cu colțurile rotunjite, măsurînd $1{,}05 \times 0{,}60$ m în partea superioară și îngustîndu-se spre bază, unde, la adîncimea de $-2{,}50-2{,}53$ m, dimensiunile se reduc la $0{,}90 \times 0{,}45$ m.

Pe fundul gropii se afla scheletul unui copil, orientat N—S, în decubit lateral stîng, cu coapsele și gambele puternic flectate, brațele lipite de trunchi și antebrațele flectate, cel stîng cu palma așezată sub cap, iar mîna dreaptă adusă în dreptul feței, avînd depuse în palmă 7 falange de *Bos taurus* (pl. I, fig. 1). Ca inventar, lîngă osul sacrum a fost depusă o ceașcă de dimensiuni mijlocii, cu fundul drept, corpul scund, ușor arcuit bitronconic, gîtul cilindric, tronconic, terminat cu buza teșită, gura largă, circulară. Vasul, prevăzut cu toartă supraînălțată, din bandă îngustă trasă direct din buza sa, este de culoare brun-cărămizie, cu luciu metalic, fiind lucrat cu mîna dintr-o pastă bine frămîntată și arsă, avînd în compoziție nisip, cioburi pisate și pietricele (pl. I, fig. 2 și 3).

Pentru datarea mormîntului de la Cîrlomănești, ceașca descrisă constituie singurul obiect de inventar ce permite încadrarea acestei descoperiri în faza Monteoru IIa. Forme apropiate, caracteristice pentru această etapă de dezvoltare a culturii Monteoru, au fost descoperite în cimitirul nr. 4 de la Sărata-Monteoru (6), (7). Deși nu se poate afirma cu certitudine din ce nivel al locuirii din epoca bronzului începea groapa mormîntului de la Cîrlomănești, ea fiind observată doar în pămîntul viu, totuși prezența unor fragmente ceramice lîngă inhumat, antrenate cu pămîntul de umplutură, ne îndreptățește să susținem că groapa

[1] Săpături conduse de Mircea Babeș. Pentru istoricul cercetărilor, materiale și datarea complexelor, vezi M. Babeș, Dacia, N. S., 1975, XIX, p. 125 — 126.

trebuie să fi pornit din nivelul Monteoru IIa. De altfel, din etapele tîrzii ale culturii Monteoru datează şi descoperirile care prezintă analogii de ordin ritual cu mormîntul de la Cîrlomăneşti. Astfel, cimitirul nr. 4 de la Sărata-Monteoru, în care inhumările în poziţie chircită şi cu palmele aduse în dreptul feţei sînt destul de numeroase (6), (12), se încadrează în faza IIa (7); în necropola de la Poiana, datată în fazele I—II (4), mormîntul 17, în decubit lateral stîng, chircit, cu braţele lipite de trunchi şi mîinile aduse în dreptul feţei, avea depuse în palma stîngă 2 vîrfuri de săgeată (2); la Bălinteşti-Cioinagi, cimitir din ultima fază a culturii Monteoru (14), s-au descoperit mai multe morminte cu schelete în poziţie chircită, unele avînd palmele aduse în dreptul feţei. Dintre acestea reţine atenţia mormîntul 29, aparţinînd unui copil inhumat în poziţie chircită şi ţinînd între palmele aduse în dreptul capului un vas cu gura îndreptată spre faţă (13).

Deşi nu aparţin culturii Monteoru, mai amintim scheletele din mormintele 8 şi 11 de la Stoicani-Cetăţuie, datate la începutul epocii bronzului, în poziţie chircită accentuat, cu palmele aduse în dreptul feţei (3), (10). Pentru sfîrşitul epocii bronzului, menţionăm necropola de la Truşeşti, aparţinînd culturii Noua, unde au fost semnalate mai multe inhumări în poziţie chircită şi cu mîinile în dreptul feţei, precum şi un mormînt la care, între humerusul stîng şi occipital, au fost aşezate, în două rînduri suprapuse, un număr de 14 astragale (8), (9).

În contextul înhumărilor în poziţie chircită cu palmele aduse în dreptul feţei cunoscute pînă în prezent pentru epoca bronzului, mormîntul de la Cîrlomăneşti se individualizează printr-un ritual aparte. Cele 7 falange de *Bos taurus* depuse în mîna dreaptă a copilului nu constituie o ofrandă. Semnificaţia lor, şi în primul rînd a numărului lor , este rituală. Ca dovadă în acest sens, reamintim scheletul din mormîntul 17 de la Poiana, care avea depuse în mîna stîngă 2 vîrfuri de săgeată, iar copilul din mormîntul 29 de la Bălinteşti-Cioinagi ţinea între palme un vas cu gura îndreptată spre faţă. Pe de altă parte, dintre cele 7 falange (Ph), 5 sînt Ph I şi 2 Ph II. Caracterele morfologice şi dimensionale atestă că ele provin de la un număr minim de 2 indivizi. Nu este exclusă posibilitatea ca două falange, I şi II, să fie în conexiune (pl. I, fig. 4).

Una dintre falangele I prezintă în treimea mijlocie o perforaţie ce o străpunge antero-posterior, realizată intenţionat începînd de pe faţa anterioară, unde orificiul are un contur aproximativ circular, cu marginile uşor neregulate şi un diametru de 10 mm, deschiderea pe faţa posterioară fiind neregulată şi alungită în sens supero-inferior. Pe o altă falangă I se observă în regiunea posterioară, la 10 mm sub suprafaţa articulară proximală, două incizii puţin adînci, la 2 mm una de alta şi perpendicular pe axul longitudinal al osului, ca urmare a unei intervenţii cu un corp tăios, probabil în timpul detaşării piesei, după sacrificarea animalului.

Examenul osemintelor umane întregeşte tabloul de date şi de probleme pe care le aduce în discuţie mormîntul de la Cîrlomăneşti cu o serie de observaţii şi concluzii dintre care, în limita spaţiului disponibil, vom consemna pe cele mai relevante (tabelul nr. 1).

Fig. 1. — Poziția *in situ* a scheletului.

Fig. 2. și 3. — Ceașca descoperită în mormînt. Vedere laterală și posterioară.

2

3

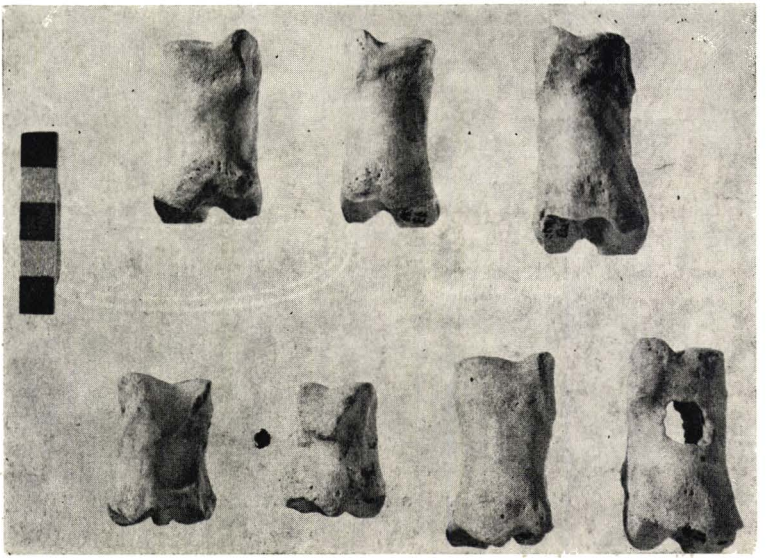

Fig. 4. — Falange de *Bos taurus* aflate în palma dreaptă a scheletului de copil.

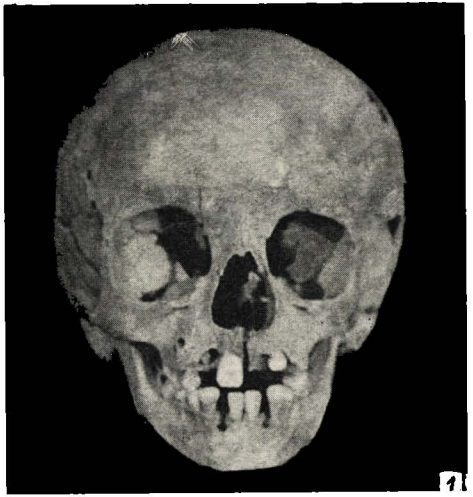

Craniul de copil.

1, în norma frontală;
2, în poziție 3/4;
3, în norma laterală;
4, în norma verticală;
5, în norma occipitală.

Tabelul nr. 1

Craniul de la Cîrlomănești. Dimensiuni și indici

Nr. Martin	Dimensiuni	Nr. Martin	Dimensiuni	Nr. Martin	Dimensiuni	Nr. Martin	Dimensiuni
1	164	28	97	50	21,5	$69_{(3)}$	12
5	95	29	101	51	38	70	44
8	143	30	108	52	33	71_a	25
9	95	31	87	54	23,2		
10	121	40	85	55	40		
12	109	43	96	62	34		
17	125	$43_{(1)}$	90	63	30		
20	108,5	45	115	66	76,5		
23	490	46	81	67	38,5		
26	114	47	90	69	22		
27	121	48	50	$69_{(1)}$	24,5		
				INDICI			
8 : 1	87,2	9 : 8	66,1	40 : 5	89,6	48 : 8	34,9
17 : 1	76,2	12 : 8	76,2	45 : 8	80,4	$69_3 : 69_1$	48,9
20 : 1	66,2	30 : 29	106,9	48 : 45	43,5	$71_a : 70$	56,8
17 : 8	87,4	29 : 26	88,6	47 : 45	78,7	9 : 66	124,0
20 : 8	75,9	30 : 27	89,3	54 : 55	58,0		
9 : 10	78,5	32 : 38	89,7	52 : 51	86,8		

Scheletul a aparținut unui copil în vîrstă de aproximativ $7^1/_2$ ani, ținînd seama că molarul de șase ani este erupt bilateral și cu început de funcționare pe maxilar și pe mandibulă, incisivii centrali superiori și inferiori sînt erupți, iar incisivii laterali superiori pe cale de erupție, atingînd nivelul marginii alveolare. Un grup de caractere ca frunte bombată, bose frontale și parietale dezvoltate, iar reliefurile glabelar, supraciliar, protuberanța occipitală externă și mastoidele slab dezvoltate, de gradul 1, pledează foarte probabil pentru sexul feminin. Talia calculată pe baza lungimii humerusului și a radiusului (11) este de 109,0 $\pm$4,2 cm.

Craniul, romboid scurt și în formă de casă-bombă în norma occipitală, este hiperbrahicran, hipsicran și tapeinocran cu calota hipsicrană și tapeinocrană, cu fruntea bombată, metrio-stenometopă și ortometopă, occipitalul mijlociu de lat și foarte ușor bombat, cu fața ortognată, hipereuriprosopă și hipereurienă, orbitele ovalar-elipsoidale înalte, hipsiconche, cu nasul ușor hipercamaerin, apertura piriformă de tip antropin și oasele nazale de forma 3—4 Martin (pl. II, fig. 1—5).

Grupul structural fenotipic este A_3, prezentînd totuși, cu toată vîrsta timpurie, toate caracterele genotipului corespunzător (1). Probabil că, datorită realizării expresiei genotipice încă de la vîrsta de $7^1/_2$ ani, craniul de la Cîrlomănești prezintă o mare asemănare cu M. 31 de la Sărata-Monteoru aparținînd unui infans II (DD = 2,7 pe 12 caractere de mărime și DD = 2,6 pe 11 caractere de formă), un grad mai redus de asemănare cu M. 55, un infans I din aceeași necropolă (DD = 4,4 pe 13 caractere de mărime și DD = 3,3 pe 12 caractere de formă), și chiar cu M. 135, o femeie senilă din aceeași serie cu DD = 3,3 pe 12 caractere de formă ale calotei, sau și cu M. 8 de la Poiana, o femeie adultă, cu DD = 4,6 pe 12 caractere de formă ale calotei.

Nu este lipsit de importanţă faptul că toate mormintele de la Sărata-Monteoru cu care se aseamănă mormîntul de la Cîrlomăneşti provin din cimitirul nr. 4. Putem deci spune că şi analiza antropologică vine să confirme, ca şi analogiile de ordin ritual, datarea acestui mormînt în faza IIa a culturii Monteoru. Pe de altă parte, această asemănare izbitoare de mărime şi de formă între copii şi asemănarea de formă dintre copilul de la Cîrlomăneşti şi adulţii din necropolele de la Sărata-Monteoru şi de la Poiana (5) ar putea să reprezinte, cel puţin pentru grupul structural fenotipic A_3, o componentă care să exprime o unitate de origine a comunităţilor umane din arealul culturii Monteoru în faza IIa.

UNE TOMBE DE L'ÂGE DU BRONZE DÉCOUVERTE À CÎRLOMĂNEŞTI

RÉSUMÉ

Il s'agit d'une tombe à inhumation d'un enfant âgé de $7^1/_2$ ans, en décubitus latéral gauche, les cuisses et les jambes repliées, la main gauche reposant sous le crâne et la droite élevée devant la face, tenant dans la paume 7 phalanges de *Bos taurus* dont l'une perforée intentionnellement.

Une tasse, seul objet d'inventaire, et les conditions stratigraphiques de la découverte attestent l'appartenance de la tombe à la phase II_a de la culture Monteoru. On discute les analogies du rituel funéraire et les caractères anthropologiques de l'enfant découvert à Cîrlomăneşti, une bonne ressemblance s'avérant pour les nécropoles des étapes tardives de l'âge du bronze: Sărata-Monteoru — le cimetière n° 4 —, Poiana et Balinteşti-Cioinagi.

BIBLIOGRAFIE

1. Charles R.-P., C. R. Acad. Sci., Paris, 1963, **256**, 1355—1358.
2. Dunăreanu-Vulpe Ecaterina, Dacia, 1935—1936, **V—VI**, 154, fig. 3.
3. Florescu Marilena, Arheologia Moldovei, 1964, **II—III**, 110 şi urm.
4. Florescu Marilena, Arheologia Moldovei, 1965, **IV**, 97, nota 139.
5. Maximilian C., *Sărata-Monteoru. Studiu antropologic*, Edit. Academiei, Bucureşti, 1962.
6. Nestor I. şi colab., SCIV, 1953, *1—2*, 76—79, fig. 7 şi 8 a.
7. Nestor I., Zaharia Eugenia, SCIV, 1955, *3—4*, 504—505.
8. Petrescu-Dîmboviţa M., SCIV, 1952, *1—2*, 78.
9. Petrescu-Dîmboviţa M., SCIV, 1953, *1—2*, 23—24.
10. Petrescu-Dîmboviţa M., Materiale şi cercetări arheologice, 1953, **I**, 121, 124 şi 132, fig. 54/8 şi 55/11.
11. Telkka Antti, Palkama Arto, Virtama Pekka, Journal of Forensic Sciences, 1962, **7**, *4*, 474—479.
12. Zaharia Eugenia, Alexandrescu Alexandrina, SCIV, 1951, *1*, 162—165.
13. Zaharia Eugenia, Dacia, 1963, **VII**, 152, pl. 2/24.
14. Zaharia Eugenia, Studii şi cercetări de istorie buzoiană, 1973, 20—21 şi 23.

Muzeul de istorie a R. S. România
şi
Institutul „Dr. V. Babeş",
Laboratorul de antropologie Bucureşti

Primit în redacţie la 15 februarie 1976.

SCHELETELE FEUDALE TIMPURII DESCOPERITE ÎN GROAPA COMUNĂ DE LA DINOGEȚIA (SEC. XI — XII) *

DE

IOANA POPOVICI și M. ADAM

572.7

Din populația Dinogeției în perioada stăpînirii bizantine la Dunărea de Jos (sec. X—XII) au fost studiate o parte din scheletele cimitirului situat în jurul bisericuței, contemporan așezării (sectorul Terme) (7), (9), precum și rămășițele osoase a 7 indivizi din prima jumătate a secolului XI, surprinși de incendiu într-o colibă din sectorul Domus (8).

În cele ce urmează vom prezenta studiul antropologic a trei schelete descoperite de prof. I. Barnea în 1972 în colțul de nord-vest al sectorului Terme, într-un mic cimitir creștin, contemporan celui din jurul bisericuței. Scheletele, aruncate în neorînduială într-o groapă comună, sînt numerotate M. 15, M. 16 și M. 17; ele au aparținut unor bărbați adulți, a căror moarte a survenit, probabil, în chip violent în timpul unei invazii de la finele secolului XI sau începutul celui următor (1). Nici unul dintre subiecți nu prezintă însă urme de violență decelabile pe schelet.

Interesantă în studiul scheletelor de la Dinogeția este diversitatea tipurilor antropologice, confirmată atît de rezultatele cercetării arheologice complexe (culturi diferite), cît și de informațiile scriitorilor bizantini contemporani (10).

La Dinogeția se întîlnesc și se suprapun diferite populații, unele din ele cu rădăcini foarte adînci în ținutul respectiv, al căror tip antropologic este larg răspîndit pe un areal întins. Astfel, în seria de cimitir predomină tipul relativ gracil, dolicomezomorf, răspîndit în Europa centrală și de sud-est (9), în timp ce în coliba incendiată predomină elemente ale tipului gracil mediteranean (8).

Scheletele la care ne referim au aparținut unor bărbați adulți (M. 15 în vîrstă de 30—40 de ani, M. 16 trecut de 50 de ani, iar M. 17 sub 30 de ani), mai degrabă robuști, în trăsăturile cărora se observă slabe caractere mongoloide (6), (11), diferit exprimate. Astfel, craniile se deosebesc de majoritatea celor studiate anterior la Dinogeția prin dimensiunile transverse mai mari ale calotei (sfenoidă) și ale feței (inclusiv nasul și arcada alveolară). La M. 15 și M. 17 se remarcă proeminarea laterală a malarelor, mai ales la M. 17, la care, în plan frontal, fața se lărgește

* Din lipsă de spațiu, analiza metrică și morfofuncțională amănunțită nu a putut fi publicată.

simţitor de sus în jos (diferenţa fmo-zm = +12 mm). La acelaşi craniu, de asemenea, fosa canină este aproape inexistentă. M. 15, pe lîngă malare frontalizate şi prognatism alveolar, are şi indici de aplatisare facială (5), caracteristici populaţiilor mongoloide. Aceste caractere apar combinat la fiecare subiect în parte, cu trăsături europoide net exprimate : reliefuri craniene dezvoltate, nasul destul de bine profilat, cu baza relativ adîncă şi înaltă şi maxilarul inferior robust cu gonioane răsfrînte. M. 17, de exemplu, are diametrul bigoniac aproape egal cu înălţimea feţei. Doi dintre ei (M. 16 şi M. 17) au calota lungă, fruntea relativ lată în raport cu craniul, orbite moderate şi talie mijlociu-înaltă (tabelul nr. 1 şi planşa I).

Tabelul nr. 1

Principalele caracteristici metrice şi indicii antropometrici ai scheletelor din groapa comună de la Dinogeţia

Nr. schelet / Nr. Martin	M. 15	M. 16	M. 17	Nr. schelet / Nr. Martin	M. 15	M. 16	M. 17
1	182	192	189	20/1	63,7	60,4	59,8
8	151	150	146	17/8	—	93,3	95,9
17	—	140	140	20/8	76,8	77,3	77,4
5	—	112	110	9/10	74,6	82,6	87,9
20	116	116	113	9/8	64,2	66,7	69,8
9	97	100	102	12/8	80,13	76,7	78,8
10	130	121	116	29/26	84,9	91,1	86,5
12	121	115	115	31/28	79,5	80,0	83,3
45	142	140	146	45/8	94,1	93,3	100,0
40	—	108	107	48/45	54,9	52,1	50,0
48	78	73	73	47/45	90,2	87,1	82,9
47	128	122	122	54/55	49,2	47,3	49,1
				52/51	78,1	83,3	76,2
46	97	106	115	63/62	—	85,1	—
62	—	47	—	SC/SS	—	50,0	55,6
63	42	40	47	40/5	—	96,4	97,3
55	61	55	55	nr/zn	17,5	20,8	19,3
54	30	26	27	n/fmo	14,0	16,7	17,5
51	41	42	42	9/45	68,3	71,4	69,9
52	32	35	32	65	131	130	131
50	23	22	24	66	118	115	121
43(1)	100	102	103	69(3)	14	13	16
SC	—	12	9	71.A/70	61,7	59,7	53,8
SS	—	6	5	9/66	82,2	86,9	84,3
8/1	82,9	78,1	77,2	statura	166	164	170
17/1	—	72,9	74,1	(cm)			

Caracterele antropologice ale celor trei bărbaţi cercetaţi ar putea sugera că, pe un fond europoid vechi (cromagnoid sau/şi nordic), s-au suprapus influenţele unor tipuri europeomongoloide cu faţa înaltă (4).

Cranii asemănătoare celor din groapa comună se întîlnesc izolat şi în populaţia cimitirului de lîngă bisericuţă (M. 44, M. 11—12 sau M. 14), la care însă caracterele europoide sînt mai pregnante. (S-a constatat că atît creştinii — băştinaşi sau invadatori—, cît şi păgînii foloseau acelaşi cimitir (2)).

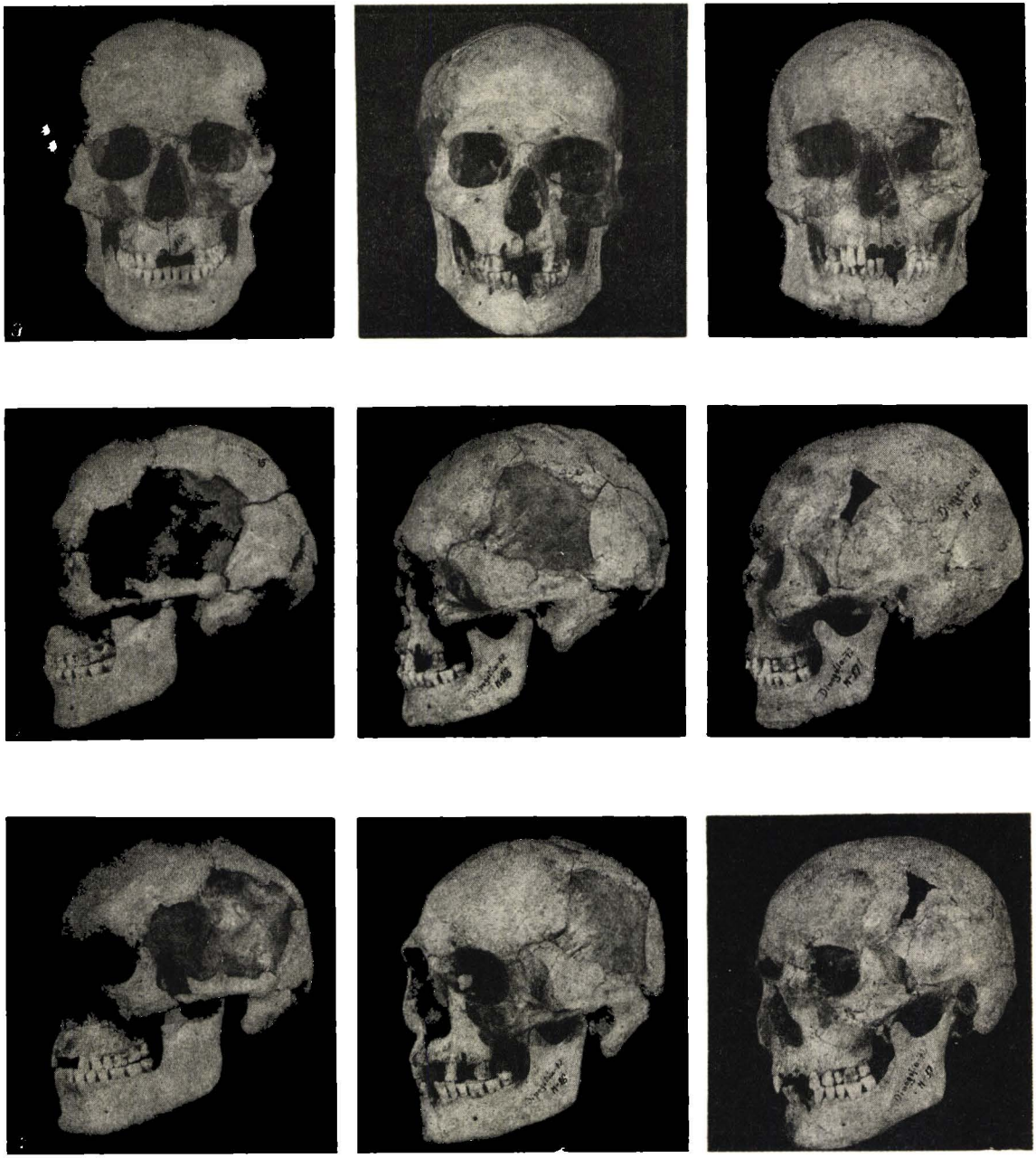

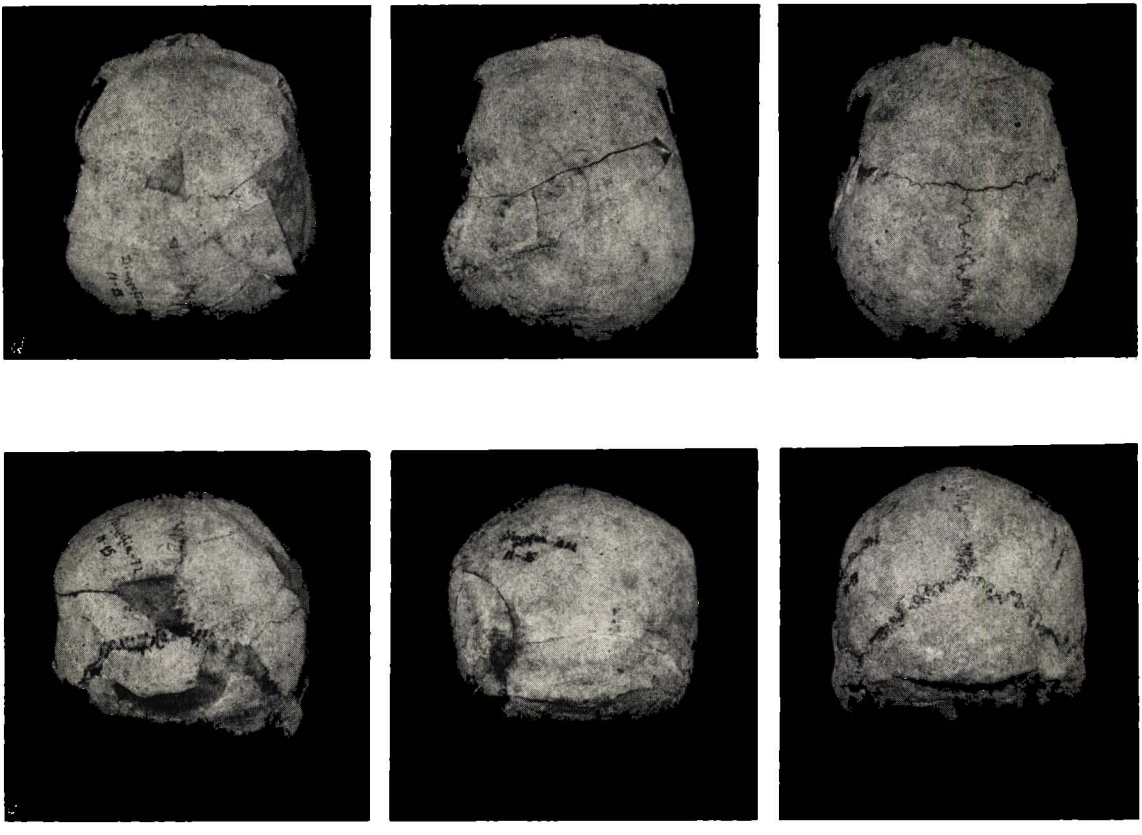

Craniul nr. 15. Craniul nr. 16. Craniul nr. 17 (foto N. Ioanid).
a, Norma frontală ; *b*, norma laterală ; *c*, norma 3/4 ; *d*, norma verticală ; *e*, norma occipitală

Cele trei cranii cercetate au ca puncte comune atît dimensiuni transverse mari, cît și unele trăsături care, deși diferite la fiecare subiect, reprezintă caractere care le deosebesc de restul scheletelor studiate la cimitir.

O conformație particulară prezintă și scheletele postcraniene ale subiecților M. 16 și M. 17, care, prin constituția lor robustă și în general armonică, ne îndreptățesc să deducem că au practicat o activitate musculară deosebită. Conformația specifică a picioarelor la M. 16, și anume femure curbate antero-posterior și torsionate medial, cu un pilastru foarte accentuat (I. pil. 130, 7 dr. și 125,9 st.), puternica dezvoltare a musculaturii abductoare, de rotație și de flexie a coapsei, de supinație și de flexie a gambei (3), constituie argumentul în favoarea ipotezei că individul a călărit o mare parte a vieții. La fel de clar exprimate morfofuncțional apar aceste elemente și la M. 17, la care semnalăm în plus pierdere de substanță osoasă pe ambele fețe ale corpului vertebral, începînd cu a treia vertebră dorsală și terminînd cu ultima lombară, pierdere cauzată probabil de microtraumatisme, ca efect al practicii îndelungate a călăriei. Cazul nostru pare cu atît mai reprezentativ cu cît individul a decedat în plină tinerețe.

Analiza antropologică a craniilor și a scheletelor ne îndreptățește să presupunem că cei trei bărbați înhumați în același mormînt au aparținut triburilor türce care în migrația lor spre vest au trécut pe la Dinogeția în secolele XI—XII.

LES SQUELETTES DU HAUT MOYEN ÂGE DÉCOUVERTS DANS LA FOSSE COMMUNE À DINOGETIA (XIe — XIIe SIÈCLES)

RÉSUMÉ

On présente l'analyse métrique et morpho-fonctionnelle de trois squelettes jetés pêle-mêle dans une fosse commune découverte à Dinogetia (Bas-Danube). Ils représentent les ossements de 3 hommes, probablement des cavaliers, dont la mort est survenue fort probablement pendant une bataille. On suppose que les sujets, différents de ceux étudiés jusqu'à présent dans le cimetière ont appartenu aux peuplades turques de passage à Dinogetia pendant les XIe — XIIe siècles.

BIBLIOGRAFIE

1. Barnea I., *Noi descoperiri din epoca feudalismului timpuriu la Dinogeția — Garvăn, jud. Tulcea (1963—1968)*, Materiale și cercetări arheologice, 1973, X, 300.
2. Comșa E., *Așezarea feudală timpurie de la biserica Garvăn. Cimitirul*, în *Dinogeția I*, Edit. Academiei, București, 1967, p. 371.
3. Crouch E. J., *Functional human anatomy*, Henry Kimpton, London, 1965.
4. Debetz S. F., *Paleoantropologhii SSSR*, Akad. Nauk SSSR, Moscova, 1948, p. 70—76 și 251—265.

5. Ducros J. (Mme), *Aplatissement de la face et saillies des pommets. Relation*, Bull. Mém. Soc. Anthrop., 1967, **I**, 213.
6. Liptak P., *Zur Frage der anthropologischen Beziehungen zwischen dem mittleren Donaubecken und Mittelasien*, Acta orient. Hung., 1955, **V**, fasc. 3, 271—311.
7. Maximilian C., *Consideraţii antropologice asupra populaţiei prefeudale de la Dinogeţia*, Probleme de antropologie, 1959, **IV**, 105—127.
8. Nicolăescu-Plopşor D., Popovici Ioana, *Caracterizarea antropologică a unei familii în prima jumătate a secolului XI de la Dinogeţia*, St. cerc. antropol., 1971, **8**, *1*, 13—19.
9. Popovici Ioana, *Nouvelles données anthropologiques concernant la population de Dinogetia*, Ann. roum. Anthrop., 1972, **9**, 51—60.
10. Ştefan Gheorghe, în *Dinogeţia I*, Edit. Academiei, Bucureşti, 1967, p. 381.
11. Toth Tibor, *On the diagnostic significance of morphological characters (II)*, Annall. Hist.-Nat. Musei Nat. Hung., 1968, **60**, 293—296.

Institutul „Dr. V. Babeş",
Laboratorul de antropologie Bucureşti

Primit în redacţie la 15 februarie 1976

NECROPOLA FEUDALĂ DE LA GROZĂVEȘTI

DE

LAURENȚIA GEORGESCU

572.7

Cercetările de teren întreprinse în vara anului 1971 de arheologul Aristide Ștefănescu de la Muzeul de istorie a Municipiului București în zona Grozăvești au dus la descoperirea unei necropole feudale în punctul „Dealul Grozăveștilor". Necropola a fost datată ca aparținînd primei jumătăți a secolului al XVI-lea.

Din cauza lucrărilor de construcție care au afectat puternic necropola, nu s-au putut recupera decît 22 de schelete. Acest eșantion este inegal repartizat ca sex și vîrstă.

Seria feminină este reprezentată de trei schelete : un adult și doi maturi. Craniile sînt sfenoid-pentagonoide în norma verticală și în formă de casă-bombă în norma occipitală. Două din cele trei cranii sînt brahicrane și unul dolicocran. Fruntea este ușor arcuită. Fața este de înălțime mijlocie cu nas mezorin și orbite mezoconche. Maxilarul și mandibula prezintă formule dentare complete, cu uzură dentară de gradul II și un singur caz de edentație totală. Talia, calculată după metoda Manouvrier, variază de la 155,4 la 161,7 cm.

Seria masculină este reprezentată de 14 schelete : un juvenil, un adult, nouă maturi și trei senili. Craniile în norma verticală prezintă forme variabile, în majoritate sfenoid-sferoid-ovoide, iar în norma occipitală forme de bombă și de casă-bombă. Indicii ne dau valori medii care le caracterizează ca brahicrane, hipsicrane, tapeinocrane, ortometope, metriometope. Fruntea este ușor arcuită sau bombată. Atît înălțimea superioară, cît și înălțimea totală a feței variază de la joasă la foarte înaltă. Nasul este leptorin. Orbitele sînt mezo-hipsiconche. Maxilarul și mandibula prezintă formula dentară incompletă (cu numeroase carii penetrante și granuloame) pînă la edentații totale. Mandibula variază de la forme mai puțin robuste la cele foarte robuste, cu bărbia pătrată și cu gonioane puternic răsfrînte. Talia, calculată după metoda Manouvrier, este cuprinsă între 150,9 și 173,3 cm.

Copiii sînt reprezentați de cinci schelete. Patru se încadrează în grupa de vîrstă infans I (0—7 ani) și unul în grupa infans II (7—14 ani).

Seria de la Grozăvești este omogenă sub raportul caracterelor generale europoide, în care se încadrează, în ordinea frecvenței, următoarele tipuri : mediteranoid (M. 14, M. 20, M. 21), mediteranoid cu elemente nordice (M. 8, M. 19), mediteranoid cu elemente est-europoide (M. 22), nordic cu elemente est-europoide (M. 21), protoeuropoid (M. 15).

Tabelul nr. 1

Date statistice privind eşantionul de la Grozăveşti

Nr. Martin	Bărbaţi			Femei			Nr. Martin	Bărbaţi			Femei		
	N	M	V	N	M	V		N	M	V	N	M	V
DIMENSIUNI													
1	9	173,4	159—182	3	170,3	166—177	47	5	113,4	100—130	2	108,5	105—112
8	6	146,3	134—163	3	135,6	131—140	43	6	106,7	99—117	3	102,0	100—104
17	1	130,0					46	5	95,6	91—107	2	88,5	88— 89
5	1	103,0					62	4	43,7	36— 51	2	45,0	42— 48
20	6	114,2	110—126	2	109,5	109—110	63	3	36,7	36— 38	1	35,0	
9	9	98,7	91—111	3	95,3	93— 99	55	5	51,0	45— 55	2	45,5	42— 49
10	9	123,1	113—129	3	115,3	114—117	54	7	23,4	21— 27	2	22,5	22— 23
11	6	125,0	112—151	2	111,5	107—116	51	5	40,6	36— 46	2	40,0	39— 41
12	4	119,5	112—137	2	100,5	99—102	52	9	32,8	30— 35	2	33,5	33— 34
23	3	515,0	490—557	3	490,3	488—494	50	4	20,5	20— 21	1	24,0	
26	10	127,8	117—142	3	119,0	112—125	43(1)	6	97,3	90—108	3	95,0	93— 97
27	9	127,3	116—148	3	115,0	110—120	65	5	120,4	117—124			
28	6	111,3	104—121	2	112,5	105—120	66	6	98,0	85—111	2	93,0	88— 98
29	9	111,5	105—117	3	105,6	103—110	68	6	76,0	73— 80	3	74,3	73— 77
30	10	111,9	100—132	3	104,3	100—107	67	10	42,3	34— 48	2	42,5	42— 43
31	7	94,6	83—100	2	93,5	90— 97	69	8	30,2	26— 36	2	27,5	25— 30
7	2	35,0	34— 36				69(1)	11	29,6	24— 34	2	30,5	30— 31
16	2	29,5	29— 30				69(3)	11	11,9	9— 17	2	10,1	9— 11
45	1	141,0					70	7	57,8	53— 71	3	50,0	49— 52
40							71(a)	10	30,2	29— 33	2	29,5	28— 30
48	6	66,7	56—75	2	63,0	59—67	79	6	124°,0	121°—132°	2	136°,0	134°—138°
INDICI													
8 : 1	6	82,6	74,4— 94,1	3	79,3	74,0— 83,3	45 : 8	1	94,0				
17 : 1	1	71,8					48 : 45	1	46,1				
20 : 1	6	64,8	61,1— 69,2	2	63,8	61,6— 66,3	47 : 45	1	80,1				
17 : 8	1	92,2					54 : 55	5	45,8	40,0— 48,0	2	49,6	46,9— 52,4
20 : 8	5	78,6	71,2— 86,9	2	82,0	80,9— 83,2	52 : 51	5	82,5	76,0— 86,1	2	83,8	80,5— 87,2
9 : 10	9	81,2	77,3— 86,0	3	82,2	80,3— 85,3	63 : 62	3	87,4	74,5—100,0	1	72,9	
9 : 8	6	67,9	60,7— 69,7	3	70,3	68,4— 71,7	40 : 5						
12 : 8	3	82,2	72,6— 91,3	2	75,3	75,0— 75,6	48 : 8	4	46,5	42,9— 51,7	2	44,8	42,1— 47,5
30 : 29	8	100,4	94,8—114,7	3	98,7	96,1—103,8	$69_3 : 69_1$	11	40,5	30,3— 65,4	2	32,7	30,0— 35,5
29 : 26	8	88,9	82,4— 90,4	3	87,7	83,3— 91,9	$71_a : 70$	7	52,7	45,1— 62,3	1	53,8	
30 : 27	9	87,8	76,6— 89,7	3	87,4	83,0— 90,9	66 : 65	4	79,8	70,2— 90,9			
31 : 28	6	86,1	83,2— 94,2	2	83,2	80,8— 85,7	9 : 66	5	100,8	91,0—104,0	1	112,4	
16 : 7	2	84,3	83,3— 85,3										

Nu am redat procentual frecvențele pentru că ele pot fi întîmplătoare. Nefiind cunoscute volumul și durata de folosire a necropolei, nu se poate testa măsura în care seria studiată este reprezentativă și suficient statistică pentru caracterizarea populației care a folosit necropola (tabelul nr. 1).

Craniile de la Grozăvești prezintă un prognatism care pentru unghiul n-pr (nr. Martin 72) are valorile : 76°2′, 76°8′, 78°2′, 78°4′, iar pentru unghiul n-sn (nr. Martin 73) valorile : 74°2′, 76°4′, 76°8′, 78°9′. De remarcat un detaliu al regiunii subnazale la craniile 12, 19 și 21, o adevărată fosă între implantarea caninului și a incisivului central, care proemină mult anterior. La craniile 14, 16 și 22, în loc de fosă întîlnim, ca variantă, o depresiune. La 80% din cranii se constată o prodenție de gradul IV.

Seria este mult prea mică pentru a se putea trage concluzii. Totuși, o analiză antropologică comparată a seriei de la Grozăvești cu cele de la Ipotești-Olt (sec. XVI) (1) și din necropolele de la Mănești-Ilfov (sec. XIV—XVI) [1] a scos în evidență apropieri accentuate, care există mai ales la nivelul masivului facial (2).

NÉCROPOLE FÉODALE DE GROZĂVEȘTI

RÉSUMÉ

L'auteur présente les résultats des recherches anthropologiques entreprises sur un échantillon d'une population rurale médiévale (XVIe siècle).

L'analyse des résultats obtenus a mis en évidence un prognathisme d'une forme très rare par rapport aux autres séries, signalée seulement à Ipotești-Olt et Mănești-Ilfov.

BIBLIOGRAFIE

1. Nicolăescu-Plopșor D., Wolski Wanda, *Necropola feudală de la Ipotești*, Apulum, Seria Arheologie, Istorie, Etnografie, 1972, **X**, 235—257.
2. Popovici Ioana, *Recherches anthropologiques sur la population valaque à l'époque féodale*, Ann. roum. Anthrop., 1966, **3**, 9—22.

Institutul „Dr. V. Babeș",
Laboratorul de antropologie București

Primit în redacție la 1 februarie 1976

[1] Laurenția Georgescu, *Necropola feudală de la Mănești*, comunicare ținută în cadrul sesiunii „Arheologia Bucureștilor și a centrului Cîmpiei Române", la 27 februarie 1975 la București.

CONTRIBUŢIE LA STUDIUL ANTROPOMETRIC AL RELAŢIEI DINTRE VÎRSTA CRONOLOGICĂ ŞI VÎRSTA BIOLOGICĂ ÎN PERIOADA PERIPUBERALĂ

DE

TH. ENĂCHESCU, AURELIA POPESCU şi GABRIELA FLORU

572.511.4:612.661

Concordanţa dintre vîrsta cronologică şi vîrsta biologică, adică dintre ceea ce este aşteptat şi ceea ce este realizat de copil în cadrul procesului de creştere şi dezvoltare, reprezintă garanţia realizării optimale pe plan individual şi a eubiozei pe plan social.

De aceea, decalajul dintre vîrsta cronologică şi vîrsta biologică constituie indicatorul de elecţie a momentului de intervenţie curativă pe curba de dezvoltare a copilului. Sub acest raport, pubertatea reprezintă perioada celor mai clare exprimări ale decalajului dintre vîrsta cronologică şi vîrsta biologică, datorită acumulărilor succesive produse încă din momentul concepţiei. În acelaşi timp, pubertatea, ca ultimă perioadă de creştere puternică, reprezintă şi ultima fază în care plasticitatea organismului face posibilă o intervenţie medicală eficientă. De aici, interesul pentru determinarea decalajului dintre vîrsta cronologică şi vîrsta biologică în perioada peripuberală şi cunoaşterea calitativului de viaţă în cadrul căruia se produce acest decalaj.

MATERIAL ŞI METODE

Materialul cercetării este reprezentat de copii, măsuraţi în anul 1974 în comuna Bran-Braşov, dintre care 33 de fete şi 37 de băieţi de 13 ani (născuţi în anul 1961) şi 42 de fete şi 31 de băieţi de 14 ani (născuţi în anul 1960).

Parametrii de caracterizare ai dezvoltării au fost statura (v-sol), greutatea (G), conformaţia corporală (indicele Gould-Kaup), indicele toracic (a-a/DAPT), indicele de sexualizare acromio-iliac (ic-ic/a-a) şi indicele membre inferioare — trunchi (sy-sol/sst-sy) (tabelul nr. 1).

Seriile generale de copii au fost subîmpărţite în serii ale satelor aparţinînd comunei Bran, pentru a sesiza diferenţe de dezvoltare induse de calitative de viaţă diferite. Intervalul de normalitate al subseriilor săteşti a fost stabilit prin aplicarea intervalului Chauvenet (5). Deoarece numărul de copii din subseriile săteşti a fost restrîns, testarea obişnuită a mediilor a fost înlocuită prin corelativul calitativ al variaţiei parametrilor înscrişi în aceeaşi morfogramă.

Tabe

Indicatorii de variabilitate dimensională și de proporții

Nr. crt.	Caractere / Seria	v — sol			Greutate		
		N	$\bar{X}$	σ	N	$\bar{X}$	σ
							Fețe de
1	Seria generală	33	1528,69	71,60	33	42,13	6,28
2	Sohodol	15	1551,73	57,44	15	44,63	5,83
3	Poarta	7	1512,70	83,67	7	38,30	5,83
4	Bran	2	1535,50	84,26	2	44,75	3,18
5	Predeluț	4	1501,75	83,06	4	39,62	6,32
6	Șimon	5	1500,80	88,31	5	40,90	6,86
							Fete de
7	Seria generală	42	1532,00	72,40	42	44,00	9,08
8	Subseria cu menarhă	14	1583,79	33,63	13	49,30	5,68
9	Subseria fără menarhă	27	1498,80	64,39	27	39,57	6,16
10	Sohodol	12	1554,33	78,67	12	43,50	7,12
11	Poarta	6	1544,00	27,51	7	43,50	6,89
12	Bran	3	1608,33	30,17	3	52,66	2,08
13	Predeluț	9	1517,00	72,80	7	35,64	4,12
14	Șimon	9	1529,44	43,84	8	41,93	3,22
							Băieți de
15	Seria generală	37	1491,51	62,40	37	38,05	5,82
16	Sohodol	9	1495,89	23,60	9	38,55	3,32
17	Poarta	8	1524,00	57,45	7	37,14	4,75
18	Bran	7	1510,85	59,16	7	39,28	5,57
19	Predeluț	4	1456,25	86,60	4	33,38	4,69
20	Șimon	8	1445,50	76,18	8	36,25	5,81
							Băieți de
21	Seria generală	31	1558,00	104,80	31	43,00	9,28
22	Sohodol	10	1548,00	87,07	10	43,25	8,85
23	Poarta	7	1558,71	161,55	6	45,00	8,60
24	Bran	1	1650,00	—	1	54,00	—
25	Predeluț	5	1604,00	101,00	5	45,70	9,00
26	Șimon	8	1529,25	94,42	7	37,43	3,62

lul nr. 1

a copiil de 13 și 14 ani din comuna Bran (anul 1974)

Ind. Gould-Kaup			a — a / DAPT			ic — ic / a — a			sy — sol / sst — sy		
N	$\bar{X}$	σ	N	$\bar{X}$	σ	N	$\bar{X}$	σ	N	$\bar{X}$	σ
13 ani											
33	1,79	0,18	33	205,38	14,25	33	76,66	3,52	33	141,71	9,68
15	1,84	0,20	14	201,25	14,07	14	76,10	3,32	15	140,22	7,97
7	1,66	0,17	7	211,70	14,62	6	74,70	1,84	7	141,29	12,65
2	1,87	0,09	2	206,16	0,94	2	80,27	4,81	2	141,81	4,26
4	1,75	0,13	4	200,77	4,78	4	76,15	3,00	4	141,88	14,83
5	1,80	0,14	5	202,78	14,39	5	77,81	3,06	5	146,61	11,87
14 ani											
41	1,84	0,23	40	203,14	14,20	42	78,95	6,70	42	136,65	8,60
14	2,00	0,25	13	201,63	10,77	15	81,82	7,71	15	133,20	6,28
27	1,75	0,17	27	205,55	15,00	27	77,56	5,74	26	138,18	9,64
12	1,79	0,22	11	205,08	16,49	12	77,94	6,92	10	134,60	5,97
7	1,85	0,22	7	206,09	5,57	7	77,35	4,38	7	132,90	8,54
3	2,08	0,07	3	205,11	13,50	3	82,27	1,32	3	129,53	1,21
9	1,77	0,25	8	198,80	10,13	7	74,95	2,07	9	144,38	6,16
9	1,78	0,12	9	202,92	15,82	9	77,33	4,15	10	135,58	6,35
13 ani											
37	1,70	0,17	36	202,47	11,50	37	73,84	3,24	37	143,89	7,06
9	1,70	0,15	9	198,69	5,13	9	74,61	2,00	10	146,25	8,70
8	1,67	0,21	8	202,08	15,95	8	74,80	2,00	8	139,31	4,34
7	1,70	0,13	5	197,17	7,11	6	70,72	2,08	7	145,80	7,52
4	1,57	0,17	4	201,36	7,25	4	75,97	5,20	4	144,54	6,71
8	1,71	0,14	6	200,06	1,92	8	73,23	2,71	8	143,09	7,02
14 ani											
31	1,75	0,22	31	200,08	21,58	31	74,22	3,95	31	144,92	9,84
9	1,72	0,15	9	193,90	15,20	10	74,14	3,46	7	144,03	3,26
6	1,76	0,17	7	195,32	16,03	7	74,30	5,46	5	144,48	2,10
1	2,00	—	1	190,45	—	1	74,33	—	1	145,63	—
5	1,75	0,24	5	214,63	35,45	5	73,41	4,94	5	152,57	10,54
6	1,67	0,06	8	197,48	16,12	8	74,75	3,16	7	140,19	5,76

REZULTATE ŞI DISCUŢII

Dinamica dezvoltării fetelor şi băieţilor din Bran între 13 şi 14 ani. Copilul de 13 şi 14 ani din comuna Bran prezintă în anul 1974 staturi generalizat mai mari decît cele constatate în cadrul anchetei de Maria Cristescu în anul 1965 (1). Astfel, fetele de 13 ani, cu un spor de 6 cm, cîştigă un an de dezvoltare, egalînd statura fetelor de 14 ani din 1965. Băieţii, cu o desfăşurare mai puţin rapidă a dezvoltării în comparaţie cu fetele, depăşesc staturile anului 1965 cu 3 cm. Aceste majorări staturale sînt o expresie a ameliorării calitativului de viaţă în Bran. Intervalul de 13—14 ani (fig. 1) reprezintă în cazul fetelor o încetinire marcată a creşterii în înălţime, fenomen firesc dat fiind că, încă de la 13 ani, fetele s-au apropiat de statura femeii adulte din Bran (152,80 cm faţă de 154,56 cm) (4). În contrast cu statura, greutatea progresează consistent, masa somatică cîştigată se distribuie diferenţiat corporal, conducînd la exteriorizarea maturizării sexuale, exprimată prin adîncirea toracelui (a-a/DAPT), lăţirea şoldurilor (ic-ic/a-a) şi alungirea trunchiului (sy-sol/sst-sy). Creşterea restrînsă a înălţimii se realizează numai pe seama trunchiului, nu şi a membrelor inferioare, avînd drept efect micşorarea raportului membre/trunchi, proces care reprezintă un adevărat „rubicon" antropometric al instalării adevăratului proces de maturizare sexuală. Prin toate elementele evidenţiate, dezvoltarea fetelor se încadrează în tipologia celei de-a doua faze peripuberale, de maturizare sexuală, a lui Zeller (6).

În cazul băieţilor, acelaşi interval de 13—14 ani nu mai repetă contrastul statură-greutate, ci concordanţa de creştere. Contrar fetelor, băieţii măresc raportul membre/trunchi, întrucît creşterea puternică a

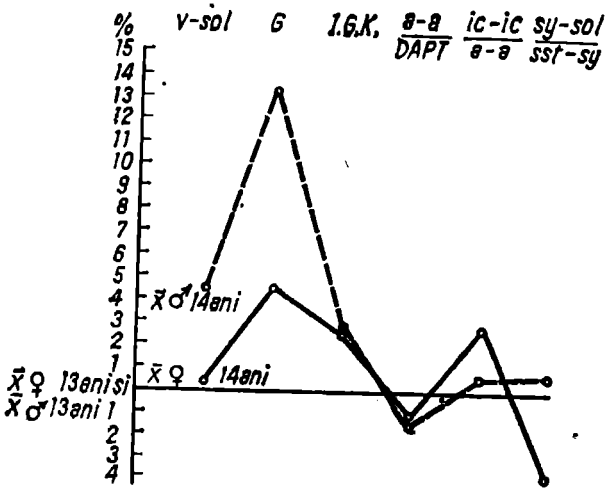

Fig. 1. — Dimorfismul sexual al creşterii şi diferenţierii la 13 şi 14 ani.

înălţimii se realizează mai ales pe seama membrelor inferioare în acest răstimp cînd, spre deosebire de fete, băieţii de 13 ani sînt încă departe de statura bărbaţilor din Bran (149,15 cm faţă de 166,54 cm) (4). Dacă adîncirea toracelui exprimă, ca şi la fete, dezvoltarea organelor interne,

menținerea paralelismului și prin lățirea șoldurilor poate surprinde. Este, de fapt, interferența masculinizare—feminizare, specifică procesului de instalare a puseului gonadic, care, printre altele, se manifestă și prin dezvoltarea trecătoare a glandelor mamare la băiat. Prin dezvoltarea puternică a staturii pe seama membrelor inferioare și prin mărirea constitutivă a raportului membre/trunchi, băieții se plasează în prima fază peripuberală de creștere intensivă și maturizare lentă față de fete, care se plasau în cea de-a doua fază de creștere încetinită și maturizare intensivă.

Evoluția dimorfismului sexual între 13 și 14 ani (fig. 2) reprezintă la Bran intervalul de „dublă încrucișare" a staturilor, fetele fiind mai înalte decît băieții la 13 ani, iar aceștia redevenind mai înalți la 14 ani. Dar avansul de greutate al fetelor, deși diminuat, se menține și la 14 ani. Dimorfismul sexual bazin/umeri și membre inferioare /trunchi se accentuează.

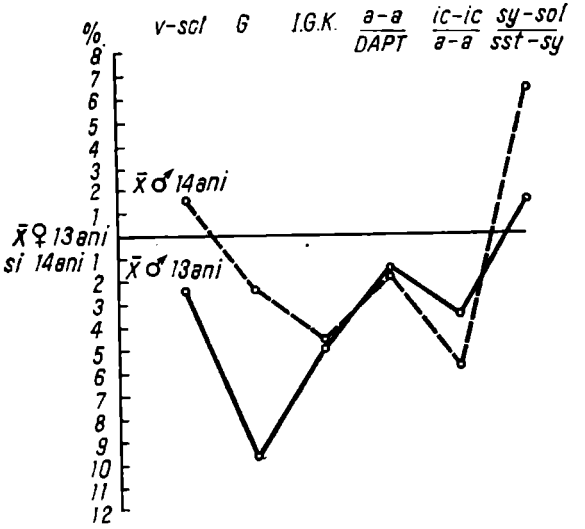

Fig. 2. — Evoluția dimorfismului sexual de la 13 la 14 ani.

Accelerarea normală a creșterii și dezvoltării în cadrul aceleiași vîrste cronologice (fig. 3). Compararea fetelor de 14 ani cu menarhă cu cele fără menarhă produce o morfogramă de tip „răsturnare în oglindă" pentru toți parametrii. Tabloul este dominat de macrosomatizarea și de împlinirea corporală a fetelor cu menarhă; diferențele de maturizare se prezintă în limite mai moderate. Distanțarea dintre cele două grupe se menține în limitele ± 5.

Parametrii definitorii ai vîrstei biologice (fig. 4). Comparîndu-se fetele de 14 ani, cu și fără menarhă, cu fetele de 13 ani fără menarhă, se constată în mod surprinzător că, deși fetele de 14 ani fără menarhă sînt microsomatizate chiar față de fetele de 13 ani, ele își realizează procesul de maturizare sexuală (bazin mai larg, membre inferioare mai scurte). Așadar, criteriul de vîrstă biologică nu este atît acela de mărime, cît acela de proporții, care reflectă calitativul stadiului biologic.

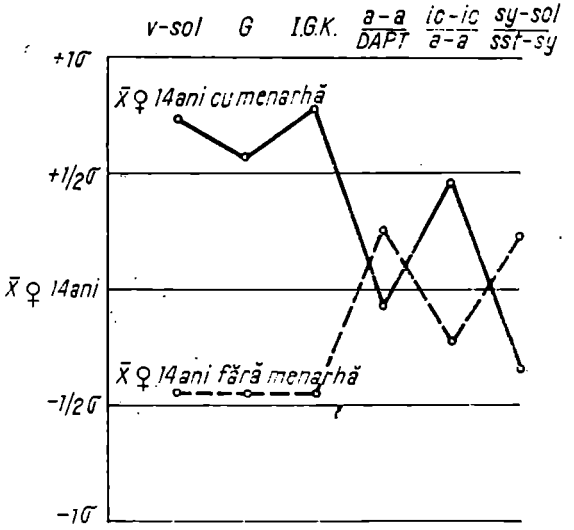

Fig. 3. — Dispersiunea sigmatică a parametrilor de mărime și de diferențiere a fetelor de 14 ani, cu sau fără menarhă.

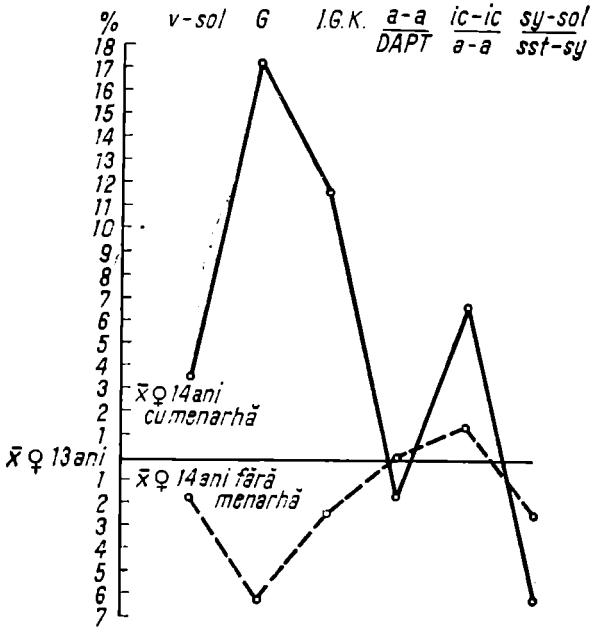

Fig. 4. — Creșterea și diferențierea fetelor de 14 ani cu și fără menarhă în raport cu fetele d 13 ani fără menarhă.

Calitatea vieţii ca factor de decalaj între vîrsta cronologică şi vîrsta biologică (fig. 5 şi 6). Analiza celor 20 de serii de copii proveniţi din cele cinci sate ale comunei Bran a indicat preponderenţa macrosomatizării

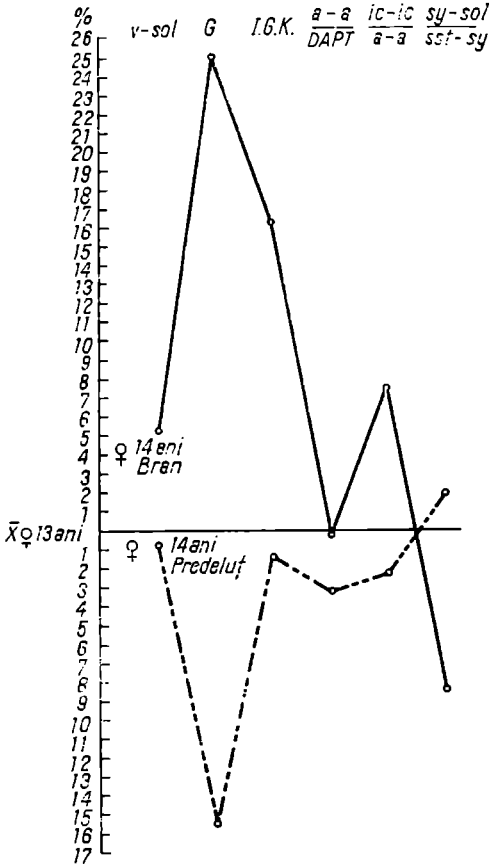

Fig. 5. — Creşterea şi diferenţierea fetelor de 14 ani, supra- şi subdezvoltate, în raport cu fetele de 13 ani.

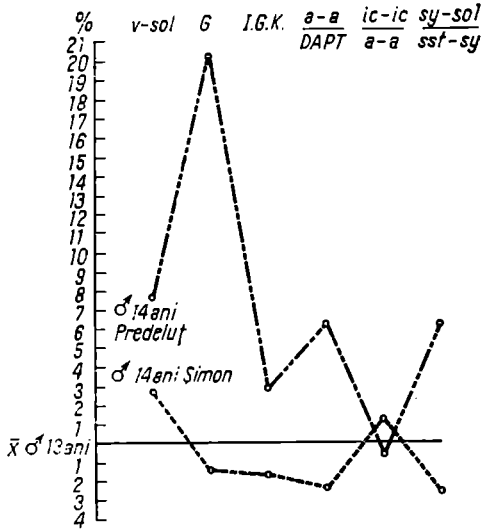

Fig. 6. — Creşterea şi diferenţierea băieţilor de 14 ani, supra- şi subdezvoltaţi, în raport cu băieţii de 13 ani.

în satele Bran-Centru şi Sohodol, cu un calitativ de viaţă mai bun, şi preponderenţa microsomatizării în satele Şimon şi Predeluţ, cu un calitativ de viaţă mai coborît. Compararea seriilor extreme de macro- şi microsomatizare din grupa de 14 ani cu seriile generale de copii de 13 ani evidenţiază mecanismul accelerării sau al întîrzierii dezvoltării, şi anume discrepanţa dintre statură şi greutate. Atunci cînd greutatea depăşeşte mult statura, se realizează o anticipare a maturizării : bazin larg şi membre inferioare scurte la fete, bazin strîmt şi membre inferioare lungi la băieţi. Invers, atunci cînd greutatea rămîne mult în urma staturii, maturizarea sexuală a fetelor şi băieţilor de 14 ani rămîne chiar în urma grupei de 13 ani. Întrucît greutatea nu poate modifica prin ea însăşi proporţiile corporale, trebuie privită ca o acumulare de substanţă, care asigură realizarea corectă a programului genetic al ontogenezei, sub raport cronologic şi calitativ. De altfel, cercetările noastre asupra nou-născutului (2), (3) au arătat că ceea ce se modifică sub influenţa

calitativului de viaţă este mărimea, şi nu proporţionarea organismului, care reprezintă o caracteristică a speciei. Decalajul dintre vîrsta cronologică şi vîrsta biologică în perioada peripuberală pune sub semnul incertitudinii realizarea parametrilor de sexualizare. Eubioza populaţiei poate fi compromisă; de aceea, intervenţia medicală este absolut necesară.

CONTRIBUTION À L'ÉTUDE ANTHROPOMÉTRIQUE DE LA RELATION ENTRE L'ÂGE CHRONOLOGIQUE ET L'ÂGE BIOLOGIQUE DANS LA PÉRIODE PÉRIPUBÉRALE

RÉSUMÉ

L'étude dynamique du développement péripuberal démontre que des différences dans la qualité de la vie déterminent une macro- ou microsomatisation de l'organisme, qui maintient cependant les caractéristiques de différenciation spécifiques selon l'âge (l'âge biologique).

Le critère de choix de l'eubiose du développement doit par conséquent être non pas le gabarit corporel, mais la concordance entre l'âge chronologique et l'âge biologique.

Cette concordance disparaît dans le cas des conditions extrêmes — très bonnes ou très mauvaises — de la qualité de la vie, conduisant à une anticipation ou à l'absence de la maturité, l'accélération ou, respectivement, le retardement du développement. Le substrat de ce processus est constitué par l'avance ou le regrès très marqués du poids par rapport à la taille.

BIBLIOGRAFIE

1. Cristescu Maria, *Aspecte ale creşterii şi dezvoltării adolescenţilor din R. S. România*, Edit. Academiei, Bucureşti, 1969, p. 79—97.
2. Enăchescu Th., Pop Suzana, *Variabilitatea dimensională a nou-născutului în funcţie de condiţiile de mediu*, Probl. antropol., 1957, **III**, 161—175.
3. Enăchescu Th., Pop Suzana, *Contribuţii la studiul variabilităţii corporale a nou-născutului, în funcţie de condiţiile de dezvoltare*, Probl. antropol., 1959, **IV**, 233—245.
4. Radu Elena, Vlădescu Mara, Rudescu Al., *Considérations sur la variabilité somatique de la population des villages de Şimon et Moeciu de Jos*, Ann. roum. Anthrop., 1967, **4**, 53—61.
5. Săhleanu V., *Metode matematice în biologie*, Univ. „Babeş Bolyai", Cluj-Napoca, 1960, p. 94.
6. Zeller W., *Konstitution und Entwicklung*, Hogrefe, Göttingen, 1964, p. 127.

Institutul „Dr. V. Babeş",
Laboratorul de antropologie Bucureşti

Primit în redacţie la 20 februarie 1976

ASPECTE ALE CREŞTERII DIMENSIUNILOR ŞI ALE MODIFICĂRILOR CONFORMAŢIEI CEFALO-FACIALE

DE

MARIA CRISTESCU, D. BOTEZATU, SILVIA GHIGEA şi MARIA ISTRATE

572.76

În lucrarea de faţă ne vom ocupa de rezultatele obţinute asupra segmentului cefalic.

MATERIALUL ŞI METODA DE LUCRU

Materialul de studiu este reprezentat de 4 loturi de copii din zone diferite :

— un lot de 233 de copii din oraşul Iaşi, format dintr-o serie de 116 băieţi şi 117 fete ;

— un lot de 193 de copii provenind din 9 sate ale judeţului Iaşi : Tomeşti, Chicerea, Osoi, Comarna, Popricani, Probota, Bălteni, Mînzăteşti şi Erbiceni. Repartiţia pe sexe este următoarea : 91 de băieţi şi 102 fete ;

— un lot de 203 copii provenind din 4 sate din Ţara Oaşului : Certeze, Tîrşolţ, Cămîrzana şi Bixad, lot format din 89 de băieţi şi 114 fete ;

— un lot de 105 copii provenind din 8 sate ale Deltei Dunării : Chilia Veche, Crişan, Partizani, Ilgani, Gorgova, Maliuc, Mila 23 şi Caraorman. Lotul de băieţi este constituit din 57 de subiecţi, iar cel de fete din 48 de subiecţi.

Metoda de investigaţie a fost cea longitudinală, aceiaşi copii fiind supravegheaţi sub aspect antropometric, fiziometric, somatoscopic, al erupţiei dentare, al randamentului şcolar, al stării de sănătate, pe o durată de 4 ani (1972— 1975) începînd din primul an de şcolaritate. Examinarea s-a făcut anual în acelaşi interval de timp (cu o variaţie de pînă la $\pm$ 10 zile faţă de data anterioară a examinării).

REZULTATELE OBŢINUTE

Segmentul cefalic suferă în această perioadă o creştere puţin marcată şi armonică în cele trei dimensiuni principale ale sale. Astfel, la toate seriile examinate s-au înregistrat în medie în cursul celor 4 ani de studiu sporuri totale de creştere pentru lungimea, lărgimea şi înălţimea calotei, care au variat de la 3 pînă la 4 mm, sporul anual fiind de 1—2 mm.

Proporţia dintre lungimea şi lărgimea calotei în medie se modifică uşor în sensul unei debrahicefalizări la toate seriile masculine şi la unele serii de fete, în timp ce la alte serii de fete rămîne practic staţionară.

O analiză *la nivel individual* a variabilităţii odată cu vîrsta a indicelui cefalic pune în evidenţă o modificare anuală fie în sensul unei uşoare brahicefalizări, fie în sensul unei uşoare debrahicefalizări. Aşa, de exemplu, la seria de băieţi din oraşul Iaşi 38% din subiecţi au înregistrat în ultimul an de studiu faţă de primul an o uşoară brahicefalizare, 60% din cazuri o uşoară debrahicefalizare şi 2% au rămas staţionari. La seria de fete din aceeaşi localitate, 35% au înregistrat o discretă brahicefalizare, 60% debrahicefalizare şi 5% au rămas staţionare.

Dacă însă din punctul de vedere al sporurilor anuale de creştere nu s-au semnalat diferenţe între loturile de copii provenind din zone diferite, în schimb de la primul an de studiu se înregistrează particularităţi specifice ale calotei cefalice pentru fiecare din zonele studiate. Într-adevăr, copiii din jud. Iaşi, atît din mediul orăşenesc, cît şi din mediul sătesc, se caracterizează printr-o calotă relativ mai lungă şi mai îngustă, oferind astfel indici cefalici în medie mai scăzuţi decît cei din Ţara Oaşului şi cei din Delta Dunării.

Întrucît pe parcursul celor 4 ani de studiu sporurile anuale de creştere au fost, aşa cum am arătat, practic aceleaşi în cele trei zone cercetate, în ceea ce priveşte caracteristicile calotei la vîrsta de 10 ani se menţin aceleaşi diferenţe pe care le-am întîlnit şi la vîrsta de 7 ani.

O clasificare a valorilor medii ale indicelui cefalic după scara Martin-Saller ne permite să caracterizăm populaţiile infantile din cele trei zone după cum urmează (tabelul nr. 1):

Tabelul nr 1

Repartiţia subiecţilor în funcţie de indicele cefalic (%) în ultimul an de studiu

Categoria	Băieţi				Fete			
	Iaşi		Ţara Oaşului	Delta Dunării	Iaşi		Ţara Oaşului	Delta Dunării
	urban	rural			urban	rural		
Dolicocefali	0,86	1,10	—	—	4,38	1,02	—	—
Mezocefali	14,65	14,29	1,12	5,56	16,66	29,59	3,57	17,3
Brahicefali	41,38	45,05	11,24	38,89	46,49	41,84	19,64	34,78
Hiperbrahicefali	38,79	37,36	49,44	44,44	28,07	23,47	58,04	43,4
Ultrabrahicefali	4,31	2,20	38,20	11,11	4,38	4,08	18,75	4,35

— În jud. Iaşi, atît în mediul urban, cît şi în mediul rural, calota este în medie brahicefală la ambele sexe.

— În Ţara Oaşului, mediile indicelui cefalic sînt de tip hiperbrahicefalic la limita cu categoria ultrabrahicefală, băieţii situîndu-se mai apropiat decît fetele de această ultimă categorie.

— În Delta Dunării, populaţia infantilă, atît masculină, cît şi feminină, este de tip hiperbrahicefal, valorile medii ale acestui caracter situîndu-se însă mai apropiat de categoria brahicefală. Populaţia din Delta Dunării se prezintă astfel cu o situaţie intermediară din acest punct de vedere între populaţia jud. Iaşi şi cea din Ţara Oaşului.

Din tabelul nr. 1 se constată o frecvență relativ mai mare de calote hiperbrahicefale și ultrabrahicefale în Țara Oașului decît în celelalte două zone, unde predomină calotele brahicefale.

Referindu-ne la populația adultă din aceleași zone, eșantioanele studiate în prezent confirmă o situație asemănătoare pentru populația din Țara Oașului, caracterizată printr-o hiperbrahicefalie accentuată.

De asemenea, populația adultă din jud. Iași din satele studiate pînă în prezent (Tomești, Chicerea, Osoi, Comarna, Popricani, Probota, Bălteni, Mînzătești și Erbiceni), care corespunde parțial cu satele din care provin copiii, are valori medii ale indicelui cefalic apropiate de cele obținute la copii. În schimb, în Delta Dunării, populația adultă din comuna Chilia Veche și satul Crișan care a fost studiată pînă în prezent a oferit medii ale indicelui cefalic mult inferioare celor obținute la copiii din aceleași sate.

S-ar părea deci că asistăm în Delta Dunării la o brahicefalizare a generațiilor tinere. Într-adevăr, calculînd media indicelui cefalic în comuna Chilia Veche la un eșantion de bărbați în limitele de vîrstă 20—30 de ani, am obținut o valoare de 83,8 față de 86,4, cît prezintă copiii din Chilia Veche în vîrstă de 10 ani. Pe de altă parte, eșantionul de bărbați în vîrstă de 50—60 de ani din aceeași comună a oferit o medie a indicelui cefalic de 81,70.

În orice caz, constatarea noastră respinge ipoteza unui aport diferit de elemente brahicefale, întrucît din datele noastre rezultă că generația-fiică este mai puternic brahicefală decît generația parentală.

Înălțimea calotei în valoare absolută înregistrează o variabilitate restrînsă de la o serie la alta (maximum 3 mm), cele mai înalte valori deținîndu-le în cadrul seriilor masculine seria de băieți din Delta Dunării, iar în cadrul seriilor feminine seria de fete din orașul Iași. În valoare relativă însă, raportul înălțime/lungime oferă valorile medii cele mai ridicate la copiii din Țara Oașului datorită diametrului antero-posterior al calotei mult inferior la aceștia față de copiii din celelalte zone. Pe de altă parte, datorită lărgimii mai mari a calotei la copiii din Țara Oașului, indicele de înălțime/lărgime este ușor mai scăzut la aceștia comparativ cu copiii din jud. Iași și cu cei din Delta Dunării.

În general însă, variațiile de la o zonă la alta sînt mici din punctul de vedere al indicilor de înălțime a calotei, toate seriile prezentînd valori medii ale indicelui vertico-longitudinal, care se situează în categoria hipsicefală, și valori medii ale indicelui vertico-transversal, care se situează în categoria metriocefală.

De subliniat că în decursul celor 4 ani, cît au durat examinările noastre periodice, și acești doi indici au rămas în medie staționari, dovedind încă o dată că pînă la vîrsta școlară conformația calotei se definitivase. O variație ceva mai importantă s-a înregistrat pentru indicele fronto-parietal, creșterea lărgimii minime a frunții fiind ceva mai amplă decît a lărgimii calotei, ceea ce face ca valoarea acestui indice să înregistreze o mărire progresiv cu vîrsta la toate seriile, mai puternică în Țara Oașului.

Dimensiunile faciale indică creșteri caracterizate în perioada de vîrstă de care ne ocupăm prin ritmuri mai intense la nivelul înălțimii totale a feței decît la nivelul diametrului bizigomatic. Ca urmare, în medie

indicele facial total (n-gn/zy-zy) se măreşte progresiv cu vîrsta, fenomenul fiind general pentru toate seriile, atît la fete, cît şi la băieţi. De subliniat însă modificări mai importante în primele intervale, adică de la 7 la 8 ani şi de la 8 la 9 ani, pentru ca în ultimul interval să aibă loc o atenuare prin echilibrarea sporurilor de creştere ale celor două dimensiuni, componente ale indicelui facial total.

În general, variabilitatea odată cu vîrsta nu atinge valori importante, astfel încît mediile celor 4 clase de vîrstă se menţin în cadrul aceleiaşi categorii de indice. Excepţie face seria rurală de băieţi din jud. Iaşi, care începe cu un indice mediu de tip euriprosop, pentru ca ulterior să devină mezoprosop (la limita inferioară a acestei categorii). De asemenea, seria de fete din aceeaşi zonă prezintă la primele două clase de vîrstă o medie a indicelui facial de tip euriprosop la limita superioară a acestei categorii, iar la ultimele două clase de vîrstă medii accentuat mezoprosope.

În ceea ce priveşte caracteristicile masivului facial, specifice fiecărei serii, se pot releva diferenţe sexuale importante. Astfel, în timp ce toate seriile de băieţi din oraşul Iaşi, din Ţara Oaşului şi din Delta Dunării ne oferă medii de tip euriprosop, seriile feminine se comportă uneori diferit. Astfel, seria de fete din oraşul Iaşi şi cea din Delta Dunării deţin medii de tip mezoprosop, cu excepţia primei clase de vîrstă; numai seria de fete din Ţara Oaşului se comportă în mod similar cu seria masculină din aceeaşi zonă, aici indicele facial total înregistrînd cele mai scăzute valori, deci faţa relativ cea mai joasă.

În ceea ce priveşte segmentul nazal, pînă la vîrsta de 9 ani se înregistrează iarăşi o predominare a intensităţii ritmului de creştere a dimensiunii verticale faţă de cea transversală, indicele nazal suferind progresiv cu vîrsta o diminuare. În schimb, în intervalul de la 9 la 10 ani are loc o creştere mai amplă în lărgimea nasului decît în lungimea sa, ceea ce duce la o mărire a valorilor medii ale indicelui nazal. Aceasta este o caracteristică generală pentru toate seriile. Faptul că în ultimul interval şi la nivelul feţei predominarea sporurilor de creştere a lungimii faţă de lărgime a diminuat mult ne-ar putea sugera existenţa unei periodicităţi cu caracter alternativ a creşterii dimensiunilor faciale, o anumită perioadă de timp predominînd creşterea în lungime, după care urmează un ciclu cu predominarea creşterii în lărgime. Astfel s-ar verifica, pentru creşterea masivului facial, legea alternanţei, stabilită de Godin pentru oasele lungi ale membrelor.

Variabilitatea tipului de nas înscrisă în seriile studiate de noi este următoarea: băieţii din oraşul Iaşi pornesc de la vîrsta de 7 ani cu un nas în medie de tip mezorin, valoarea diminuînd progresiv odată cu vîrsta, pentru a păşi în categoria nasului îngust începînd cu vîrsta de 9 ani, iar în ultima clasă de vîrstă revenind la categoria nasului mijlociu. Seria rurală de băieţi din jud. Iaşi suferă o evoluţie similară, în sensul unei diminuări, progresiv cu vîrsta, a indicelui nazal pînă la ultima clasă de vîrstă, cînd începe din nou să crească, nedepăşind însă categoria mezorină. Şi seria de băieţi din Ţara Oaşului oferă aceeaşi situaţie. Curba evoluţiei indicelui nazal la băieţii din Delta Dunării are un traseu asemănător, cu deosebirea că valoarea iniţială se încadrează în categoria nasului larg, pentru ca, începînd cu vîrsta următoare, să treacă în categoria mezorină.

Seriile feminine din fiecare zonă se încadrează la toate clasele de vîrstă în categoria mezorină. Evoluția valorilor medii în cadrul fiecărei serii, așa cum am arătat, are loc în sensul unei diminuări a acestora pînă la 9 ani, pentru ca la ultima clasă de vîrstă, din contra, să crească.

CONCLUZII

Rezultatele cercetărilor noastre prin metoda longitudinală relevă o creștere foarte încetinită la nivelul calotei în perioada ontogenetică de care ne-am ocupat, o creștere mai importantă înregistrîndu-se pentru dimensiunile faciale.

Conformația calotei este, în linii mari, stabilizată la vîrsta de 7 ani, cînd începe studiul nostru, fața suferind un proces de relativă alungire. Diferențierea constatată la nivelul segmentului cefalic între diferitele serii studiate nu se orientează după particularitățile de mediu, ci în raport cu caracteristicile specifice înregistrate la populația adultă din zona respectivă, ceea ce presupune influența factorilor de natură genetică. Pe linia acestei afirmații amintim încă o dată că diferențele constatate pentru caracterele cefalo-faciale între seria urbană și cea rurală a jud. Iași sînt nesemnificative, mai importante apărînd deosebirile dintre seriile rurale, care au oferit, din contra, o mare similitudine în ritmurile de creștere a dimensiunilor corporale.

Diferențele de vîrstă biologică între seria urbană și cea rurală a jud. Iași, atestate pentru creșterea corporală și maturizarea sexuală, nu se reflectă la nivelul segmentului cefalic în perioada de vîrstă studiată de noi. Este posibil ca în primii ani de viață, cînd creșterea este mai intensă la acest nivel, să se observe pe plan dimensional cel puțin unele diferențe.

De altfel, antropologii români Th. Enăchescu, Suzana Grințescu-Pop și Cristina Glavce au observat la nou-născut o diferențiere în funcție de mediul urban sau rural pentru dimensiunile cefalo-faciale. Această constatare sugerează că în etapa ontogenetică în care creșterea este foarte intensă la nivelul segmentului cefalic influența mediului poate fi resimțită atunci cînd se compară populații cu structură antropologică asemănătoare, așa cum au făcut-o autorii menționați.

Pînă la vîrsta de 6 ani diferențierea de natură ecologică probabil se anulează, deoarece creșterea capului devine din ce în ce mai încetinită și este angajată pe linia de comportament dictată de structura genetică.

Constatarea unei stabilități mai mari și a unei mai mari independențe față de factorii de mediu în decursul ontogenezei în conformația capului decît în proporțiile corporale își poate găsi o aplicație valoroasă în medicina judiciară. Într-adevăr, în examenele de paternitate va trebui pus un accent deosebit pe caracterele conformative ale capului, ele indicînd mai mult ceea ce va reprezenta copilul ca adult decît proporțiile corporale, care nu numai că au o specificitate de etapă ontogenetică, dar sînt totodată și mai labile la diverși factori de mediu.

Tabelul nr. 2

Parametrii de poziție și dispersie ai caracterelor cefalo-faciale

Caractere	Iași urban		Iași rural		Țara Oașului		Delta Dunării	
	M ± Em	σ	M ± Em	σ	M ± Em	σ	M ± Em	σ
			BĂIEȚI					
			6,5—7,5 ani					
G — op	173,13 ± 0,38	6,34	172,27 ± 0,36	5,22	166,97 ± 0,39	5,65	171,50 ± 0,45	5,73
Eu — eu	147,01 ± 0,27	4,59	145,40 ± 0,23	4,59	150,63 ± 0,30	5,16	148,34 ± 0,25	4,47
Ft — ft	102,04 ± 0,21	3,52	100,54 ± 0,23	3,39	101,96 ± 0,19	3,19	102,73 ± 0,35	4,13
Zy — zy	120,46 ± 0,24	4,05	118,31 ± 0,25	3,60	121,37 ± 0,23	3,94	120,32 ± 0,36	4,52
Go — go	92,93 ± 0,26	4,41	91,02 ± 0,25	3,70	92,57 ± 0,22	3,79	92,59 ± 0,21	3,60
N — gn	98,70 ± 0,28	4,79	97,45 ± 0,32	4,69	94,03 ± 0,25	4,28	96,75 ± 0,40	5,12
N — sto	63,22 ± 0,21	3,54	62,51 ± 0,22	3,28	61,65 ± 0,17	2,94	61,70 ± 0,28	3,51
N — sbn	42,70 ± 0,19	3,27	41,66 ± 0,22	3,21	41,70 ± 0,16	2,70	39,96 ± 0,22	2,78
Al — al	20,32 ± 0,11	1,86	26,52 ± 0,13	1,88	25,91 ± 0,10	1,79	26,09 ± 0,10	1,83
T — v	122,03 ± 0,28	4,69	119,46 ± 0,27	3,93	120,22 ± 0,21	3,66	122,23 ± 0,32	4,04
Ind. cefalic	84,92 ± 0,22	3,72	84,64 ± 0,24	3,48	90,15 ± 0,24	4,07	86,73 ± 0,26	3,31
Ind. facial total	82,05 ± 0,24	4,12	82,17 ± 0,27	3,86	79,11 ± 0,23	3,76	80,35 ± 0,31	3,89
Ind. nazal	61,74 ± 0,33	5,50	64,11 ± 0,44	6,32	63,47 ± 0,33	5,50	65,20 ± 0,51	6,38
Ind. vertico-long.	70,43 ± 0,16	2,69	69,67 ± 0,21	3,00	70,05 ± 0,24	4,08	71,20 ± 0,17	2.14
Ind. vertico-transv.	83,01 ± 0,19	3,30	82,09 ± 0,17	2,58	81,05 ± 0,22	3,67	82,38 ± 0,25	3,14
			7,5 — 8,5 ani					
G — op	174,70 ± 0,36	6,15	173,10 ± 0,33	5,31	168,37 ± 0,33	5,50	172,36 ± 0,48	6,02
Eu — eu	148,45 ± 0,27	4,61	146,46 ± 0,31	4,52	151,74 ± 0,30	5,05	149,02 ± 0,36	4,58
Ft — Ft	103,70 ± 0,20	3,48	101,56 ± 0,23	3,93	103,31 ± 0,19	3,23	103,71 ± 0,32	4,07
Zy — zy	122,38 ± 0,24	4,07	119,97 ± 0,25	3,70	122,68 ± 0,23	3,94	121,40 ± 0,34	4,36
Go — go	95,05 ± 0,26	4,35	92,42 ± 0,25	3,66	94,61 ± 0,22	3,81	93,94 ± 0,28	3,62
N — gn	100,54 ± 0,28	4,68	100,28 ± 0,31	4,49	99,08 ± 0,26	4,43	100,59 ± 0,41	5,24
N — sto	64,58 ± 0,21	3,50	64,56 ± 0,22	3,17	63,74 ± 0,18	3,09	64,26 ± 0,29	3,66
N — sbn	43,65 ± 0,18	3,20	42,78 ± 0,22	3,18	43,38 ± 0,15	2,64	42,12 ± 0,16	2,77
Al — al	26,79 ± 0,11	1,86	26,99 ± 0,12	1,76	26,72 ± 0,08	1,46	26,84 ± 0,16	2,00
T — v	120,88 ± 0,27	4,52	120,38 ± 0,27	3,93	121,55 ± 0,21	3,56	123,34 ± 0,29	3,72
Ind. cefalic	84,91 ± 0,21	3,65	84,78 ± 0,25	3,60	89,60 ± 0,22	3,67	86,52 ± 0,27	3,46
Ind. facial total	83,15 ± 0,23	3,93	84,05 ± 0,25	3,63	80,67 ± 0,16	4,04	82,86 ± 0,30	3,83
Ind. nazal	60,89 ± 0,30	5,06	63,04 ± 0,42	6,11	61,51 ± 0,29	4,96	63,71 ± 0,43	5,49
Ind. vertico-long.	70,31 ± 0,15	2,59	69,55 ± 0,20	5,90	72,08 ± 0,16	2,74	71,37 ± 0,16	2,07
Ind. vertico-transv.	82,73 ± 0,18	3,09	82,36 ± 0,18	2,63	79,96 ± 0,16	2,72	82,67 ± 0,18	3,00

			8,5 — 9,5 ani					
G — op	175,88 ± 0,37	6,24	174,14 ± 0,34	5,67	169,59 ± 0,32	5,45	173,50 ± 0,48	6,06
Eu — eu	149,24 ± 0,28	4,68	146,99 ± 0,32	4,70	152,95 ± 0,29	4,92	149,95 ± 0,37	4,67
Ft — ft	105,31 ± 0,22	3,78	103,14 ± 0,23	3,40	104,32 ± 0,19	3,25	104,30 ± 0,30	3,86
Zy — zy	124,40 ± 0,25	4,26	121,90 ± 0,26	3,86	124,09 ± 0,24	4,09	123,85 ± 0,34	4,27
Go — go	96,82 ± 0,26	4,40	94,05 ± 0,33	4,80	91,23 ± 0,23	3,95	95,76 ± 0,32	4,02
N — gn	103,70 ± 0,27	4,60	102,73 ± 0,31	5,19	102,32 ± 0,29	4,87	103,36 ± 0,40	5,02
N — sto	66,84 ± 0,20	3,40	66,38 ± 0,22	3,25	65,66 ± 0,19	3,25	65,55 ± 0,29	3,68
N — sbn	45,76 ± 0,19	3,22	44,26 ± 0,20	2,98	44,18 ± 0,18	3,02	43,39 ± 0,21	2,72
Al — al	27,25 ± 0,10	1,80	27,46 ± 0,17	1,60	27,10 ± 0,08	1,46	27,69 ± 0,16	2,00
T — v	123,76 ± 0,27	4,50	121,35 ± 0,26	3,79	122,20 ± 0,22	3,38	124,46 ± 0,28	3,51
Ind. cefalic	84,88 ± 0,21	3,64	84,48 ± 0,24	3,43	89,93 ± 0,21	3,68	86,43 ± 0,27	3,48
Ind. facial total	83,50 ± 0,23	3,92	84,84 ± 0,27	3,87	82,30 ± 0,25	4,18	83,38 ± 0,30	3,7
Ind. nazal	59,31 ± 0,28	4,78	61,99 ± 0,35	5,04	60,86 ± 0,29	4,96	63,59 ± 0,39	4,9
Ind. vertico-long.	70,32 ± 0,15	2,53	69,64 ± 0,18	2,71	72,20 ± 0,17	2,88	71,69 ± 0,15	1,9
Ind. vertico-transv.	82,95 ± 0,19	3,30	82,44 ± 0,18	2,59	80,33 ± 0,15	2,58	82,94 ± 0,22	2,8
			9,5 — 10,5 ani					
G — op	177,23 ± 0,37	6,26	175,48 ± 0,34	5,82	171,23 ± 0,39	5,58	175,34 ± 0,55	6,1
Eu — eu	150,20 ± 0,28	4,81	148,04 ± 0,32	4,68	153,57 ± 0,35	5,02	151,17 ± 0,41	4,6
Ft — Ft	106,94 ± 0,24	4,02	104,32 ± 0,23	3,39	106,91 ± 0,24	3,53	106,61 ± 0,36	4,0
Zy — zy	126,03 ± 0,25	4,23	123,54 ± 0,28	4,06	126,31 ± 0,27	3,99	125,86 ± 0,38	4,32
Go — go	98,53 ± 0,26	4,38	96,40 ± 0,25	3,59	99,23 ± 0,28	4,06	98,06 ± 0,35	3,69
N — gn	105,82 ± 0,28	4,72	105,16 ± 0,32	4,68	104,64 ± 0,32	4,70	105,26 ± 0,50	5,63
N — sto	68,35 ± 0,20	3,43	67,49 ± 0,21	3,11	67,33 ± 0,22	3,19	66,85 ± 0,33	3,69
N — sbn	46,76 ± 0,19	3,23	45,03 ± 0,21	3,04	45,39 ± 0,19	2,72	44,03 ± 0,25	2,87
Al — al	28,02 ± 0,11	1,87	28,13 ± 0,10	1,55	28,15 ± 0,10	1,46	28,23 ± 0,18	2,05
T — v	124,99 ± 0,26	4,49	122,25 ± 0,27	3,89	123,52 ± 0,24	3,49	125,14 ± 0,32	3,56
Ind. cefalic	84,04 ± 0,22	3,75	84,36 ± 0,23	3,42	89,67 ± 0,24	3,51	86,32 ± 0,30	3,38
Ind. facial total	83,88 ± 0,24	4,03	84,93 ± 0,23	3,38	82,78 ± 0,26	3,83	83,59 ± 0,34	3,85
Ind. nazal	59,82 ± 0,30	5,00	62,36 ± 0,36	5,34	61,97 ± 0,35	5,10	64,12 ± 0,44	4,93
Ind. vertico-long.	70,43 ± 0,15	2,51	69,59 ± 0,19	2,74	72,09 ± 0,18	2,63	71,32 ± 0,17	1,98
Ind. vertico-transv.	83,13 ± 0,19	3,20	82,50 ± 0,18	2,66	80,42 ± 0,17	2,53	82,68 ± 0,26	2,99
			FETE					
	N ≈ 117		≈ 102 6,5 — 7,5 ani		≈ 114		N = 48	
G — op	169,18 ± 0,36	6,08	168,82 ± 0,33	5,57	164,31 ± 0,30	5,07	166,84 ± 0,46	5,19
Eu — eu	143,56 ± 0,31	5,22	142,85 ± 0,30	5,70	146,59 ± 0,28	4,73	143,60 ± 0,52	5,79
Ft — ft	99,98 ± 0,22	3,77	99,18 ± 0,23	3,86	100,77 ± 0,20	3,49	101,49 ± 0,35	3,98
Zy — zy	118,30 ± 0,25	4,27	116,55 ± 0,26	4,37	119,18 ± 0.22	3,83	118,05 ± 0,41	4,58
Go — go	90,42 ± 0,26	4,38	90,64 ± 0,22	3,74	90,91 ± 0,21	3,93	91,25 ± 0,37	4,15

Tabelul nr. 2 (continuare)

Caractere	Iaşi urban		Iaşi rural		Ţara Oaşului		Delta Dunării	
	M ± Em	σ	M ± Em	σ	M ± Em	σ	M ± Em	σ
N — gn	96,43 ± 0,29	4,92	93,98 ± 0,29	4,89	92,58 ± 0,27	4,58	95,15 ± 0,38	4,28
N — sto	62,28 ± 0,23	3,93	60,57 ± 0,21	3,52	59,29 ± 0,19	2,91	60,65 ± 0,27	3,04
N — sbn	41,99 ± 0,22	3,73	40,92 ± 0,18	3,15	40,33 ± 0,17	2,92	39,56 ± 0,29	3,23
Al — al	26,98 ± 0,11	1,98	25,88 ± 0,10	1,79	25,79 ± 0,10	1,73	25,78 ± 0,15	1,70
T — v	119,41 ± 0,26	4,38	116,50 ± 0,24	3,82	116,47 ± 0,24	4,09	117,37 ± 0,42	4,73
Ind. cefalic	85,16 ± 0,26	4,33	84,63 ± 0,22	3,72	88,78 ± 0,19	3,28	86,18 ± 0,35	3,89
Ind. facial total	81,44 ± 0,25	4,30	80,79 ± 0,23	3,87	78,11 ± 0,23	3,96	80,54 ± 0,23	2,56
Ind. nazal	61,63 ± 0,40	6,68	63,29 ± 0,33	5,56	63,62 ± 0,29	4,96	64,86 ± 0,62	6,90
Ind. vertico-long.	70,36 ± 0,18	3,07	68,98 ± 0,15	2,59	70,96 ± 0,18	3,05	68,61 ± 0,23	2,65
Ind. vertico-transv.	82,82 ± 0,20	3,48	81,50 ± 0,16	2,67	79,30 ± 0,16	2,83	81,41 ± 0,28	3,17
			7-5 — 8,5 ani					
G — op	170,96 ± 0,37	6,18	169,71 ± 0,32	5,47	165,84 ± 0,29	4,86	167,65 ± 0,45	5,01
Eu — eu	145,51 ± 0,30	5,00	143,63 ± 0,35	5,09	147,77 ± 0,28	4,77	144,88 ± 0,49	5,46
Ft — fz	101,27 ± 0,23	3,87	100,42 ± 0,22	3,67	102,09 ± 0,22	3,67	102,34 ± 0,31	3,54
Zy — zy	119,98 ± 0,26	4,47	118,05 ± 0,26	4,47	120,65 ± 0,23	3,91	119,49 ± 0,31	4,16
Go — go	92,68 ± 0,26	4,35	92,05 ± 0,20	3,44	92,13 ± 0,22	3,69	92,68 ± 0,34	3,88
N — gn	98,44 ± 0,28	4,69	97,01 ± 0,18	3,16	95,37 ± 0,25	4,18	98,32 ± 0,41	4,60
N — sto	63,42 ± 0,21	3,54	62,65 ± 0,19	3,19	61,34 ± 0,17	2,72	63,13 ± 0,30	3,34
N — sbn	42,84 ± 0,19	3,31	42,15 ± 0,16	2,72	43,03 ± 0,15	2,50	41,59 ± 0,27	3,11
Al — al	26,33 ± 0,10	1,73	26,38 ± 0,10	1,72	25,84 ± 0,09	1,61	26,47 ± 0,14	1,59
T — v	120,21 ± 0,24	4,06	117,52 ± 0,23	3,86	117,60 ± 0,23	3,94	118,37 ± 0,40	4,51
Ind. cefalic	85,09 ± 0,25	4,22	84,70 ± 0,22	3,74	89,13 ± 0,21	3,66	86,34 ± 0,33	3,69
Ind. facial total	82,00 ± 0,21	3,64	81,91 ± 0,27	4,65	79,04 ± 0,19	3,25	82,19 ± 0,31	3,47
Ind. nazal	61,28 ± 0,34	5,80	62,65 ± 0,33	5,50	62,31 ± 0,27	4,56	63,66 ± 0,52	5,81
Ind. vertico-long.	70,21 ± 0,17	2,93	69,21 ± 0,14	2,45	70,81 ± 0,17	2,91	70,47 ± 0,25	2,79
Ind. vertico-transv.	82,55 ± 0,19	3,22	81,70 ± 0,15	2,50	79,31 ± 0,16	2,70	81,69 ± 0,28	3,21

8,5 — 9,5 ani								
G — op	172,31 ± 0,36	6,10	171,19 ± 0,33	5,65	166,51 ± 0,29	4,90	168,51 ± 0,44	4,91
Eu — eu	146,31 ± 0,30	5,00	144,49 ± 0,30	5,09	148,38 ± 0,28	4,73	145,79 ± 0,52	5,80
Ft — ft	102,78 ± 0,24	4,10	102,11 ± 0,21	3,64	103,26 ± 0,21	3,66	102,66 ± 0,31	3,52
Zy — zy	121,57 ± 0,26	4,44	119,93 ± 0,26	4,38	121,98 ± 0,24	4,04	121,55 ± 0,40	4,48
Go — go	94,71 ± 0,26	4,47	93,79 ± 0,20	3,35	93,88 ± 0,21	3,56	94,18 ± 0,36	4,06
N — gn	102,04 ± 0,28	4,74	100,40 ± 0,26	4,46	98,24 ± 0,24	4,02	101,01 ± 0,37	4,18
N — sto	65,76 ± 0,22	3,69	64,90 ± 0,19	3,28	63,20 ± 0,16	3,19	64,64 ± 0,41	3,01
N — sbn	44,79 ± 0,19	3,24	43,80 ± 0,15	2,65	43,06 ± 0,15	2,54	43,29 ± 0,28	3,15
Al — al	26,94 ± 0,09	1,59	27,06 ± 0,09	1,56	26,86 ± 0,09	1,56	27,18 ± 0,17	1,90
T — v	121,12 ± 0,23	3,90	118,47 ± 0,22	4,05	118,51 ± 0,22	3,82	119,26 ± 0,39	4,36
Ind. cefalic	84,89 ± 0,24	4,12	84,51 ± 0,22	3,67	89,00 ± 0,21	3,51	86,42 ± 0,33	3,67
Ind. facial total	83,91 ± 0,23	3,84	83,80 ± 0,21	3,62	80,65 ± 0,20	3,36	82,95 ± 0,29	3,28
Ind. nazal	59,99 ± 0,31	5,19	61,50 ± 0,30	5,01	62,19 ± 0,28	4,73	62,92 ± 0,50	5,57
Ind. vertico-long.	70,20 ± 0,16	2,78	69,24 ± 0,15	2,61	71,00 ± 0,17	2,88	70,60 ± 0,22	2,51
Ind. vertico-transv.	82,73 ± 0,18	3,09	82,02 ± 0,14	2,43	79,70 ± 0,15	2,64	81,76 ± 0,27	3,04
9,5 — 10,5 ani								
G — op	173,89 ± 0,36	6,10	172,54 ± 0,38	5,45	168,50 ± 0,32	5,48	170,29 ± 0,46	5,19
Eu — eu	147,25 ± 0,30	5,11	145,52 ± 0,35	5,01	149,66 ± 0,28	4,83	146,73 ± 0,52	5,79
Ft — ft	104,73 ± 0,26	4,39	103,76 ± 0,25	3,61	105,27 ± 0,24	4,07	104,75 ± 0,34	3,87
Zy — zy	123,61 ± 0,27	4,65	121,95 ± 0,30	4,38	124,24 ± 0,25	4,28	123,53 ± 0,43	4,82
Go — go	96,22 ± 0,27	4,65	95,89 — 0,24	3,51	96,39 — 0,23	3,91	96,81 — 0,38	4,24
N — gn	104,43 ± 0,31	5,18	102,05 ± 0,33	4,77	100,52 ± 0,26	4,42	102,71 ± 0,40	4,54
N — sto	67,33 ± 0,23	3,87	67,03 ± 0,25	3,59	64,66 ± 0,17	2,92	65,79 ± 0,27	3,03
N — sbn	45,80 ± 0,19	3,33	44,57 ± 0,19	2,74	43,92 ± 0,15	2,63	43,88 ± 0,27	3,01
Al — al	27,67 ± 0,10	1,78	27,82 ± 0,11	1,70	27,20 ± 0,08	1,49	27,88 ± 0,15	1,68
T — v	122,16 ± 0,24	4,10	119,29 ± 0,26	3,84	119,92 ± 0,23	3,94	120,16 ± 0,38	4,26
Ind. cefalic	84,77 ± 0,24	4,15	83,74 ± 0,20	2,96	88,80 ± 0,21	3,51	86,03 ± 0,30	3,37
Ind. facial total	84,37 ± 0,22	3,71	83,71 ± 0,27	3,90	80,67 ± 0,20	3,41	83,34 ± 0,33	3,70
Ind. nazal	60,21 ± 0,30	5,11	62,31 ± 0,35	5,11	62,71 ± 0,26	4,48	63,79 ± 0,49	5,45
Ind. vertico-long.	70,23 ± 0,16	2,71	69,12 ± 0,16	2,41	71,17 ± 0,17	2,88	70,38 ± 0,22	2,53
Ind. vertico-transv.	82,85 ± 0,19	3,28	81,93 ± 0,17	2,51	80,22 ± 0,16	2,82	81,81 ± 0,27	3,09

ASPECTS DE L'ACCROISSEMENT DES DIMENSIONS ET DES MODIFICATIONS CONFORMATIVES CÉPHALO-FACIALES

RÉSUMÉ

Quatre lots d'enfants furent étudiés pendant 4 ans, en commençant par l'âge de 6,5—7,5 ans, durant quatres années de suite. Un lot est originaire de la ville de Jassy, les trois autres proviennent de localités rurales, offrant des conditions écologiques différentes.

L'augmentation des dimensions de la calotte céphalique est légère (en moyenne 3—4 mm pour l'entière période étudiée), sa conformation étant déjà stabilisée. On peut remarquer seulement pour la majorité des séries une discrète débrachycéphalisation.

Au niveau du visage l'accroissement le plus marqué est enregistré pour la hauteur totale, ce qui entraîne une augmentation de l'indice facial.

En ce qui concerne la variabilité d'une zone à l'autre, celle-ci ne manifeste aucune orientation écologique, mais, au contraire, elle dépend de la structure génétique de chaque population.

BIBLIOGRAFIE

1. Aul I. M., *O nekotorih zakonomernostiah rosta golovi u detei şkolnovo vozrasta*, Sovremennaia antropologhia, Izd-vo M.G.U., 1964.
2. Cristescu M., *Aspecte ale creşterii şi dezvoltării adolescenţilor din R. S. România*, Bucureşti, 1969.
3. Enăchescu Th., Grinţescu-Pop S., Glavce C., *Nivelul de dezvoltare a nou-născutului din mediul urban şi rural — Oraşul Bucureşti şi teritoriul fostei regiuni Bucureşti (1967)*, St. cerc. antropol., 1969, **6**, *2*, 207—216.
4. Jasicki B., *Kszaltowanie sie wymiarow i proporcjii glowy z wiekiem u mlodziezy krakowskiej*, Zeszytu nauk V. I. Pr. zoolog., Krakow, 1966, **12**, *134*.
5. Kaliszewska-Drozdowska D. M., *Rozwoj i proporcje glowy u dzieci w wieku do 3 lot*, Przegl. Antrop., 1972, **38**, *2*, 187.
6. Krogman W. M., *The role of genetic factors in the human face. Jaws and teeth. A review*, Yearbook of Phys. Anthrop., Yearbook Series, 1967, **15**.
7. Meredith H., *Changes in form of the head and face during childhood*, Growth, 1960, **24**, *3*.
8. Miklaşevskaia N. N., *Vlianie rasovoi prinadlejnosti i geograficeskoi sredi obitania na rostovie profesi u celoveka*, Simpozion „Voprosi antropologhii", 1972, p. 40.
9. Miklaşevskaia N. N., *Rost golovi i lita u detei i podrostkov*, în *Rost i razvitie rebenka*, Moskva, 1973.
10. Tanner J. M., *Growth at adolescence*, Oxford, 1962.

Centrul de cercetări biologice Iaşi,
Colectivul de ecologie umană şi paleoantropologie

Primit în redacţie la 15 februarie 1976

UNELE CARACTERISTICI HEMATOTIPICE A DOUĂ POPULAȚII DIN DELTA DUNĂRII (GRINDUL LETEA)

DE

OLGA NECRASOV, MARIA DANIELESCU, ANA-CEZARINA BĂLTEANU
și GEORGETA MIU

572.5:612.118.221

Rezultatele cercetărilor noastre hematotipice asupra sistemelor eritrocitare 0AB, MN, Rh (D) și asupra sistemelor serice Gm și InV au fost obținute pe populațiile a două sate, C. A. Rosetti și Letea, aparținînd comunei C. A. Rosetti. Aceste sate sînt situate pe Grindul Letea, care se întinde în extremul est al Deltei, între brațele Chilia și Sulina.

Lucrarea face parte dintr-un studiu antropologic complex al acestor două sate, care au fost cercetate în iunie și septembrie 1975.

Satul C. A. Rosetti este locuit aproape în exclusivitate de români, iar satul Letea de români și hoholi, aportul celor dintîi fiind important la formarea populației de aici, judecînd după genealogii.

GRUPELE ERITROCITARE

SISTEMUL 0AB

Numărul de indivizi cercetați din acest punct de vedere este de 296 în satul C. A. Rosetti și de 327 în satul Letea (reprezentînd astfel mai mult de 50% din prima populație și 40% din cea de-a doua). Am înscris în tabelul nr. 1 distribuția grupelor sanguine din sistemul 0AB.

Tabelul nr. 1

Distribuția grupelor din sistemul 0AB

Satul	N total	0		A		B		AB		Ind. biochimic
		N	%	N	%	N	%	N	%	
C. A. Rosetti	296	110		117		49		20		1,98
Frecvența observată			37,16		39,52		16,51		6,75	
Frecvența teoretică			37,08		39,64		16.63		6,62	
Letea	327	129		114		50		34		1,72
Frecvența observată			39,45		34,87		15,29		10,39	
Frecvența teoretică			39,42		37,20		17,17		6,16	

*T CERC. ANTROPOL., 1976, T. 13, P. 33–39

Dacă luăm în consideraţie datele publicate pînă în prezent asupra repartiţiei fenotipurilor din sistemul 0AB în diferite localităţi din ţara noastră, constatăm că situaţia găsită în cele două sate cercetate în prezent se înscrie în variabilitatea generală a acesteia.

O eşalonare a grupelor în funcţie de procentele obţinute în fiecare comunitate ne conduce la următoarele variante :

C. A. Rosetti : A > 0 > B > AB

Letea : 0 > A > B > AB

După cum se vede, frecvenţa maximă o deţine la C. A. Rosetti grupa A, iar la Letea grupa 0. Trebuie să subliniem însă că diferenţa dintre grupele A şi 0 la prima populaţie este de numai 2,36 % în favoarea grupei A, iar la cea de-a doua populaţie de 5 % în favoarea grupei 0. Ambele populaţii se caracterizează astfel prin frecvenţe ridicate ale grupelor A şi 0 (aşa cum acestea sînt caracteristice întregii noastre populaţii), precum şi printr-o frecvenţă relativ scăzută a grupei B. O diferenţă care se remarcă însă între cele două populaţii studiate constă în participarea mai slabă a grupei AB la C. A. Rosetti decît la Letea.

Distribuţia grupelor din sistemul 0AB la cele două populaţii nu prezintă însă, cu toate micile variaţii constatate, diferenţe statistic semnificative ($\chi^2 = 3,7 < P = 0,05$).

În ceea ce priveşte frecvenţa subgrupelor A_1 şi A_2, precum şi A_1B şi A_2B (tabelul nr. 2), constatăm, aşa cum era de aşteptat, o prevalenţă a A_1 faţă de A_2. Această prevalenţă este însă puţin mai accentuată în satul Letea în comparaţie cu C. A. Rosetti.

Tabelul nr. 2

Frecvenţa grupelor A_1 şi A_2

Satul	A		AB		Total	
	A_1	A_2	A_1B	A_2B	A_1	A_2
C. A. Rosetti	78,90	21,10	68,70	31,30	78,64	21,36
Letea	87,72	12,28	70,00	30,00	83,10	16,90

Frecvenţele factorilor ereditari r, p, q sînt prezentate în tabelul nr. 3

Se constată că frecvenţa genei q este practic egală la ambele populaţii, iar cea a genelor r şi p nu prezintă decît uşoare diferenţe, nesemnificative statistic ($\chi^2 = 2,13 < P = 0,05$). Putem conchide astfel că ambele populaţii sînt apropiate şi din punctul de vedere al frecvenţei genelor.

Tabelul nr. 3

Frecvenţa genelor r, p, q

Satul	r	p	q	Indicele Wellish
C. A. Rosetti	0,6090	0,2670	0,1240	1,19
Letea	0,6280	0,2475	0,1245	1,16

O diferenţă importantă se observă însă între populaţia din satul C. A. Rosetti şi cea din Letea în raport cu legea Hardy-Weinberg, prima

găsindu-se în echilibru genetic ($\chi^2 = 0{,}01027 < P = 0{,}05$), în timp ce a doua nu corespunde acestei condiţii ($\chi^2 = 10{,}85 > P = 0{,}01$).

În legătură cu această constatare se poate presupune că abaterea de la echilibrul Hardy-Weinberg la populaţia din satul Letea ar putea să fie un „efect al fondatorilor". Într-adevăr, populaţia din Letea, cu un efectiv destul de restrîns, este formată în mare parte din descendenţii a 3—4 familii. Dintre acestea, familia Pocora a adus o contribuţie importantă la constituirea ei (datorită fertilităţii sale ridicate), iar numeroşii săi descendenţi actuali oferă o frecvenţă înaltă a grupei 0 (identificată la 50% dintre ei).

SISTEMUL MN

Analizele referitoare la acest sistem au fost realizate la 201 subiecţi la C. A. Rosetti şi la 196 la Letea. Numărul analizelor este suficient, dat fiind atît efectivul total al populaţiei din fiecare sat studiat, cît şi faptul că aici sîntem în prezenţa a numai 3 fenotipuri cu 2 gene. Dăm frecvenţa fenotipurilor în tabelul nr. 4.

Tabelul nr. 4

Frecvenţa fenotipurilor M, N şi MN şi a genelor m şi n

Satul	N total	M		N		MN		m	n
		N	%	N	%	N	%		
C. A. Rosetti	201	84		30		87			
frecvenţa observată			41,80		14,92		43,28	0,6344	0,3656
frecvenţa teoretică			40,24		13,36		46,38		
Letea	196	67		28		101			
frecvenţa observată			34,18		14,28		51,53	0,5994	0,4006
frecvenţa teoretică			35,92		16,04		48,02		

Populaţia din cele două sate studiate se caracterizează, la fel cu întreaga populaţie din ţara noastră, prin următoarea eşalonare a frecvenţelor fenotipurilor :

$$MN > M > N$$

Pe lîngă această caracteristică comună pentru ambele populaţii studiate aici, constatăm totuşi existenţa unor diferenţe în ceea ce priveşte importanţa excesului fenotipului MN asupra fenotipului M, mult mai pronunţat la Letea decît la C. A. Rosetti, în timp ce frecvenţa fenotipului N este practic egală. Aceste diferenţe, care la prima vedere par a fi destul de importante, se situează însă sub pragul semnificaţiei statistice ($\chi^2 = 2{,}9613 < 5{,}99$, $P = 0{,}05$).

Prin frecvenţa genelor *m* şi *n*, cele două populaţii considerate se diferenţiază şi mai slab.

Comparaţia dintre frecvenţele genotipurilor din sistemul MN, observate şi aşteptate, ne dovedeşte că fiecare din cele două populaţii se află

în echilibrul Hardy-Weinberg din punctul de vedere al sistemului considerat (Letea: $\chi^2 = 1{,}04$; C. A. Rosetti: $\chi^2 = 0{,}90$, ambele $< P = 0{,}05$).

SISTEMUL Rh (D)

Testările au fost făcute numai în ceea ce priveşte Rh^+ şi Rh^-.

Tabelul nr. 5

Distribuţia fenotipurilor Rh^+ şi Rh^-

Satul	N total	Rh^+		Rh^-		R	r
		N	%	N	%		
C. A. Rosetti	201	165	82,08	36	17,91	0,5844	0,4155
Letea	196	175	89,28	21	10,71	0,6446	0,3553

Aşa cum era de aşteptat, Rh^+ se întîlneşte la majoritatea subiecţilor în ambele sate, Rh^- fiind reprezentat de procente foarte joase. Este însă interesant de observat că Rh^- este sensibil mai ridicat la C. A. Rosetti decît la Letea, diferenţele existente fiind testate statistic ($\chi^2 = 4{,}1837 > P = 0{,}05$).

GRUPELE SERICE

SISTEMUL Gm

Din acest sistem, analizele noastre se referă la Gm_1, Gm_2 şi Gm_5 pentru C. A. Rosetti şi la Gm_1 şi Gm_2 la Letea. Ca şi pentru InV(1), numărul de subiecţi cercetaţi din acest punct de vedere este de 168 la primul sat şi de 143 la cel de-al doilea. Frecvenţele fenotipice sînt prezentate în tabelul nr. 6 (împreună cu frecvenţele fenotipului InV(1)).

Tabelul nr. 6

Frecvenţele fenotipurilor Gm_1, Gm_2, Gm_5 şi InV(1)

Satul		Gm_1		Gm_2		Gm_5		InV(1)	
		+	−	+	−	+	−	+	−
C. A. Rosetti	N	57	111	12	156	165	3	16	152
	%	33,92	66,07	7,14	92,85	98,21	1,78	9,52	90,47
Letea	N	56	87	16	127	—	—	11	132
	%	39,16	60,83	11,18	88,81	—	—	7,69	92,30

Din acest tabel constatăm următoarele:

Factorul Gm_1 apare în frecvenţe puţin mai mici (33,92 %) la populaţia din C. A. Rosetti decît la Letea (39,16 %), dar diferenţa nu atinge semnificaţia statistică ($\chi^2 = 0{,}915 < P = 0{,}05$). Faţă de datele publicate

în prezent referitoare la acest factor, populaţia din C. A. Rosetti se apropie mult de seria sintetică studiată de Maria Danielescu şi colab., formată din 470 de români (32,12%).

Factorul Gm_2 este întîlnit de asemenea relativ mai frecvent la Letea (11,18%) decît la C. A. Rosetti (7,14%), dar iarăşi diferenţa nu este testată statistic ($\chi^2 = 1{,}543 < P = 0{,}05$).

Factorul Gm_5, analizat numai pentru populaţia din C. A. Rosetti, înregistrează aici frecvenţa maximă dintre Gm-urile cercetate de noi (98,21%), încadrîndu-se perfect în variabilitatea frecvenţei sale din diverse localităţi din ţara noastră [1].

Astfel, populaţia din C. A. Rosetti poate fi caracterizată prin următoarea seriaţie, care se constată de altfel în toate localităţile studiate pînă acum în ţara noastră:

$$Gm_5 > Gm_1 > Gm_2$$

Studiul modului de combinare a factorilor Gm ne permite să subliniem frecvenţele acestora.

Tabelul nr. 7

Frecvenţele combinaţiilor dintre Gm_1, Gm_2 şi Gm_5 la populaţia din C. A. Rosetti

Combinaţiile		$Gm_1 + Gm_2 + Gm_5 +$	$Gm_1 - Gm_2 - Gm_5 +$	$Gm_1 + Gm_2 + Gm_5 -$	$Gm_1 + Gm_2 - Gm_5 -$	$Gm_1 + Gm_2 - Gm_5 +$
Frecvenţele	N	10	110	2	1	45
	%	5,95	65,47	1,19	0,59	26,78

Se poate constata că seriaţia combinaţiilor identificate este următoarea, în funcţie de frecvenţele lor:

$$\underline{Gm_1 - Gm_2 - Gm_5 +} > \underline{Gm_1 + Gm_2 - Gm_5 +} > \underline{Gm_1 + Gm_2 + Gm_5 +} > \underline{Gm_1 + Gm_2 + Gm_5 -} > \underline{Gm_1 + Gm_2 - Gm_5 -}$$

Putem conchide astfel că combinaţiile cele mai tipice pentru populaţia studiată sînt primele două, majoritatea (92,25%) subiecţilor cercetaţi încadrîndu-se în aceste grupări.

SISTEMUL InV

Analizele noastre se referă la factorul InV(1), ale cărui frecvenţe sînt date în tabelul nr. 6.

Analiza procentelor ne permite să constatăm o foarte mică frecvenţă a acestui factor în ambele populaţii studiate, care nu se diferenţiază între ele în mod semnificativ din acest punct de vedere ($\chi^2 = 0{,}325 < P = 0{,}05$). Ambele frecvenţe se înscriu în variabilitatea generală a acestui factor în ţara noastră.

[1] Conform cu datele încă inedite obţinute de unul din noi (M. Danielescu).

CONCLUZII

Caracteristicile hematologice ale celor două populaţii studiate arată absenţa unor diferenţe statistic semnificative pentru sistemele eritrocitare 0AB şi MN, precum şi pentru sistemele serice Gm (Gm_1, Gm_2 şi Gm_5) şi InV (InV(1)). Numai în ceea ce priveşte frecvenţele factorilor Rh^+ şi Rh^- diferenţele apar statistic semnificative. Aceasta atestă o anumită unitate biologică a acestor două populaţii, care se încadrează amîndouă în variabilitatea generală a caracterelor studiate la populaţia din ţara noastră. Această apropiere genetică între două populaţii poate fi explicată prin legături matrimoniale ce au avut loc între ele (aşa cum o atestă şi genealogiile stabilite), formîndu-se astfel numeroase cupluri mixte. Un exemplu al acestei situaţii îl constituie în special populaţia din Letea, considerată în bună parte hoholă, dar care, analizată genealogic, dovedeşte relaţii matrimoniale cu românii, atît cu cei din Letea, cît şi cu cei din C. A. Rosetti, ceea ce explică asemănările existente.

Pe de altă parte, merită să subliniem importanţa „efectului fondatorilor" şi a fertilităţii diferenţiale în ceea ce priveşte realizarea sau nerealizarea echilibrului Hardy-Weinberg în unităţi demografice cu efectiv relativ mic, aşa cum este, de exemplu, satul Letea.

Toate acestea atestă rolul factorilor demografici, care contribuie şi ei la constituirea caracteristicilor biologice ale populaţiilor umane.

SUR QUELQUES CARACTÉRISTIQUES HÉMATOTYPIQUES DE DEUX POPULATIONS DU DELTA DU DANUBE (GRINDUL LETEA)

RÉSUMÉ

Les auteurs étudient la répartition des phénotypes et des facteurs héréditaires des systèmes érythrocytaires 0AB, MN et Rh (D), ainsi que celle des systèmes sériques Gm (Gm_1, Gm_2, Gm_5) et InV (InV(1)) dans deux petits villages voisins à effectifs assez réduits : C. A. Rosetti (habité par des Roumains) et Letea (Roumains et Hohols).

Les distributions des groupes étudiés sont inscrites dans les tableaux 1—7.

Les fréquences trouvées s'inscrivent dans la variabilité générale de la population roumaine, malgré l'élément hohole de Letea. On ne constate pas, de même, des différences statistiquement significatives entre les deux populations, exception faite pour le système Rh(D).

En rapport avec la loi Hardy-Weinberg, la population de C. A. Rosetti se trouve être en équilibre génétique pour les systèmes 0AB et MN, tandis que celle de Letea ne l'est que pour ce dernier. Les recherches, dont celles d'ordre généalogique, permettent d'attribuer cette situation trouvée à Letea à «l'effet des fondateurs», ainsi qu'à une fécondité élevée de l'une des 3—4 familles fondatrices. De même, les caractéristiques hématotypiques très proches trouvées pour les deux villages peuvent être

expliquées par de nombreuses relations matrimoniales actuelles et anciennes.

Tout cela permet de conclure à l'importance du rôle des facteurs démographiques dans la constitution des caractéristiques biologiques d'une population.

BIBLIOGRAFIE SUMARĂ

1. BÂLBĂ ZENAIDA, *Studiul frecvenței grupelor sanguine din sistemele 0AB, MN și Rh la români, lipoveni și tătari în Dobrogea*, St. cerc. antropol., 1969, **6**, 2, 201—206.
2. BERONIADE SIMONA, DRĂGHICESCU TATIANA, ALOMAN S., *Studiul repartiției și transmiterii ereditare a factorilor MN în România*, St. cerc. antropol., 1972, **10**, 2, 197—206.
3. DANIELESCU MARIA, *Grupele serice*, Doc. haemat., 1966, **I**, 39.
4. DANIELESCU MARIA, BOCA MARIA, *The frequency of factors Gm (1), Gm (2), Gm (5) in Bucharest blood donors*, Comunicări la Congresul de medicină legală, Berlin, sept. 1971.
5. DANIELESCU MARIA, *Gamaglobulinele ereditare: sistemele Gm, InV, ISf*, Doc. haemat., 1972, **I**, 29.
6. DANILOVA E. I., *Gematologiskaia tipologia i voprosî etnogeneza ukrainskovo naroda*, Kiev, 1971.
7. NECRASOV OLGA, BOTEZATU D., IACOB MARIA, *Considérations sur la répartition des groupes sanguins du système 0AB et de leurs facteurs héréditaires en Roumanie*, Ann. roum. Anthrop., 1967, **4**, 17—32.
8. NECRASOV OLGA, IACOB MARIA, BOTEZATU D., *Sur la répartition des facteurs Rh (D) en Roumanie*, Ann. roum. Anthrop., 1968, **5**, 37—42.

Centrul de cercetări biologice Iași,
Colectivul antropologic
și
Centrul de hematologie București

Primit în redacție la 15 februarie 1976

ASPECTE DEMOGRAFICE ÎNTR-O POPULAȚIE ENDOGAMĂ DIN ȚARA OAȘULUI (COMUNA CĂMÎRZANA)

DE

MARIA-ELENA ROȘCA, P. SEVASTRU și OLIMPIA TUDOSE

614.1:616—053

Populația comunei Cămîrzana, în special prin poziția ei geografică relativ izolată, în extremitatea nord-estică a Țării Oașului, a păstrat de la sfîrșitul secolului trecut (de cînd există primele înregistrări de stare civilă) și pînă în zilele noastre un slab grad de deschidere demografică. Abia în ultimii 4 ani se asistă la o tendință de creștere a gradului de deschidere demografică, care se manifestă destul de intens, astfel încît putem spune că surprindem această populație în faza de „spargere" a izolării demografice. Dat fiind că întîlnim din ce în ce mai rar populații cu un accentuat grad de izolare demografică, considerăm a nu fi lipsită de interes prezentarea particularităților fenomenelor demografice într-o astfel de populație.

Deși cercetările noastre de ordin demografic asupra acestei populații cuprind mai multe aspecte, urmărite în dinamica lor în decursul secolului XX, în lucrarea de față ne limităm la prezentarea corelației dintre gradul de izolare demografică și structura vîrstelor în această populație, precum și factorii ei determinanți, considerînd, așa cum arată R. Pressat, că „... într-o populație în care mișcarea migratorie este încă de o importanță secundară, structura pe vîrste condiționează în mare măsură dezvoltarea ei, dat fiind că cele două fenomene care determină această dezvoltare, fertilitatea și mortalitatea, sînt în strînsă legătură cu vîrsta indivizilor" (2).

MATERIALUL DE STUDIU ȘI METODELE DE LUCRU

Comuna Cămîrzana cuprinde un singur sat.

Informațiile de ordin demografic au fost obținute din următoarele surse : statistica stării civile, registrele agricole (pentru structura pe vîrste), anchete pe teren prin sondaj.

În analiza fenomenelor demografice s-au folosit metodele clasice, dar, fiind vorba de o micropopulație, s-au utilizat și alte metode.

Ca material comparativ am folosit date inedite aparținînd colectivului nostru asupra populației comunei Dobrovăț din jud. Iași. Am ales această colectivitate ca material de referință, pe de o parte, pentru că este o populație cu un efectiv mare, apropiat de cel al comunei Cămîrzana, știut fiind că însuși efectivul populației poate influența evoluția unor fenomene demografice (de exemplu, efectivul redus al unor populații devine el însuși un factor important ce impune deschiderea demografică);

pe de altă parte, pentru că gradul de deschidere demografică al comunei Dobrovăț, mai timpuriu și mai accentuat decît al comunei Cămîrzana, ne permite o privire în antiteză a particularităților demografice dependente de acest fenomen. Printre factorii ce pot fi considerați că au favorizat deschiderea demografică mai timpurie a populației din Dobrovăț se numără mai slaba izolare demografică în trecut, posibilități de legătură mai bune cu zonele învecinate și în special situarea comunei în apropierea unui centru urban puternic industrializat: orașul Iași.

Datele au fost recoltate în ambele colectivități în anul 1975.

REZULTATE

INDICELE DE ENDOGAMIE

Datele cuprinse în registrele de stare civilă privind originea partenerilor din căsătoriile oficiate în comună ne-au servit ca sursă de informații pentru stabilirea indicelui de endogamie, care oferă posibilitatea aprecierii gradului de deschidere demografică.

Așa cum se vede din tabelul nr. 1 și din figura 1, de la sfîrșitul secolului trecut și pînă în perioada 1966—1970, căsătoriile în care ambii parteneri sînt originari din comuna Cămîrzana dețin frecvențe de 93—96%. Abia în ultimii ani (1971—1974) proporția lor tinde să se reducă, ajungîndu-se la valoarea de 84%, paralel cu creșterea frecvenței căsătoriilor în care unul sau ambii parteneri sînt originari din alte localități. Dat

Tabelul nr. 1

Evoluția tipurilor de căsătorii în comuna Cămîrzana în perioada 1896—1974

Perioada	Total căsătorii	Căsătorii endogame		Căsătorii mixte					
				total		femeia exogamă		bărbatul exogam	
		N	%	N	%	N	%	N	%
1896—1905	157	151	96,17	6	3,82	6	3,82	—	—
1906—1915	152	142	93,42	10	6,57	10	6,57	—	
1916—1925	199	187	93,96	12	6,03	12	6,03	—	—
1926—1935	202	194	96,03	8	3,96	7	3,46	1	0,49
1936—1945	151	143	94,70	8	5,29	7	4,63	1	0,66
1946—1955	194	188	96,90	6	3,09	3	1,54	3	1,54
1956—1965	275	265	96,36	10	3,63	6	2,18	4	1,45
1966—1970	95	90	94,73	5	5,26	2	2,10	3	3,15
1971—1974	97	82	84,53	11	11,34	3	3,09	8	8,24

fiind că valoarea endogamiei a coborît cu 10% în numai 4 ani, considerăm etapa actuală ca începutul unei reale deschideri demografice.

În ceea ce privește localitățile de proveniență ale partenerilor străini din cuplurile mixte sau exogame, se constată că în majoritate ei provin din localități învecinate din Țara Oașului: 53% din comuna cea mai apropiată (Tîrșolț), iar 27% din alte comune ale Țării Oașului. Numai 19%

din persoanele străine venite prin căsătorie sînt din localități mai îndepărtate (9% din jud. Satu Mare, 11% din diferite alte județe).

Urmărind evoluția în timp a acestor relații matrimoniale, se observă că pînă în 1955 ele au avut loc numai cu populațiile din satele învecinate,

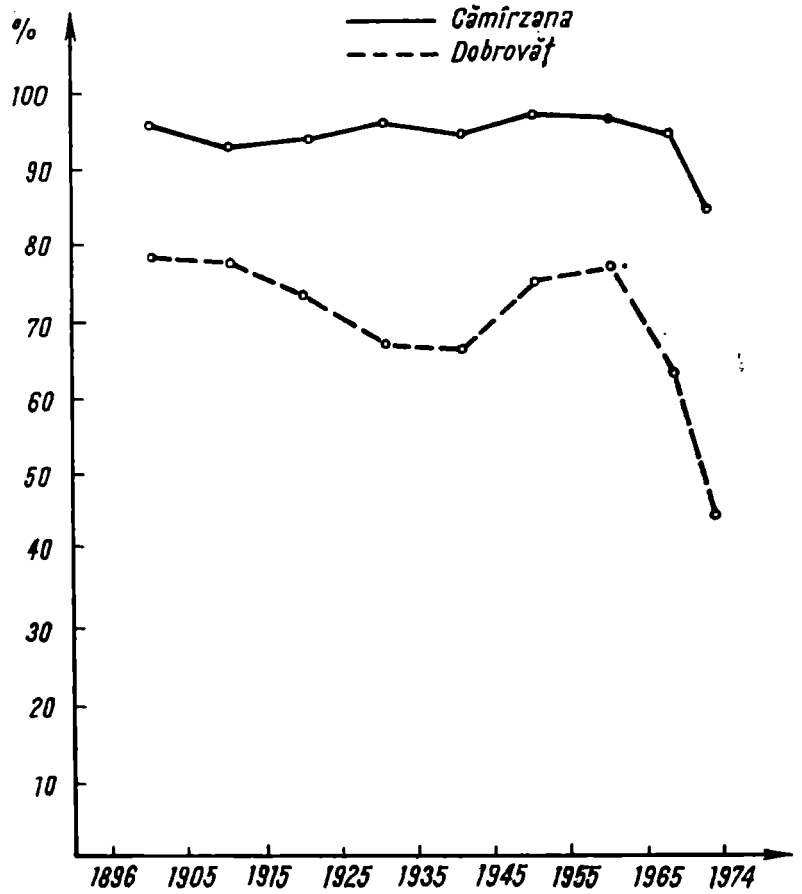

Fig. 1. — Evoluția indicelui de endogamie în comunele Cămîrzana și Dobroväț în perioada 1896—1974.

abia după aceea începînd să vină în comună prin căsătorie și persoane din regiuni mai îndepărtate ale țării.

Din datele tabelului nr. 1 se constată de asemenea că, dacă în perioada 1896—1925 aportul străin în populație era reprezentat doar prin femei, după această perioadă încep să vină și bărbați, dar într-o proporție mai mică, pînă în perioada 1936—1945; în continuare, aportul străin de sat al celor două sexe este în valori apropiate, pentru ca în ultimii ani să predomine aportul sexului masculin.

Înainte de a încheia prezentarea constatărilor noastre referitoare la gradul de endogamie, ținem să precizăm că ele nu trebuie considerate ca

absolute. În populația comunei mai pot exista cupluri mixte, a căror căsătorie s-a oficiat în localitatea de origine a partenerului străin, astfel încît ele nu figurează în registrele de căsătorii ale comunei Cămîrzana, pe baza cărora s-a stabilit indicele de endogamie. Comparînd însă valoarea endogamiei calculate de noi pentru comuna Cămîrzana cu cea calculată în același mod pentru populația din Dobrovăț, se constată că, în decursul întregii perioade de timp luate în studiu, ea se menține la un nivel foarte ridicat (fig. 1). Dacă ne referim numai la mijlocul perioadei studiate (anii 1936—1945) și la etapa actuală (anii 1971—1974), vedem că endogamia este de 94,70% la Cămîrzana și 66,79% la Dobrovăț în primul caz și de 84,53% și, respectiv, 44,44% în cel de-al doilea. Valorile ridicate ale endogamiei în Cămîrzana contrastează și cu cele înregistrate în alte populații de efective mai mici studiate de colectivul nostru. Astfel, în perioada actuală, endogamia prezintă valori ce oscilează între 13 și 31% în colectivități ca Movila Ruptă, Lehnești, Rîșca (jud. Botoșani), Crișan, C. A. Rosetti (jud. Tulcea). Menționăm de asemenea că valorile indicelui de endogamie în Cămîrzana se mențin superioare celor înregistrate în alte populații endogame studiate de noi: 55% la Letea și 64% la Chilia Veche (jud. Tulcea), 73% la Breb (jud. Maramureș) (datele se referă la situația ultimilor 10 ani).

Ritmul destul de intens prin care în faza actuală populația din Cămîrzana începe să iasă din relativa ei izolare demografică ne face să credem că în anii următori această populație își va extinde în și mai mare măsură relațiile matrimoniale cu alte populații. Ridicarea continuă a nivelului de trai, plecarea tinerilor în alte localități pentru școlarizare sau pentru angajare în întreprinderi, îmbunătățirea posibilităților de comunicație cu alte localități vor duce la sporirea contactelor cu diverse populații. Pe de altă parte, în comună sosesc din ce în ce mai mult persoane străine, care vin nu numai prin căsătorie, ci și ca salariați în întreprinderile și instituțiile locale; realizarea de căsătorii cu parteneri originari din Cămîrzana ar putea constitui încă o sursă de diminuare a gradului de endogamie.

STRUCTURA VÎRSTELOR ȘI FACTORII EI DETERMINANȚI

Piramidele de vîrstă ale populației din Cămîrzana au fost alcătuite pe baza datelor din registrele agricole privind două etape: sfîrșitul anului 1959 și sfîrșitul anului 1974 (fig. 2), tocmai pentru a putea surprinde schimbările ce au putut avea loc în această perioadă, cînd începe să apară deschiderea demografică a colectivității, știut fiind că procesul migratoriu este unul din factori ce pot modifica structura vîrstelor într-o populație, alături de factori ce țin de natalitate și mortalitate.

Privind cele două piramide de vîrstă, se degajă ca o primă și importantă constatare proporționarea vîrstelor, care indică o foarte bună situație pentru populație atît pentru epoca actuală, cît și pentru viitorul ei. Cu excepția strangulărilor ce apar pentru generațiile anilor 1915—1925 și 1940—1954, care reflectă perturbările ce au avut loc în evoluția demografică normală a colectivității în perioadele celor două războaie mondiale (deficitul acestor generații apărînd în special prin deficitul de nașteri și nivele ridicate de mortalitate infantilă), piramidele se apropie de forma triunghiulară clasică. Baza largă a ambelor piramide, dar mai ales a anului

1974, indicînd o natalitate ridicată și o mortalitate infantilă redusă, creează premisele unor posibilități foarte bune de reînnoire a populației. Într-adevăr, generațiile noi sînt în proporție de 50% din totalul populației la vîrsta de 20,5 ani în 1959 și 19 ani în 1974. La nivelul generațiilor adulte, active, viteza lor de reînnoire este de asemenea foarte bună. Astfel, raportul dintre

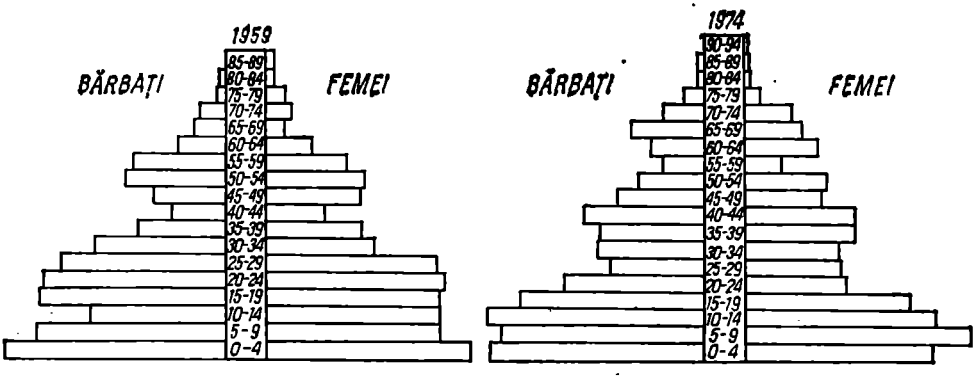

Fig. 2. — Piramidele de vîrstă la populația din comuna Cămîrzana la sfîrșitul anilor 1959 și 1974.

generațiile de 15—39 de ani și cele de 40—64 de ani are o valoare de 1,99 în 1959 și 1,61 în 1974, ceea ce înseamnă că generațiile adulte tinere sînt mai numeroase decît cele mai în vîrstă, pe care vor trebui să le înlocuiască.

În ceea ce privește raportul sexelor (bărbați/femei), acesta este, pe ansamblul vîrstelor, de 1,01 în 1959 și 1,02 în 1974. Nu se constată la vîrste mai avansate o pierdere a excedentului masculin înregistrat la naștere.

Referindu-ne la schimbările ce au avut loc în structura de vîrstă între 1959 și 1974, se observă că procesul migratoriu o afectează în oarecare măsură (fig. 2). Astfel, dacă în piramida anului 1959 generațiile anilor 1940—1954 (la vîrsta de 5—19 ani) apar ușor deficitare, ca rezultat al natalității mai reduse și al mortalității infantile încă ridicate din timpul și de după cel de-al doilea război mondial, deficitul lor în piramida anului 1974 (la vîrsta de 20—34 ani) este mai intens. Singura explicație o constituie procesul de emigrare ce se desfășoară mai intens în ultimii ani și care de fapt are loc pe seama acestor categorii de vîrstă. Acest fenomen se resimte și în coborîrea vitezei de reînnoire a populației adulte active de la valoarea de 1,99 în 1959 la 1,61 în 1974. În schimb, în piramida anului 1974, reînnoirea întregii populații se face ceva mai rapid decît în 1959, generațiile tinere atingînd proporția de 50% din totalul populației la vîrsta de numai 19 ani, datorită faptului că primele trepte ale piramidei anului 1974 sînt mai bine reprezentate decît cele ale anului 1959, cînd ele erau deficitare.

În concluzie, se poate afirma că populația comunei Cămîrzana oferă o situație cu totul favorabilă, fiind o populație tînără, cu posibilități de reînnoire foarte bune. Faptul că jumătate din efectivul populației la nivelul anului 1974 se află sub vîrsta de 19 ani, în timp ce la Dobrovăț mediana de vîrstă este, la nivelul aceluiași an, de 30,5 ani, nu înseamnă că în popu-

lația din Cămîrzana generațiile mai în vîrstă sînt deficitare. Vîrsta medie de deces a generațiilor adulte (20 — x ani) în etapa actuală este de 68,35 ani pentru bărbați și de 68,90 ani pentru femei la Cămîrzana, iar la Dobrovăț de 68,00 și, respectiv, 70,65 ani. Diferențele de structură de vîrstă între cele două populații țin în acest mod în special de intensitățile diferite ale fenomenului de emigrare, de natalitate și mortalitate infantilă.

În ceea ce privește populația din Cămîrzana, procesul de emigrație este încă slab și nu numai compensat, ci chiar depășit prin sporul natural ridicat.

Natalitatea înregistrează un nivel actual ridicat : 26,2‰ în anii 1971—1974; la nivelul aceleiași etape, indicele de natalitate al comunei Dobrovăț este de 22,4‰.

Indicele general de fertilitate (raportul dintre numărul născuților vii și populația feminină în vîrstă de 15—49 de ani) înregistrează în populația din Cămîrzana valori ridicate. Astfel, pentru momentele în care datele au cuprins evidența numărului de femei de 15—49 de ani (1959 și 1974), indicele general de fertilitate are valoarea de 153,5 și, respectiv, 117,8‰.

Studiul nostru a cuprins și o anchetă asupra unui eșantion randomizat (119 subiecți) din populația feminină a comunei ce a depășit vîrsta de 40 de ani, vîrstă ce se apropie de limita teoretică a fertilității. Ancheta s-a referit la stabilirea numărului de copii născuți vii, la vîrsta mamei la ultima naștere, precum și la numărul de copii născuți vii de către mamele femeilor anchetate. În tabelul nr. 2 dăm situația evoluției în timp a fertilității în comuna Cămîrzana, așa cum rezultă din datele culese în cadrul acestei anchete (comparativ, dăm datele asupra unui eșantion de 203 femei, de aceleași vîrste, din Dobrovăț).

Tabelul nr. 2

Numărul mediu de copii născuți vii de către femeile anchetate și de către mamele lor

Anul nașterii femeilor	Cămîrzana		Dobrovăț	
	Nr. mediu copii	Nr. mediu frați	Nr. mediu copii	Nr. mediu frați
1890—1899 (76—85 ani)	6,16	5,33	9,25	7,25
1900—1909 (66—75 ani)	4,60	6,86	6,81	8,18
1910—1919 (56—65 ani)	5,83	6,13	5,57	6,21
1920—1929 (46—55 ani)	5,20	5,48	3,76	6,82
1930—1935 (40—45 ani)	5,70	6,64	3,50	7,12

Așa cum se vede din tabel, numărul mediu de copii născuți de femeile anchetate oscilează puțin în cadrul perioadelor de timp scurse (se observă ușoare coborîri la femeile ce erau în plină perioadă fertilă în timpul celor două războaie mondiale), menținîndu-se la ultima etapă la un nivel foarte ridicat : 5,70 copii născuți vii, în medie. Se constată în general valori numai ușor inferioare ale fertilității femeilor anchetate în raport cu fertilitatea mamelor lor. Privind comparativ situația înregistrată în Dobrovăț, unde femeile ce au acum vîrsta de 40—55 ani au un număr mediu de numai 3,50—3,76 copii, se evidențiază și în acest mod diferențele de fertilitate între cele două populații. Semnalăm însă că mamele femeilor anchetate din Cămîrzana au născut un număr mediu de copii mai mic

decît în Dobrovăț, ceea ce ne face să credem că în trecut fecunditatea era mai mică în Cămîrzana, poate datorită condițiilor grele de viață din această regiune a țării. Menționăm de asemenea că vîrsta medie la ultima naștere este în Cămîrzana de 34,84 ani, vîrsta medie la căsătorie oscilînd în decursul timpului între 20 și 22 de ani, astfel încît numărul mare de copii născuți prin spații intergenezice relativ scurte se înregistrează la vîrste tinere, ceea ce nu poate avea decît efecte favorabile asupra generațiilor noi.

În sfîrșit, ne referim în cele ce urmează la cel de-al treilea factor cu care structura de vîrste se intercorelează, și anume mortalitatea. În populația comunei Cămîrzana s-a înregistrat în decursul secolului XX, dar mai ales în ultimele două decenii, o coborîre spectaculară a mortalității infantile și în general a generațiilor tinere, paralel cu creșterea vîrstei de deces a generațiilor adulte. Astfel, mortalitatea infantilă (apreciată prin raportul decese 0—1 an/nașteri) a coborît de la valori de 142—110‰ în perioada 1896—1955 (ea atingînd valori chiar de 193—204‰ în timpul celor două războaie mondiale) la numai 45‰ în etapa 1966—1974. Scăderea mortalității generațiilor tinere (1—19 ani) este și ea intensă în ultimele decenii, ponderea deceselor în aceste vîrste, din totalul deceselor, reprezentînd la Cămîrzana în etapa 1966—1974 numai 4,53% la bărbați și 5,10% la femei, în raport cu 19,02 și, respectiv, 31,54% în perioada 1896—1905. În același timp, așa cum s-a mai arătat, s-a înregistrat o creștere continuă a duratei medii de viață, vîrsta medie de deces a generațiilor de 20—x ani crescînd de la 58,60 ani la bărbați și 52,85 ani la femei în perioada 1896—1905 la 68,35 și, respectiv, 68,90 ani în anii 1966—1974.

În concluzie, putem spune că populația comunei Cămîrzana prezintă o situație foarte bună din punct de vedere demografic; este o populație în care natalitatea ridicată și mortalitatea redusă sînt principalii factori ce-i dau caracteristicile actuale și garanții pentru o situație bună și în viitor. Efectivul mare al acestei populații a făcut ca gradul accentuat de endogamie să nu ducă totuși la unele fenomene biologice negative, cercetările noastre de ordin biologic dovedind, din contra, un potențial biologic ridicat.

ASPECTS DÉMOGRAPHIQUES DANS UNE POPULATION ENDOGAME DE LA «CONTRÉE D'OAȘ» (COMMUNE CĂMÎRZANA)

RÉSUMÉ

Les auteurs constatent que la population de Cămîrzana conserve un degré élevé d'endogamie dès le siècle passé (depuis que l'on possède des informations objectives); ce n'est que pendant les dernières années que l'on observe une tendance à l'«éclatement» de l'isolement démographique.

Malgré cette endogamie élevée, on ne constate aucun phénomène biologique négatif (enregistré par quelques auteurs comme effet de la consanguinité), étant donné l'effectif assez élevé de cette communauté qui en a assuré l'équilibre génétique, une natalité élevée, une faible morta-

lité infantile, une émigration réduite. Ces dernières caractéristiques déterminent une bonne distribution selon les groupes d'âge (malgré une longévité assez élevée), la communauté étudiée offrant les caractéristiques d'une population jeune du point de vue démographique, avec des perspectives favorables de développement.

BIBLIOGRAFIE

1. Cristescu M., Botezatu D., Roșca M.-E., Bălteanu C., Ghigea S., Miu G., Sevastru P., *Aspecte demografice la populația din Crișan*, St. cerc. antropol., 1975, **12**.
2. Pressat R., *Analiza demografică*, București, 1974.
3. * * * *Anuarul demografic al Republicii Socialiste România*, București, 1974.

Universitatea din Iași,
Laboratorul de morfologie și antropologie

Primit în redacție la 8 februarie 1976

LIMITELE UNUI IZOLAT GENETIC DIN BANAT

DE

HORST SCHMIDT

613.89

Încă din anul 1928, cînd savantul suedez Wahlund a definit noțiunea de izolat, s-a pus problema atît a mărimii, cît și a limitelor acestuia. Dacă mărimea unui izolat genetic poate fi apreciată prin frecvența diverselor tipuri de căsătorii consangvine, limitele acestuia sînt date de fenomenul migrației. Într-o populație, acest flux de gene se poate stabili după numărul nou-veniților sau al celor veniți prin căsătorie. Astfel au fost folosiți indicele de endogamie, definit ca frecvența căsătoriilor contractate într-o anumită perioadă de timp între persoane născute în aceeași localitate, și raza matrimonială medie, reprezentînd media distanței dintre locul de naștere al soților și localitatea în care ei se căsătoresc.

Folosind acești indici în studiul populației din Lindenfeld, populație venită în anul 1833 odată cu cea de la Gărîna, Brebu Nou și Sadova Veche, a rezultat că de-a lungul generațiilor, din 126 de căsătorii contractate între anii 1880 și 1970, 98 dintre ele s-au efectuat între parteneri din Lindenfeld, restul fiind făcute cu un partener din alt sat. În exclusivitate, cei veniți sînt din satele cu populație de aceeași origine. Calculul razei matrimoniale medii de-a lungul acestei perioade ne indică un areal de căsătorie foarte restrîns, cu o rază de numai 3,4 km. Indicele de endogamie pentru această perioadă este de 77,7%. Amintim însă încă o dată că aceste căsătorii cu parteneri din afara satului se produc de fapt în cadrul unui areal ceva mai larg, a cărui endogamie trece de 95%.

Defalcarea pe sexe a celor veniți în această perioadă ne arată că 75% au fost femei. Sînt mai multe cauze care au facilitat apariția acestei disproporții. În primul rînd, unele fluctuații în rata nașterilor pe sexe (sex — ratio) au creat în diferite etape, la naștere, fie un surplus de femei, fie un surplus de bărbați. În al doilea rînd, arealul restrîns de căsătorie, incompatibilitatea de rudenie apărută odată cu creșterea consangvinității au creat unele dificultăți în găsirea partenerului. Aceasta nu înseamnă că la începutul secolului nostru, perioadă în care natalitatea în această populație era crescută, dar apăruse fenomenul de izolare genetică, astfel de dificultăți nu existau. Trebuie să ținem seama că într-o populație închisă din punct de vedere genetic și cu un număr redus de indivizi, chiar dacă numărul descendenților per familie este ridicat, posibilitățile de alegere a partenerului nu vor crește în aceeași măsură, și aceasta din cauza apariției diferențelor de vîrstă. Aceste cauze au determinat emigrarea sau imigrarea unui număr de indivizi spre și dinspre localitățile din jur.

ST. CERC. ANTROPOL., 1976, T. 13, P. 49 – 51

Fiind vorba de o populaţie predominant agrară în trecut, gospodăria era preluată în majoritatea cazurilor de primul sau de primii descendenţi de sex masculin. În cazul negăsirii unei partenere din cadrul populaţiei feminine a satului, s-a apelat la fondul populaţional de la Gărîna şi Brebu Nou. Din contră, în cazul predominanţei femeilor, acestea migrau prin căsătorie spre satele vecine. Sînt tocmai cauzele care au dus la decalajul dintre cele două sexe în privinţa migraţiei. Deci, în special femeile sînt cele care asigură un permanent amestec în cadrul acestei populaţii.

O altă constatare ce se poate face este că numărul celor veniţi este direct proporţional cu distanţa geografică. Astfel, dintre cei veniţi 61% sînt originari din Gărîna, satul cel mai apropiat, 35% din Brebu Nou şi doar 4% din Sadova Veche, satul cel mai îndepărtat de Lindenfeld. Respectarea acestui raport este valabilă numai pentru populaţia de aceeaşi structură, deoarece între Lindenfeld şi Poiana, sat foarte apropiat, dar de altă structură, nu s-a format nici un cuplu.

Pe baza arealelor de căsătorie, folosind materiale şi din alte sate, am întocmit schema din figura 1 cu date mai recente (după 1900), cazurile rare fiind omise. Se observă cum limitele cuprind cele patru sate cu populaţii de aceeaşi origine şi cum arealul de căsătorie variază la ambele sexe în funcţie de distanţa medie, fiind însă la femei cu mult mai mare decît la bărbaţi. Doar între Gărîna şi Brebu Nou, sate foarte apropiate, există o migrare a ambelor sexe.

La populaţia care în prezent a depăşit 45 de ani, raza matrimonială medie este de 2,0 km, iar indicele de endogamie, calculat numai la cei aflaţi încă în viaţă, este 85,5%. La generaţia mai tînără (15—45 de ani), raza matrimonială medie este de 1,6 km; în schimb, indicele de endogamie a crescut la 93,4%. Comparînd aceste date cu cele pentru perioadele mai vechi, observăm că de-a lungul generaţiilor endogamia a crescut treptat, satul Lindenfeld încadrîndu-se în complexul format din ansamblul

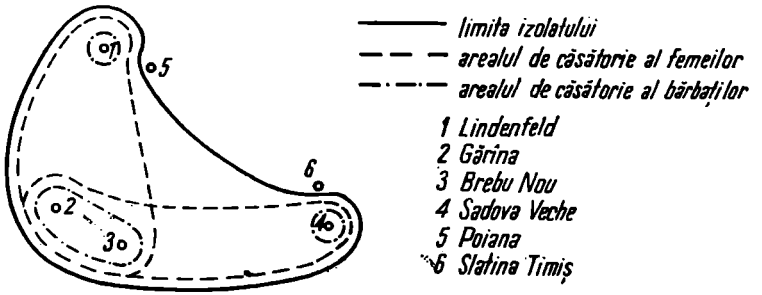

Fig. 1. — Limitele izolatului genetic din Lindenfeld.

celor patru sate. Cauza acestui proces a fost scăderea continuă a imigrării, datorită limitării impuse de mediul geografic şi datorită posibilităţilor de migrare spre centrele urbane.

Faptul că în ultimii ani această populaţie este inclusă în procesul de industrializare şi crearea unor noi locuri de muncă fac ca azi să predomine cu mult procesul de emigrare, în special spre centrele industriale din jur,

unde de fapt lucrează în prezent majoritatea bărbaţilor. Consecinţa este o puternică mărire a arealului de căsătorie, care duce implicit la un fenomen de spargere a izolatului şi la noi posibilităţi de evoluţie a acestei populaţii.

GRENZEN EINES GENETISCHEN ISOLATS AUS BANAT

ZUSAMMENFASSUNG

Mit Hilfe einiger Daten wie Endogamieindex und mittlerer Heiratsradius konnte man die Grenze des genetischen Isolats Lindenfeld feststellen. Die Bevölkerung des Dorfes ist deutscher Abstammung und wurde gleichzeitig mit der anderer 3 Dörfer (Gărîna, Brebu Nou und Sadova Veche) im Jahre 1833 hier angesiedelt.

Auf Grund der Heiratskreisen wurde das Schema aus Figur 1 aufgebaut, gültig für die Periode 1900—1960. Man sieht wie die Isolatengrenze nur die 4 Dörfer mit Bevölkerung gleicher Abstammung einschließt. Der größere Heiratskreis der Frauen (— — —) belegt sich auf die Tatsache, daß gewöhnlich die Männer den elterlichen Bauernhof erben und darum seßhafter waren. Also sind es vorwiegend die Frauen die durch Heiratswanderungen einen ununterbrochenen Genfluß zwischen den 4 Dörfer sichern. Im Rahmen des genetischen Isolatenraums kann man auch ein direktes Verhältnis zwischen Zahl der Kommenden und Entfernung feststellen.

In Folge der in letzter Zeit hohen Industrialisierung der Zone, überwiegt der Auswanderungsprozeß in Richtung urbane Zentren, Prozeß der in Kürze zum Aufbrechen dieses genetischen Isolats führen wird.

Institutul „Dr. V. Babeş",
Laboratorul de antropologie Bucureşti

Primit în redacţie la 15 februarie 1976

ASPECTE ALE DERMATOGLIFELOR LA POPULAȚIA DIN LINDENFELD (JUD. CARAȘ-SEVERIN)

DE

CORNELIU VULPE

572.524.12

Satul Lindenfeld este situat pe una din culmile nordice ale Masivului Semenic la o altitudine de circa 760 m. Datorită distanțelor ce-l separă de celelalte așezări umane, precum și practicilor matrimoniale, care dau un indice de consangvinitate destul de crescut, el poate fi socotit izolat genetic.

Materialul cercetat în lucrarea de față se compune dintr-un număr de 167 de fișe dermatoglifice, rezultate din recoltarea dermatoglifelor digitale, palmare și plantare de la 87 de bărbați și 80 de femei.

OBSERVAȚII ASUPRA DERMATOGLIFELOR

Dermatoglifele digitale. Repartiția desenelor digitale în funcție de mînă și sex (tabelul nr. 1) concordă în general cu schema clasică (A :

Tabelul nr. 1

Dermatoglifele digitale în funcție de mînă și sex

Sex	Mînă	A	Lr	Lu	ΣL	V	VS	ΣV	r	s	u	Nr. degete
♂	dr.	7 1,71	15 3,66	263 64,14	278 67,80	98 23,90	27 6,59	125 30,49	33 8,05	53 12,93	324 79,02	410
	st.	13 3,17	17 4,15	272 66,34	289 70,49	70 17,07	38 9,27	108 26,34	32 7,80	46 11,22	332 80,98	410
	st.+dr	20 2,44	32 3,90	535 65,24	567 69,14	168 20,49	65 7,92	233 28,41	65 7,93	99 12,07	656 80,00	820
♀	dr.	10 2,50	7 1,75	260 65,00	267 66,75	90 22,50	33 8,25	123 30,75	21 5,25	47 11,75	332 83,00	400
	st.	8 2,00	12 3,00	269 67,25	281 70,25	82 20,50	29 7,25	111 27,75	28 7,00	58 14,50	314 78,50	400
	st.+dr	18 2,25	19 2,37	529 66,13	548 68,50	172 21,50	62 7,75	234 29,25	49 6,13	105 13,12	646 80,75	800
♂+♀		38 2,34	51 3,15	1064 65,68	1115 68,83	340 20,99	127 7,84	467 28,83	114 7,04	204 12,59	1302 80,37	1620

s > d ; Lr : d > s ; Lu : s > d ; V : d > s), excepţie făcînd laţurile radiale, care se dispun atît la bărbaţi, cît şi la femei invers (s > d).

Comparînd datele obţinute la populaţia din Lindenfeld (A = 2,34%; L = 68,83%; V = 28,83%) cu cele din nordul Europei (1), (2), unde se află zona de înaltă frecvenţă a buclelor (59—70%) şi de slabă frecvenţă a verticilelor (24—33%), se constată că populaţia de aici se aseamănă prin acest caracter cu populaţiile nord-europene.

Dermatoglifele palmare. În afară de transversalitatea mai accentuată a principalelor creste papilare palmare la mîna dreaptă (tabelul nr. 2),

Tabelul nr. 2

Traseul principalelor creste papilare palmare

Terminaţii	A ♂ st. n	A ♂ st. %	A ♂ dr. n	A ♂ dr. %	A ♀ st. n	A ♀ st. %	A ♀ dr. n	A ♀ dr. %	Terminaţii	B ♂ st. n	B ♂ st. %	B ♂ dr. n	B ♂ dr. %	B ♀ st. n	B ♀ st. %	B ♀ dr. n	B ♀ dr. %
1	3	3,45			1	1,25			5′	36	41,38	16	18,39	28	35,00	14	17,50
2	14	16,09			11	13,75			5″	20	22,99	11	12,64	24	30,00	17	21,25
3	50	57,47	25	28,73	39	48,75	20	25,00	6	3	3,45	1	1,15	4	5,00	3	3,75
4	14	16,09	36	41,38	20	25,00	38	47,50	7	28	32,18	57	65,52	24	30,00	43	53,75
5′	4	4,60	20	22,99	9	11,25	19	23,75	8			2	2,30			2	2,50
5″	2	2,30	5	5,75			3	3,75	9							1	1,25
6			1	1,15													
	C									D							
5′					1	1,25											
5″	14	16,09	4	4,60	12	15,00	10	12,50	7	14	16,09	4	4,60	13	16,25	10	12,50
7	31	35,63	15	17,24	22	27,50	14	17,50	9	42	48,28	22	25,29	39	48,75	19	23,75
9	23	26,44	58	66,66	27	33,75	45	56,25	10	4	4,60	2	2,30	4	5,00	5	6,25
10			2	2,30			2	2,50	11	27	31,03	59	67,81	24	30,00	46	57,50
11							1	1,25									
X	9	10,34	3	3,45	6	7,50	1	1,25									
x	5	5,75	3	3,45	6	7,50	2	2,50									
O	5	5,75	2	2,30	6	7,50	5	6,25									
N	87				80					87				80			

dacă se iau în consideraţie formele abortive ale liniei C (Cx : 10,48%; Co : 5,39%), se observă frecvenţe asemănătoare cu ale populaţiilor europene.

Distribuţia dermatoglifelor palmare în funcţie de mînă şi sex (tabelul nr. 3) arată că în regiunile hipotenară, tenară plus spaţiul interdigital I, precum şi în spaţiul interdigital IV se găsesc mai multe desene la mîna stîngă decît la cea dreaptă, în timp ce în spaţiile interdigitale II şi III situaţia este inversă — mai multe desene la dreapta decît la stînga (♂ şi ♀).

Repartiţia în suită, pe regiuni, exprimă pentru ambele sexe următoarea situaţie : sp. III > sp. IV > hipotenar > tenar + I > sp. II, de unde rezultă că în spaţiile interdigitale III şi IV se găsesc cele mai multe desene, pe cînd în spaţiul interdigital II sînt cele mai puţine.

Tabelul nr. 3

Dermatoglifele palmare

Regiunea	♂			♀			♂ + ♀		
	st.	dr.	st.+dr.	st.	dr.	st.+dr.	st.	dr.	st.+dr.
Hipotenară	25 28,74	26 29,89	51 29,31	32 40,00	30 37,50	62 38,75	57 34,13	56 33,53	113 33,83
Tenară + I	12 13,79	2 2,30	14 8,04	6 7,50	— —	6 3,75	18 10,78	2 1,19	20 5,99
Spațiul II	— —	2 2,30	2 1,15	— —	— —	— —	— —	2 1,19	2 0,59
Spațiul III	23 26,44	60 68,97	83 47,70	28 35,00	48 60,00	76 47,50	51 30,54	108 64,67	159 47,60
Spațiul IV	52 59,77	23 26,44	75 43,10	45 56,25	29 36,25	74 46,25	97 58,08	52 31,14	149 44,61
N	87	87	174	80	80	160	167	167	334

Triradiusul axial în poziție proximală (t) este mai des întîlnit la mîna stîngă, în timp ce triradiusul axial în poziție mediană (t′) se află mai frecvent la mîna dreaptă atît la bărbați, cît și la femei (tabelul nr. 4). Poziția distală (t″) și pozițiile combinate prezintă frecvențe dreapta-stînga foarte apropiate (♂ și ♀), încît diferențele de latură sînt nesemnificative.

Tabelul nr. 4

Triradiusul axial

Poziția triradiusului	♂			♀			♂ + ♀		
	st.	dr.	st.+dr.	st.	dr.	st.+dr.	st.	dr.	st.+dr.
t	50 57,47	46 52,87	96 55,17	35 43,75	34 42,50	69 43,12	85 50,89	80 47,90	165 49,40
t′	9 10,34	10 11,49	19 10,92	6 7,50	9 11,25	15 9,37	15 8,98	19 11,38	34 10,18
t″	1 1,15	1 1,15	2 1,15	4 5,00	3 3,75	7 4,37	5 2,99	4 2,39	9 2,69
ttu, tt′, tt″ etc.	27 31,03	30 34,48	57 32,75	35 43,75	34 42,50	69 43,12	62 37,13	64 38,32	126 37,72
N	87	87	174	80	80	160	167	167	334

Frecvența în suită a triradiusului axial arată astfel : t > t comb. > t′ > t″. De aici rezultă că cele mai crescute procente sînt date de poziția proximală și de pozițiile combinate, după care urmează, în ordine descrescîndă, triradiusul în poziție mediană și apoi cel în poziție distală.

Dermatoglifele plantare. Comparînd piciorul stîng cu cel drept (tabelul nr. 5), se observă că laţurile distale apar mai des pe piciorul drept, atît la bărbaţi cît şi la femei, pe cînd celelalte tipuri de desen se găsesc, în general, mai frecvent la piciorul stîng.

Tabelul nr. 5

Dermatoglifele plantare în funcţie de picior şi sex

Sex	Picior	O	D	P	T	F	W	Nr. de regiuni	N
♂	dr.	248 57,67	117 27,21	11 2,56	23 5,35	— —	31 7,21	430	86
	st.	252 58,60	99 23,02	18 4,19	28 6,51	— —	33 7,67	430	
	st.+dr.	500 58,14	216 25,12	29 3,37	51 5,93	— —	64 7,44	860	
♀	dr.	228 57,00	109 27,25	17 4,25	22 5,50	— —	24 6,00	400	80
	st.	231 57,75	90 22,50	16 4,00	28 7,00	— —	35 8,75	400	
	st.+dr.	459 57,38	199 24,88	33 4,12	50 6,25	— —	59 7,37	800	
	♂ + ♀	959 57,77	415 25,00	62 3,73	101 6,08	— —	123 7,41	1660	166

Distribuţia în suită a dermatoglifelor plantare arată că, indiferent de picior şi sex, procentele cele mai crescute le deţin arcurile şi laţurile distale, după care urmează, în procente mult mai coborîte, verticilele, laţurile tibiale şi cele peroneale.

În concluzie, rezultă că, din modul de repartizare a dermatoglifelor digitale, palmare şi plantare, la populaţia din Lindenfeld nu apar discordanţe faţă de schemele clasice. Privind în context datele obţinute, se constată că eşantionul studiat se încadrează în limitele de variabilitate ale populaţiei europene, iar prin anumite aspecte, cum ar fi dermatoglifele digitale, se apropie de locuitorii din nordul Europei.

ASPECTS DES DERMATOGLYPHES CHEZ LA POPULATION DE LINDENFELD (DÉP. DE CARAŞ-SEVERIN)

RÉSUMÉ

La répartition des dermatoglyphes en fonction de la main et du sexe concorde en général avec les schémas classiques.

En ce qui concerne la façon de distribution globale des dermatoglyphes digitaux (A = 2,34%; B = 68,83%; T = 28,83) et des formes

abortives de la ligne C(Cx=10,48%; Co=5,39%) il résulte que l'échantillon étudié est semblable aux autres populations européennes.

Dans le contexte des données de grande fréquence des boucles (59—70%) et de fréquence réduite des tourbillons (24—33%) rencontré pour l'Europe du Nord, la population de Lindenfeld est encadrée, de ce point de vue, dans les limites de variabilité pour les habitants nord-européens.

BIBLIOGRAFIE

1. Chamla M. C., *La répartition géographique des crêtes papillaires digitales dans le monde: nouvel essai de synthèse*, Anthropologie, 1962, **66**, *5*, 526; 1963, **67**, *1*, 2.
2. Martin R., Saller K., *Bau und Struktur der Haut. Papillarsystem*, în *Lehrbuch der Anthropologie in systematischer Darstellung*, Gustav Fischer Verlag, Stuttgart, 1961, 11 Lieferung, p. 1810.

Institutul „Dr. V. Babeș",
Laboratorul de antropologie București

Primit în redacție la 15 februarie 1976

STUDIUL VARIABILITĂȚII CONSTITUȚIONALE A POPULAȚIEI UNOR AȘEZĂRI SITUATE ÎN ZONA SUBMONTANĂ DIN VESTUL MUNTENIEI

DE

MARIA VLĂDESCU

572.5

În ultimii ani au fost publicate mai multe studii despre structura antropologică a populației din vestul Munteniei (jud. Argeș și Teleorman). Ele au abordat distanța genetică dintre 16 așezări situate în zona depresionară și în Cîmpia Română (2) și analiza factorială a tipurilor antropologice mai frecvent întîlnite în această provincie românească (3).

Cu toate că azi constituția morfologică interesează mai puțin pe antropologi, pe noi ne-a preocupat și acest aspect în dorința unei cît mai ample caracterizări a populațiilor. În continuarea studiului factorial (4) asupra conformațiilor constituționale breviline și longiline din întreaga zonă, cu care ocazie am verificat matematic metoda clasică pe care am aplicat-o, analizăm în cele ce urmează variabilitatea constituțională, în funcție de vîrstă și sex, numai a acelor așezări situate în zona geografică de altitudine: Dragoslavele, Dîmbovicioara, Aref, Nucșoara, Brăduleț și Berivoești.

Subliniem că pentru diagnosticul individual ne-am folosit de valorile modale caracteristice bărbatului din grupa de vîrstă 25—35 de ani și femeii din grupa 20—35 de ani, valori pe care le-am concentrat în tabelul nr. 1.

Tabelul nr. 1

Valorile modale ale caracterelor dimensionale și conformative la populația montană din vestul Munteniei în funcție de sex. Metoda Viola-Barbara

Nr. crt.	Caractere	Bărbați N = 167		Femei N = 204	
		Mod	σ	Mod	σ
1	sst—xy	16,5	1,38	14,4	1,51
2	D.t.tor.	27,5	2,22	26,1	1,79
3	D.a.p.tor.	20,6	2,10	18,6	1,81
4	xy — ep	15,1	2,45	14,3	2,04
5	Dt. abd.	25,5	1,86	23,3	2,28
6	D. ap. abd.	20,5	2,20	17,6	2,28
7	Ep. sy	19,5	2,59	18,6	2,40
8	ic—ic	27,9	1,86	27,0	2,23
9	Ac — sty	57,1	3,08	52,2	2,80
10	Sy—mal	77,2	4,38	72,1	4,14
11	Statura	168,3	6,42	156,6	5,36
	Indici				
1	Ind. trunchi	28,3	4,22	21,6	3,56
2	Ind. membre	134,5	7,56	124,0	6,21

REZULTATE

Constituția masculină. Din analiza datelor caracteristice seriilor masculine, în tabelul nr. 2 se observă că cel mai slab reprezentat este tipul mediu, armonic conformat. Clasificarea indivizilor dintre cele două conformații bipolare scoate în evidență procente mari de tipuri longiline la

Tabelul nr. 2

Frecvența tipurilor constituționale breviline, medii și longiline în cadrul populației montane masculine și feminine. Metoda Barbara

Nr. crt.	Localitatea	Vîrsta (ani)	N	Brevitip		Armonic		Longitip	
				N	%	N	%	N	%
			Bărbați						
1	Dragoslavele	25—35	10	2	20,0	2	20,0	6	60,0
		36—50	21	11	52,4	—	—	10	47,6
2	Dîmbovicioara	25—35	32	15	46,9	1	3,1	16	50,0
		36—50	24	11	45,8	—	—	13	54,2
3	Aref	25—35	37	7	18,9	1	2,7	29	78,4
		36—50	61	22	36,1	3	4,9	36	59,0
4	Nucșoara	25—35	14	9	64,3	—	—	5	35,7
		36—50	20	12	60,0	1	5,0	7	35,0
5	Brăduleț	25—35	21	9	42,9	—	—	12	57,1
		36—50	45	31	68,9	2	4,4	12	26,7
6	Berivoești	25—35	35	19	54,3	2	5,7	14	40,0
		36—50	21	11	52,3	—	—	10	48,7
			Femei						
1	Dragoslavele	20—35	19	6	31,6	4	21,1	9	47,4
		36—50	36	28	77,8	—	—	8	22,2
2	Dîmbovicioara	20—35	20	7	35,0	2	10,0	11	55,0
		36—50	21	10	47,6	—	—	11	52,4
3	Aref	20—35	45	20	44,4	1	2,2	24	53,3
		36—50	44	28	63,6	—	—	16	36,4
4	Nucșoara	20—35	28	17	60,7	2	7,1	9	32,1
		36—50	21	12	57,1	—	—	9	42,9
5	Brăduleț	20—35	34	22	64,7	—	—	12	35,3
		36—50	37	28	75,7	1	2,7	8	21,6
6	Berivoești	20—35	58	17	29,3	1	1,7	40	69,0
		36—50	46	24	52,2	2	4,3	20	43,5

Aref (78,4%) și Dragoslavele (60%) și de tipuri breviline la Nucșoara (64,3%). În celelalte trei sate, conformațiile breviline și longiline sînt reprezentate aproximativ în aceeași proporție, cu o tendință totuși către longitipie la Brăduleț și Dîmbovicioara sau către brevitipie la Berivoești.

În raport cu vîrsta, asistăm la modificarea conformației corporale în sens lateral, modificare ce se traduce printr-o creștere a proporției de constituții breviline. Fenomenul este bine evidențiat în special acolo unde la vîrsta de 25—35 de ani domină constituțiile longiline: Dragoslavele, Aref și Brăduleț. La Nucșoara, unde de la început erau mai frecvente conformațiile breviline, cu vîrsta nu se produce practic nici un fel de modificare.

Cu privire la valorile din tabelul nr. 3, care exprimă incidența sub care se concretizează variantele celor două conformații constituționale de bază, putem sublinia următoarele:

1. În cadrul constituției breviline, cea mai frecventă este varianta excedentară, cu trunchi și membre pozitiv dezvoltate, comparativ cu tipul mediu, la care predomină trunchiul în raport cu membrele.

2. Tipul longilin mai des întîlnit la populația de la munte este cel deficitar, la care, deși predomină membrele în raport cu trunchiul, ambele regiuni corporale se situează ca dezvoltare sub nivelul normotipului armonic.

În cadrul fenomenului de brahimorfizare determinat de vîrstă, fenomen pe care l-am semnalat anterior, trebuie să remarcăm faptul că la populațiile de la munte el se manifestă fie printr-o creștere în valoare atît a indicelui trunchiului, cît și a membrelor, fie numai printr-o lățire la nivelul trunchiului, probabil din cauza unui surplus de depunere adipoasă. Fenomenul se concretizează printr-o creștere a frecvenței constituțiilor brevilin-excedentare în primul rînd la Brăduleț (40% în a doua clasă de vîrstă, față de numai 19% în perioada 25—35 de ani) și printr-o bună exprimare a conformației breviline cu antagonism la Berivoești (33% față de numai 14,3%). Constituția longilină s-a deformat în sensul accentuării conformațiilor cu dimensiuni sub nivelul mediu (deficitare) la Berivoești și Nucșoara. Pentru longilinul cu antagonism, un surplus de frecvență apare numai la Dîmbovicioara. Față de frecvențele, în general mici, cu care se înscriu variantele longilin-excedentară și cu antagonism în cadrul vîrstei de 35—50 de ani, s-ar părea că sporirea frecvențelor breviline s-a produs pe seama acestora. Slaba reprezentare a conformațiilor armonice, de tip macromorf, mediu și micromorf, nu ne permite un comentariu din care să se desprindă concluzii clare în ceea ce privește prezența lor în cadrul populațiilor și evoluția odată cu vîrsta.

Cîteva aspecte de dimorfism sexual. Compararea datelor din tabelele nr. 2, 3 și 4 scoate în evidență că în trei așezări de la munte femeile paralelizează cu bărbații din punct de vedere constituțional, în sensul că și în populația de sex feminin de la Dragoslavele, Dîmbovicioara sau Aref mai frecvente sînt conformațiile longiline, cu toate că fenomenul nu este atît de bine exprimat. În cadrul așezărilor de la munte, dimorfismul constituțional cel mai marcat este întîlnit la Brăduleț și Berivoești, unde femeile de 20—35 de ani au un specific morfologic opus celui al bărbaților din aceeași clasă de vîrstă.

Cu vîrsta apar modificări evidente la femeile de la Dragoslavele, Aref și Berivoești, unde are loc o creștere substanțială a procentajelor breviline, fie pe baza modificărilor la nivel longilin, fie prin deformarea constituțiilor armonice, ca în cazul așezării de la Aref. Un loc aparte îl ocupă femeile de la Nucșoara, care, contrar celor semnalate în celelalte

Tabelul nr. 3

Frecvența variantelor constituționale brevilinie, medii și longilinie în cadrul populației montane masculine din vestul Munteniei. Metoda Barbara

Nr. crt.	Localitatea	Vîrsta (ani)	N	Brahitip						Armonic						Longitip.					
				Exced.		Antag.		Deficit.		Macro		Mediu		Micro		Exced.		Antag.		Deficit	
				N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1	Dragoslavele	25–35	10	1	10,0	1	10,0	—	—	1	10,0	—	—	1	10,0	3	30,0	—	—	3	30,0
		36–50	21	6	28,6	4	19,0	1	4,8	—	—	—	—	—	—	1	4,8	1	4,8	8	38,0
2	Dîmbovicioara	25–35	32	8	25,0	5	15,6	2	6,3	—	—	—	—	1	3,1	3	9,4	1	3,1	12	37,5
		36–50	24	5	20,8	4	16,7	2	8,3	—	—	—	—	—	—	1	4,2	3	12,5	9	37,5
3	A r e f	25–35	37	4	10,8	1	2,7	2	5,4	—	—	—	—	1	2,7	3	8,1	14	37,8	12	32,4
		36–50	61	14	23,0	5	8,2	3	4,9	1	1,6	1	1,6	1	1,6	3	4,9	12	19,7	21	34,4
4	Nucșoara	25–35	14	5	35,7	3	21,5	1	7,1	—	—	—	—	—	—	3	21,5	1	7,1	1	7,1
		36–50	20	6	30,0	4	20,0	2	10,0	—	—	—	—	1	5,0	2	10,0	1	5,0	4	20,0
5	Brăduleț	25–35	21	4	19,0	4	19,0	1	4,8	—	—	—	—	—	—	1	4,8	5	23,8	6	28,6
		36–50	45	18	40,0	12	26,7	1	2,2	—	—	1	2,2	1	2,2	1	2,2	—	—	12	24,5
6	Berivoești	25–35	35	10	28,6	5	14,3	4	11,4	1	2,9	—	—	1	2,9		—	5	14,3	9	25,7
		36–50	21	2	9,5	7	33,3	2	9,5	—	—	—	—	—	—	1	4,8	—	—	9	42,9

Tabelul nr. 4

Frecvența variantelor constituționale brevilinie, medii și longilinie în cadrul populației montane feminine din vestul Munteniei. Metoda Barbara

Nr. crt.	Localitatea	Vîrsta (ani)	N	Brahitip						Armonic						Longitip					
				Exced.		Antag.		Deficit.		Macro		Mediu		Micro		Exced.		Antag.		Deficit.	
				N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1	Dragoslavele	20—35	19	6	31,6	—	—	—	—	2	10,5	1	5,3	1	5,3	1	5,3	3	15,8	5	27,3
		36—50	36	18	50,0	9	25,0	1	2,8	—	—	—	—	—	—	1	2,8	2	5,6	5	13,9
2	Dîmbovicioara	20—35	20	2	10,0	4	20,0	1	5,0	—	—	—	—	2	10,0	—	—	3	15,0	8	40,0
		36—50	21	4	19,0	6	28,6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	4,8	10	47,6
3	Aref	20—35	45	11	24,4	4	8,9	5	11,1	—	—	—	—	1	2,2	3	6,7	5	11,1	16	35,6
		36—50	44	16	36,4	10	22,7	2	4,5	—	—	—	—	—	—	—	—	6	13,7	10	22,7
4	Nucșoara	20—35	28	11	39,3	5	17,9	1	3,6	—	—	—	—	2	7,1	2	7,1	2	7,1	5	17,9
		36—50	21	6	28,6	5	23,8	1	4,8	—	—	—	—	—	—	3	14,3	3	14,3	3	14,3
5	Brăduleț	20—35	34	11	32,4	10	29,4	1	2,9	—	—	—	—	—	—	2	5,9	4	11,4	6	17,6
		36—50	37	13	35,1	13	35,1	2	5,4	1	2,7	—	—	—	—	1	2,7	2	5,4	5	13,5
6	Berivoești	20—35	58	11	19,0	6	10,3	—	—	—	—	—	—	1	1,7	3	5,2	11	19,0	26	44,8
		36—50	46	11	23,9	11	23,9	2	4,3	—	—	1	2,2	1	2,2	3	6,5	7	15,2	10	21,7

localităţi, în grupa a doua de vîrstă ele înscriu o proporţie ceva mai mare de constituţii longiline. Fenomenul este localizat la nivelul conformaţiilor excedentară şi cu antagonism, ambele dublîndu-se ca proporţie în perioada 36—50 de ani. În ceea ce priveşte celelalte sate, despre care am subliniat că se brevilinizează, există o tendinţă generală de scădere a proporţiei longiline în toate variantele sale. De exemplu se evidenţiază bine reducerea aproape la jumătate sau chiar mai mult a proporţiei longilin-deficitare la Dragoslavele, Aref sau Berivoeşti şi a celei antagonice la Dîmbovicioara sau Brăduleţ.

STUDY ON THE CONSTITUTIONAL VARIABILITY OF THE POPULATION OF SOME SETTLEMENTS LOCATED IN THE SUB-MOUNTAINOUS ZONE OF WESTERN MUNTENIA

ABSTRACT

The population of the submountainous zone of Western Muntenia is very homogeneous from a taxonomical standpoint, but this is not the case of its constitutional specific. The male adult population in the 6 villages can be systematized from this viewpoint as follows: 1) Aref and Dragoslavele, with a large population of longilineal men; 2) Nucşoara, with a preferentially brevilineal incidence; 3) Dîmbovicioara, Brăduleţ and Berivoeşti, with an approximately similar proportion of slender and brachymorphic individuals.

Sexual dimorphism is best expressed in the Brăduleţ and Berivoeşti villages, where women evince a morphological specific opposite to that of men in the same age group.

The per cent of brachytypes increases with the time, both in men and in women. The phenomenon is especially obvious in settlements where longilineal constitutions were more frequent at adult age. The analysis of data in tables 3 and 4 also point to an interesting phenomenon: the preference of the brevilineal type for the excessive or antagonistic variants and the preference of the longilineal type for the deficient physionomy or with antagonism. The deficient brevilineal and the excessive longilineal show the smallest frequencies.

BIBLIOGRAFIE

1. Barbara M., *État actuel des études italiennes sur les constitutions humaines*, IIIe Congrès du Bureau International d'Anthropologie différentielle, Mayence, 1954.
2. Vlădescu Maria, Rusu Georgeta, Macarie Elena, Băldescu Sanda, Savu Silvia, Damşa T., *L'analyse statistique multivariée dans l'étude anthropologique comparée de quelques populations de Munténie — Roumanie*, Ann. roum. Anthrop., 1974, **11**.
3. Vlădescu Maria, Macarie Elena, Rusu Georgeta, *Determinismul factorial al unor tipuri antropologice din Muntenia (România)*, St. cerc. antropol., 1975, **12**.
4. Vlădescu Maria, Rusu Georgeta, *Factorial study of the constitutional types characteristic of the population living in the western part of Muntenia, Romania*, Ann. roum. Anthrop., 1975, **12**.

Institutul „Dr. V. Babeş",
Laboratorul de antropologie Bucureşti

Primit în redacţie la 20 februarie 1976

STUDIUL ANTROPOLOGIC AL UNEI POPULAȚII DIN LUETA (JUD. HARGHITA)

DE

ELENA RADU, BELA KÉRTESZ și CAMELIA LUNGU

572.5

Prezentul studiu se referă la secuii din Lueta, sat așezat pe valea pîrîului Homorodul Mic, la 24 km de Odorheiul Secuiesc, județul Harghita.

În ceea ce privește comuna Lueta, primele registre matricole datează din 1773.

MATERIAL ȘI METODĂ

Au fost studiați din punct de vedere antropologic restrîns un număr de 51 de bărbați între 25 și 70 de ani, avînd în ascendență cel puțin trei generații originare din Lueta. Au fost prelevate o serie de dimensiuni somatice, cefalo-faciale și caractere somatoscopice, utilizîndu-se tehnicile curente de prelucrare statistică.

ANALIZA REZULTATELOR

CALOTA CEFALICĂ ȘI MASIVUL FACIAL

Complexul asociativ al valorilor medii dimensionale ale calotei cefalice marchează o puternică dezvoltare pentru toate cele patru dimensiuni considerate, situate la diferite nivele ale categoriei superioare.

Aceasta indică o populație care din punctul de vedere al calotei cefalice este construită pe dimensiuni mari.

În cadrul ansamblului calotă cefalică — masiv facial, elementele cele mai caracteristice le întîlnim la nivelul calotei, și anume un diametru antero-posterior cefalic de 190,81 $\pm$ 0,73, indicînd o calotă lungă spre extremitatea superioară a categoriei, asociat cu un diametru biparietal lat, cu înălțimea calotei la limita superioară a categoriei mari și cu un diametru frontal larg.

Față de această calotă, evident lungă, masivul facial nu a avut același sens : înălțimea feței înregistrează valori situate la limita inferioară a categoriei mari, în timp ce dimensiunile orizontale ale feței sînt puternic decalate, din punctul de vedere al poziției valorice medii, în cadrul registrului taxonomic.

Astfel, la un diametru bizigomatic la limita inferioară a categoriei mari se asociază valori medii ale diametrului bigoniac, situate sub centrul categoriei mijlocii. Pentru segmentul nazal, predomină dezvoltarea în lăţime, situată în registrul superior, faţă de dezvoltarea în înălţime, situată la limita dintre categoriile mijlocie şi mare. Conformativ, calota cefalică asociază următorul complex tipologic : brahicefalie spre centrul categoriei, hipsicefalie situată spre limita inferioară a categoriei foarte mari, metriocefalie supracentrală şi o frunte incipient largă în raport cu lărgimea calotei. Asociaţia dimensională a masivului facial în ansamblul său se traduce prin mezoprosopie subcentrală, la care se asociază un indice jugo-mandibular, dispus la limita superioară a categoriei mici, şi un indice jugo-frontal, incipient mijlociu. Conformaţia nasului se înscrie în registrul inferior al morfogramei taxonomice (tabelele nr. 1 şi 2).

CARACTERELE SOMATOSCOPICE

Aceste caractere asociază o serie de elemente care contribuie la definirea fizionomiei tipologice a secuilor studiaţi.

Se înregistrează astfel predominanţa planoccipitalei, a profilului ondulat al nasului, a planşeului nazal ascendent, a fantei palpebrale largi, relieful şters cu orientare frontală a malarelor, oblicitatea mandibulei, bărbia retrasă şi conturul pentagonal şi dreptunghiular al feţei (tabelul nr. 3).

PIGMENTAŢIA

Pigmentaţia este dominant deschisă şi intermediar deschisă.

Pentru culoarea irisului se înscriu proporţii asemănătoare la categoriile de ochi deschişi, intermediar deschişi şi intermediar închişi, în timp ce pentru pigmentaţia părului se semnalează predominanţa părului castaniu, consemnîndu-se şi un procent considerabil de păr roşu.

CARACTERISTICI SOMATICE

Este vorba de o populaţie înaltă, caracterizată prin metriocormie, submacroskelie şi eutrofie (tabelul nr. 4).

Serologic, este consemnată următoarea frecvenţă a grupelor de sînge pe un număr de 2602 subiecţi : grupa 0 = 21,17%, grupa A = = 40,81%, grupa B = 20,64%, grupa AB = 17,35%.

Faţă de frecvenţa grupelor de sînge obţinută de Râmneanţu în urmă cu 40 de ani pe 449 de secui din Lueta : grupa 0 = 25,61%, grupa A = 41,64%, grupa B = 23,38%, grupa AB = 9,35%, se înregistrează un χ^2 semnificativ (6).

CONCLUZII

Deşi asupra secuilor au fost efectuate o serie de studii antropologice, nu am găsit date suficiente pentru a-i compara cu alte serii de secui cercetate.

Tabelul nr. 1

Variabilitatea unor dimensiuni şi indici conformativi cefalo-faciali şi somatici la populaţia din Lucia

Nr. crt.	Dimensiuni şi indici conformativi cefalo-faciali şi somatici	N	Valori extreme	$\bar{X} \pm m$	$\pm \delta$	CV
1	Lungimea maximă a capului (g-op)	51	178—210	190,81±0,73	5,22	2,73
2	Lărgimea capului (eu-eu)	51	146—173	158,03±0,86	6,15	3,89
3	Lărgimea front. minimă (ft-ft)	51	97—118	110,22±0,69	4,98	4,51
4	Lărgimea max. a feţei (zy-zy)	51	134—153	144,88±0,65	4,64	3,20
5	Lărgimea mandibulară (go-go)	51	93—123	107,43±0,85	6,12	5,72
6	Înălţ. morf. a feţei (n-gn)	51	110—137	124,40±0,94	6,78	5,35
7	Înălţimea nasului (n-sn)	51	48—68	55,84±0,61	4,42	7,91
8	Lăţimea nasului (al-al)	51	32—44	37,50±0,36	2,63	7,01
9	Înălţimea capului (t-v)	51	119—143	132,05±0,93	6,66	5,04
10	Indicele cefalic	51	76,0—92,0	83,00±0,40	2,88	3,46
11	Indicele vertico-longitudinal	51	59,0—74,0	69,20±0,46	3,34	4,82
12	Indicele vertico-transversal	51	75,0—92,0	83,48±0,60	4,30	5,15
13	Indicele fronto-parietal	51	57,0—77,0	69,72±0,48	3,48	4,99
14	Indicele facial total	51	75,0—97,0	85,82±0,79	5,66	6,59
15	Indicele jugo-mandibular	51	67,0—81,0	74,44±0,54	3,92	5,26
16	Indicele jugo-frontal	51	66,0—84,0	76,18±0,50	3,60	4,72
17	Indicele nazal	51	54,0—85,0	67,42±0,75	5,42	8,03
18	Statura	51	1550—1830	1700,90±10,37	74,10	4,35
19	Şezînda	51	810—950	880,00±4,87	34,80	3,95
20	Greutatea	51	50—90	67,76±1,29	9,24	13,63
21	Indicele cormic	51	49,0—55,0	52,23±0,08	0,64	1,22
22	Indicele Rohrer	51	1,00—1,70	1,39±0,02	0,17	12,23
23	Indicele skelic	51	83,00—101,00	94,22±0,66	4,76	5,05

Tabelul nr. 2

Repartiția pe categorii a dimensiunilor și a indicilor calotei cefalice, masivului facial și nazal la populația din Lucia

Caracterul	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
g—op	F. scurt x—169		Scurt 170—177		Mijlociu 178—185		Lung 186—193		F. lung 194—x			
	—	—	—	—	11	21,56	29	56,87	11	21,56		
eu—eu	F. îngust x—139		Îngust 140—147		Mijlociu 148—155		Larg 156—163		F. larg 164—x			
	—	—	1	1,96	16	31,75	28	54,90	6	11,76		
Indice cefalic	Hiperdolico-cefal x—70,9		Dolico-cefal 71—75,9		Mezocefal 76—80,9		Brahicefal 81—85,4		Hiperbrahi-cefal 85,5—90,9		Ultrabra-hicefal 91—x	
	—	—	—	—	14	27,45	27	52,94	9	17,64	1	1,96
t—v	F. jos x—109		Jos 110—117		Mijlociu 118—125		Înalt 126—133		F. înalt 134—x			
	—	—	1	1,96	7	13,72	21	41,17	22	43,13		
							Hipsicefalie					
Indice vertico-longitudinal			Camecefal x—57,9		Ortocefal 58—62,9		Moderată 63—67,9		Mijlocie 68—72,9		Marcată 73—x	
			—	—	3	5,88	13	25,49	27	52,94	8	15,68
Indice vertico-transversal			Tapeino-cefal x—78,9		Metrio-cefal 79—84,9		Acrocefal 85—x					
			10	19,60	24	47,05	17	33,33				
ft—ft			F. îngustă x—92		Îngustă 93—99		Mijlocie 100—106		Largă 107—113		F. largă 114—x	
			—	—	2	3,92	7	13,72	30	58,82	12	23,52
Indice fronto-parietal			Steno-metop x—65,9		Metrio-metop 66—68,9		Eurimetop 69—x					
			6	11,76	18	35,29	27	52,94				
zy—zy			F. îngust x—127		Îngust 128—135		Mijlociu 136—143		Larg 144—151		F. larg 152—x	
			—	—	2	3,92	21	41,17	23	45,09	5	9,80
n—gn			F. joasă x—111		Joasă 112—117		Mijlocie 118—123		Înaltă 124—129		F. înaltă 130—x	
			1	1,96	11	21,56	11	21,56	16	31,37	12	23,52
Indice facial total			Hipereuri-prosop x—78,9		Euri-prosop 79—83,9		Mezoprosop 84—87,9		Leptoprosop 88—92,9		Hiperlep-toprosop 93—x	
			7	13,72	14	27,45	13	25,49	10	19,60	7	13,72
go—go			F. îngust x—98,9		Îngust 99—104,9		Mijlociu 105—110,9		Larg 111—116,9		F. larg 117—x	
			5	9,80	12	23,52	22	43,13	8	15,68	4	7,84

Tabelul nr. 2 (continuare)

Caracterul	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Indice jugo-mandibular			F. îngust x—69,9		Îngust 70—74,9		Mijlociu 75—79,9		Larg 80—84,9		F. larg 85—x	
			6	11,76	22	43,13	16	31,37	7	13,72	—	—
Indice fronto-jugal			F. îngust x—69,9		Îngust 70—74,9		Mijlociu 75—79,9		Larg 80—84,9		F. larg 85—x	
			2	3,92	16	31,37	26	50,98	7	13,72	—	—
n—sn	F. scurtă x—49		Scurtă 50—52		Mijlocie 53—55		Lungă 56—58		F. lungă 59—x			
	7	13,72	7	13,72	14	27,45	13	25,49	10	19,60		
al—al	F. îngustă x—30		Îngustă 31—33		Mijlocie 34—36		Largă 37—39		F. largă 40—x			
	—	—	5	9,80	15	29,41	23	45,09	8	15,68		
Indice nazal	F. îngust x—54,9		Îngust 55—59,9		Mijlociu 60—64,9		Larg 65—69,9		F. larg 70—x			
	4	7,84	5	9,80	9	17,64	16	31,37	17	33,33		

Calota cefalică, prin elementele dimensionale și conformative pe care le asociază, prezintă o tipologie dalo-nordică. Elementul tipologic dalic este susținut în primul rînd printr-o brahicefalie moderată, rezultată din asocierea unor diametre g-op lungi și foarte lungi cu diametre biparietale mijlociu de late.

Tendința de variație a indicelui cefalic (+ variantele) merge spre mezocefalie, care cuprinde un număr considerabil de indivizi.

Elementul dinaric este atestat de o hipsicefalie mijlocie, de o metriocefalie cu tendință de variabilitate spre acrocefalie și de un t-v înalt și foarte înalt. Fenotipic, calota cefalică se caracterizează prin macrodimensionare cu tendințe de dolicocefalizare dalică, precum și printr-o hipsicefalie și planoccipitalie dinarică. Masivul facial este dominant dalo-est-europid cu elemente de interferență nordică.

Fenomenul de scurtare a feței nu are loc prin scurtarea diametrului vertical, ci prin diametrul transversal, care tinde să fie lat. Acesta este mecanismul prin care se realizează o față joasă, însoțită de prezența unor malare frontalizate și șterse, expresii dalice ale masivului facial.

Elementul tipologic est-europid se manifestă mai ales fizionomic, și anume printr-un profil ondulat al nasului, un planșeu nazal ascendent, bărbie retrasă și conturul pentagonal al feței.

Nordismul masivului facial se traduce prin prezența unor profile nazale drepte, a unor fețe dreptunghiulare, în timp ce dinarismul feței este exprimat prin oblicitatea mandibulei, prin septuri nazale cu orientare descendentă, prin convexitatea nasului și planoccipitalie.

Tabelul nr. 3

Caractere somatoscopice cefalo-faciale și pigmentația la populația din Lucia

Caracterul	N	%	N	%	N	%	N	%
Occipital	Plat		Mijlociu		Bombat			
	36	70,58	15	29,41	—	—		
Profil nas	Convex		Drept		Concav		Ondulat	
	6	11,76	16	31,37	4	7,84	25	49,01
Orientare sept nazal	Descendent		Orizontal		Ascendent			
	8	15,68	17	33,33	26	50,98		
Deschidere fantă palpebrală	Îngustă		Mijlocie		Largă			
	11	21,56	11	21,56	29	56,86		
Orientare fantă palpebrală	Oblică		Mijlocie		Orizontală			
	10	19,60	26	50,98	15	29,41		
Relief malare	Proeminent		Mijlociu		Șters			
	9	17,64	13	25,49	29	56,86		
Orientare malare	Frontală		Mijlocie		Temporală			
	30	58,82	7	13,72	14	27,45		
Poziție bărbie	Retrasă		Mijlocie		Proeminentă			
	29	56,86	14	27,45	8	15,68		
Orientare arc mandibular	Oblic		Mijlociu		Orizontal			
	25	49,01	24	47,05	2	3,92		
Conturul feței	Pătrat		Dreptunghiular		Pentagonal			
	2	3,92	13	25,49	36	70,58		
Culoare iris	Deschis		Intermediar deschis		Intermediar închis		Închis	
	16	31,37	16	31,37	19	37,25	—	—
Culoare păr	Roșu		Blond		Castaniu		Negru	
	8	15,68	6	11,76	32	62,74	5	9,80

Tabelul nr. 4

Distribuția relativă și absolută a unor dimensiuni și indici conformativi somatici la populația din Lueta

Caracterul	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Statura	Mică 150—159,9		Submijlocie 160—163,9		Mijlocie 164—166,9		Supramijlocie 167—169,9		Mare 170—179,9		F. mare 180—x	
	4	7,84	7	13,72	8	15,68	5	9,80	23	45,09	4	7,84
Statura șezîndă	Joasă 750—799		Submijlocie 800—849		Mijlocie 850—899		Supramijlocie 900—949		Înaltă 950—999		F. înaltă 1000—x	
	—	—	12	23,52	26	50,98	12	23,52	1	1,96	—	—
Indicele cormic	Brahicormes x—52				Metriocormes 52,1—54,0				Macrocormes 54,1—x			
	31	60,78			18	35,29			2	3,92		
Indicele Rohrer	Hipoeutrofie x—1,19		Subeutrofie 1,20—1,34		Eutrofie 1,35—1,54		Supraeutrofie 1,55—1,96		Hipereutrofie 1,70—x			
	9	17,64	11	21,56	23	45,09	6	11,76	2	3,92		

Complexul pigmentar al acestei populații este dominant deschis, semnalîndu-se și o frecvență relativ ridicată de păr roșu, ceea ce constituie un argument în plus pentru tipologia lor dominant dalică (fig. 1 și 2).

Din punctul de vedere al conformației somatice, statura, ca și trunchiul relativ scurt, indică un dinaronordism.

Sîntem în prezența unei populații tipologic foarte amestecate, în care s-au interferat numeroase influențe.

Coon arată că secuii au capuri mari cu lungimea și lățimea medie de aproximativ 191 mm și, respectiv, 156 mm (2) și consideră că au mult sînge asiatic. Diametrul bizigomatic de 140 mm (la Lueta 144 mm) ar putea indica o influență mongolă sau turcă după Coon, la fel ca și o leptorinie moderată de 68,00, care este mai potrivită pentru neodanubienii turci și prea mare pentru dinarici.

Dacă ne referim la cele patru tipuri de calote stabilite pentru populația din România de Suzana Grințescu-Pop și Th. Enăchescu, atunci vom constata că tipologia secuilor nu se încadrează în nici unul dintre aceste tipuri; mai mult, nici una din aceste tipologii nu se înscrie în exclusivitate în registrul superior al morfogramei taxonomice, nici chiar tipul de calotă cunoscut pe versantul de est al Munților Apuseni (5).

Prezenta lucrare se înscrie pe linia cunoașterii structurii antropologice a naționalităților conlocuitoare, care, pe parcursul secolelor anterioare formării statului național român, s-au așezat pe teritoriul țării noastre alături de români.

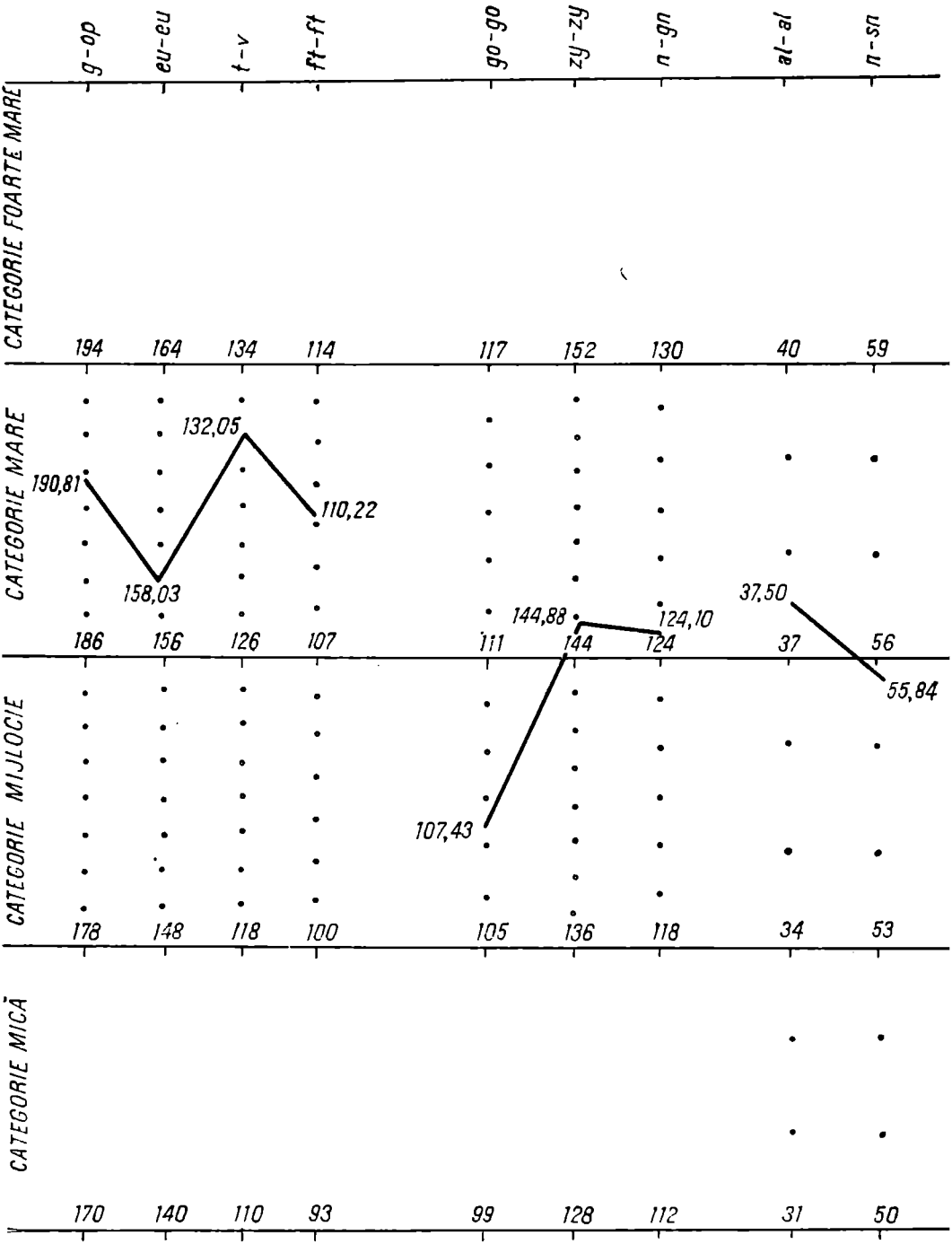

Fig. 1. — Morfograma taxonomică dimensională. Seria bărbaţi-Lueta.

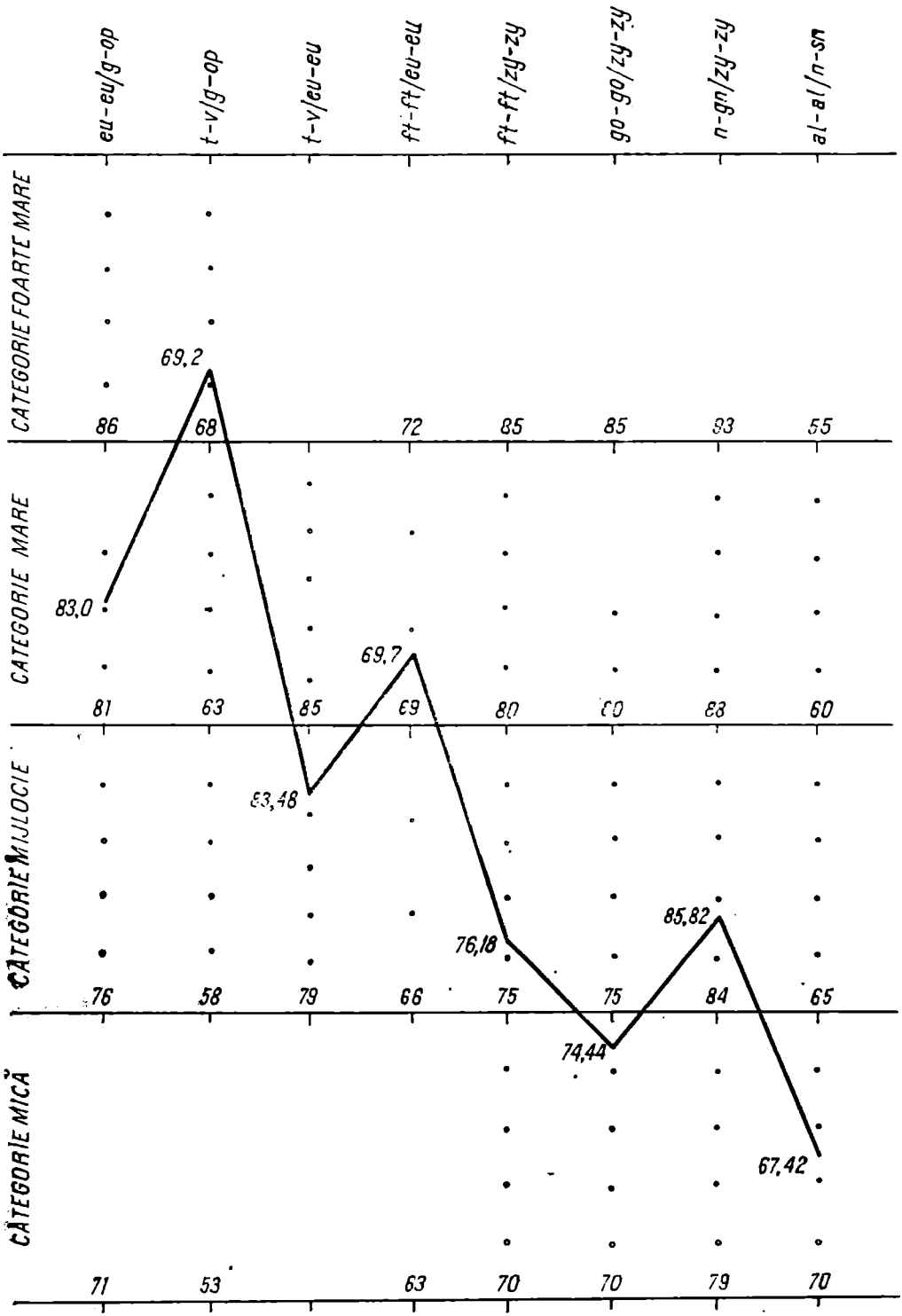

Fig. 2. — Morfograma taxonomică conformativă. Seria bărbaţi-Lucţa.

L'ÉTUDE ANTHROPOLOGIQUE D'UNE POPULATION DE LUETA (DÉP. D'HARGHITA)

RÉSUMÉ

Le présent travail est une contribution à la connaissance de la structure anthropologique des nationalités cohabitantes qui, avant la formation de l'État national roumain, se sont installées auprès des Roumains sur le territoire de notre pays. Dans ce travail il s'agit des Szeklers du département d'Harghita, à savoir ceux du village de Lueta. Les auteurs ont analysé une série de 51 hommes entre 25 et 70 ans, tous originaires de cet endroit d'au moins trois générations.

Ces Szeklers diffèrent typologiquement des Roumains, ayant une typologie qui leur est propre.

BIBLIOGRAFIE

1. Banyai Ladislau, *Pe făgaşul tradiţiilor frăţeşti*, Edit. Institutului de studii istorice şi social-politice, Bucureşti, 1971.
2. Constantinescu Miron, Daicoviciu Constantin, Pascu Ştefan, *Istoria României*, Edit. didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1970.
3. Coon C. S., *The races of Europe*, Macmillan, New York, 1954.
4. Giurescu C. C., Giurescu C. Dinu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*, Edit. Albatros, Bucureşti, 1972, p. 194.
5. Pop-Grintzescu Suzana, Enăchescu Th., *Contribution à la détermination du faciès anthropologique des populations contemporaines de Roumanie*, Ann. roum. Anthrop., 1966, **3**.
6. Râmneanţu P., *Origine ethnique des Szeklers de Transylvanie*, Revue de Transylvanie, 1935, **1**, *1*.

Institutul „Dr. V. Babeş",
Laboratorul de antropologie Bucureşti

Primit în redacţie la 15 februarie 1976

PLANȘA I. — Tipuri de bărbați din Lueta.

PLANȘA II. — Tipuri de bărbați din Lueta.

CONTRIBUȚII PRELIMINARE LA ELABORAREA UNUI ATLAS AL ORIENTĂRILOR DE VALOARE ALE CULTURII POPORULUI ROMÂN

DE

VASILE V. CARAMELEA

572.026

„Reflecția asupra *valorilor* ocupă un loc important în unele școli antropologice. Ea pare să fie pentru mulți antropologi *punctul final al cercetărilor*. Ei încep prin studiul acelor sisteme de valori care constituie «carta» oricărei societăți".

Paul Mercier
(Histoire de l'anthropologie)

Problema cercetării concrete a valorilor diferitelor culturi s-a pus în antropologia socială și culturală începînd de pe la sfîrșitul primei jumătăți a secolului nostru.

Unii specialiști consideră că *valorile reflectă orientările generale ale unei culturi*, alții le gîndesc ca *opțiune între două alternative, polarități de norme de viață*, în timp ce alții le tratează ca *dezirabilități, aspirații, dorințe, idealuri, atitudini, opinii* ale unui grup uman.

Analizînd aceste diverse moduri de a concepe valorile, antropologii constată că ele au mai mult puncte comune decît caractere care le deosebesc, că, în fond, fiecare cultură face aprecieri cu privire la standardele de viață socială pe care fiecare persoană le acceptă și în limitele cărora ea *se manifestă sub aspect comportamental.*

De aici rezultă necesitatea corelării obligatorii a studiului sistemului de valori al unui grup de populație cu studiul condițiilor lui de viață, al culturii și civilizației lui, al mediului social-istoric în care trăiește.

Astăzi, cercetarea concretă, pe teren, pe populații umane, atît subdezvoltate, cît și mai evoluate, a sistemelor de valori ale culturilor a devenit o problemă majoră, prioritară pentru un mare număr de antropologi, mai ales pentru cei de orientare filozofică, sociologică și psihologică.

În antropologia socială și culturală românească, valorile sînt considerate *o parte foarte importantă a mediului social, economic și psihocultural*, o componentă expresivă a mediului, care caracterizează nivelul de dezvoltare al acestuia, mediu în care *omul* se realizează ca *personalitate*. De aceea, cercetarea valorilor ocupă un loc bine determinat și special

evidenţiat în schema modelului paradigmatic, în structura sistemului integral-dinamic românesc, folosit ca ghid teoretic-metodologic pentru studiul „cultură — societate — personalitate". Conceptul de valoare este pus în relaţie cu cele de „evoluţie socială", „dezvoltare socială", „progres al societăţii", „schimbare a culturii", deci cu „structurarea noului tip de personalitate".

Sistemul de valori constituie trăsătura principală a definiţiei date culturii, în orientarea teoretică şi în problematica abordată de prima şcoală românească de antropologie socială şi culturală.

Prima cercetare concretă în care s-a folosit un model pentru obţinerea unor date reflectînd sistemul de valori al românilor, care să poată fi comparate cu valorile culturilor altor popoare, s-a făcut în anii 1972 şi 1973. A fost o cercetare de colaborare efectuată în cadrul unui program de schimburi culturale între România şi S.U.A. Investigaţiile au fost făcute în staţiile-pilot Berivoeşti şi Cîmpulung, deci pe o subcultură urbană şi pe alta rurală.

Rezultatele cercetării au fost interpretate separat, pe de o parte de către profesorul american Eugene Pendleton Banks, iar pe de alta de către participanţii români.

În interpretarea sa, prof. Banks a evidenţiat, pe o tablă de 34 de itemuri, orientarea generală actuală a culturii poporului român.

Pentru colectivul de cercetători români, concluziile la care s-a ajuns constituie o primă contribuţie la elaborarea unui atlas al orientărilor de valoare ale culturii şi civilizaţiei poporului român (fig. 1 şi 2).

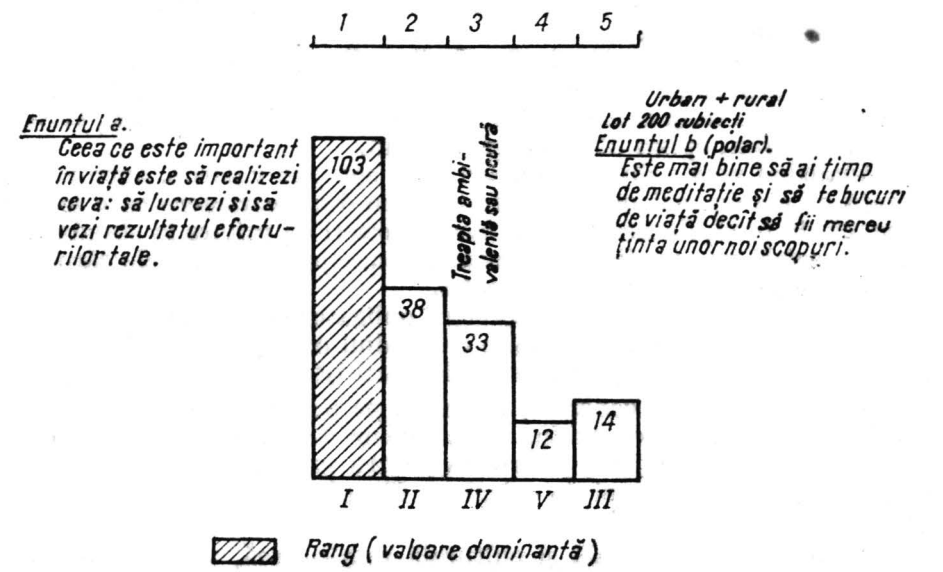
1 2 3 4 5
Enunțul a.
Ceea ce este important în viață este să realizezi ceva: să lucrezi și să vezi rezultatul eforturilor tale.
103
38
33
12
14
Treapta ambivalență sau neutră
Urban + rural
Lot 200 subiecți
Enunțul b (polar).
Este mai bine să ai timp de meditație și să te bucuri de viață decît să fii mereu ținta unor noi scopuri.
I II IV V III
Rang (valoare dominantă)

Fig. 1. — Orientarea spre „activitate". Scara de valori cu cinci trepte ale chestionarului.

Grupînd rezultatele cercetărilor concrete pe o „matrice comparativistă", elaborată pe patru itemuri, conform taxonomiei lui Clyde Kluckhohn, îmbunătăţită prin introducerea încă a unui item de către Florence

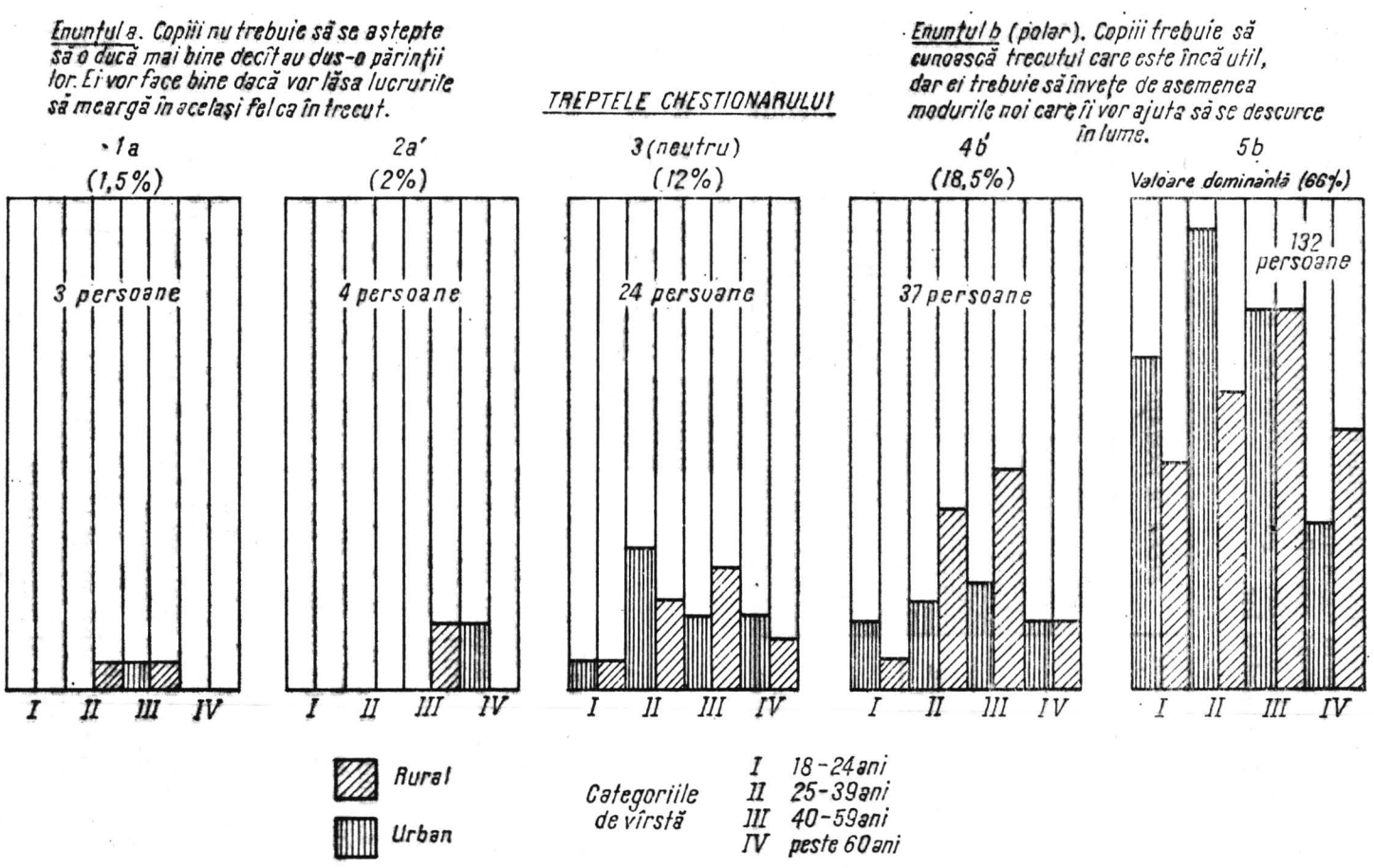
Enunțul a. Copiii nu trebuie să se aștepte să o ducă mai bine decît au dus-o părinții lor. Ei vor face bine dacă vor lăsa lucrurile să meargă în același fel ca în trecut.
TREPTELE CHESTIONARULUI
Enunțul b (polar). Copiii trebuie să cunoască trecutul care este încă util, dar ei trebuie să învețe de asemenea modurile noi care îi vor ajuta să se descurce în lume.
1a
(1,5%)
3 persoane
2a'
(2%)
4 persoane
3 (neutru)
(12%)
24 persoane
4b'
(18,5%)
37 persoane
5b
Valoare dominantă (66%)
132 persoane
I II III IV
Rural
Urban
Categoriile de vîrstă
I 18-24 ani
II 25-39 ani
III 40-59 ani
IV peste 60 ani

Fig. 2. — Orientarea ,,temporală'' (trecut, prezent, viitor) pe medii și grupe de vîrstă.

Kluckhohn și F. Strodtbeck, se obține o schemă sintetizatoare a sistemului de valori orientative în toate direcțiile de manifestare a comportamentului uman. Această schemă contribuie la cunoașterea *specificului național* al fiecărei culturi, la definirea patternurilor sau a *configurațiilor* culturilor, în vederea *tipologizării* lor.

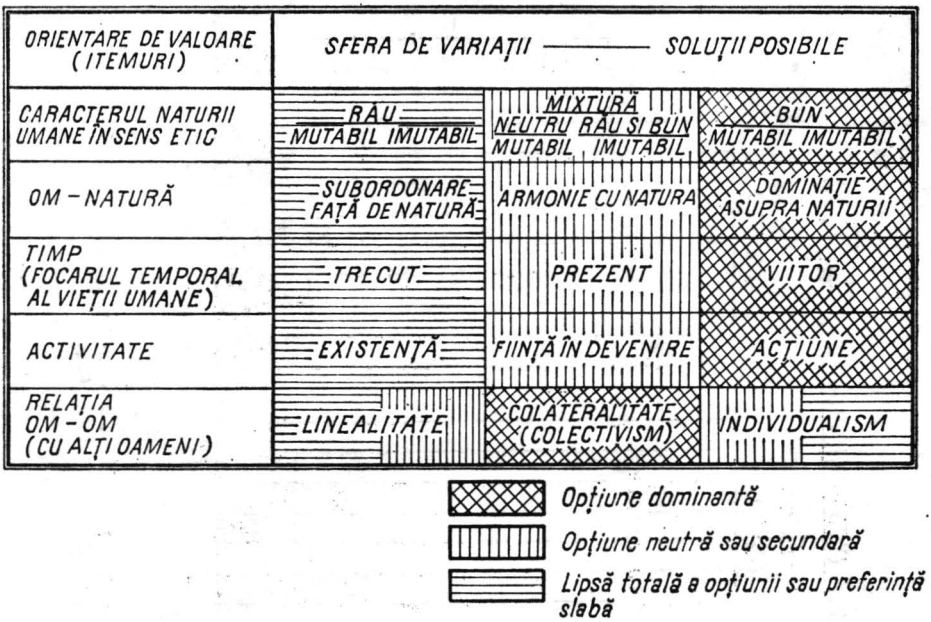

Fig. 3. — Sinteză a datelor reflectînd orientările de valoare ale populației cercetate.

Numai după întocmirea unei asemenea scheme se poate porni în orice cultură la studiul mai amănunțit al problemei valorilor.

Conform schemei matricei comparativiste, au fost prelucrate datele chestionarelor pe trei soluții posibile, rezultînd următoarele concluzii (fig. 3):

a. Potrivit opțiunii dominante, românii consideră *natura umană* ca avînd o *bază bună* în sens *etic*, care este o orientare generală comună în culturile societăților moderne sau ale populațiilor cuprinse într-un *proces de modernizare*.

b. În cultura noastră, în ceea ce privește relația „om—natură", deși orientarea ușor dominantă este că *omul poate învinge natura*, foarte mulți subiecți au dat răspunsul în sensul că omul trebuie să conlucreze cu natura, care, ca și omul, *are o bază de asemenea bună*, fapt ce duce la *dezvoltarea științei și a tehnologiei*.

c. Focarul „temporal" al vieții sociale este pentru români *viitorul*, trecutul rămînînd totuși un ghid permanent, iar prezentul fiind caracterizat de un dinamism îndreptat către dezvoltarea „fundalului" social-economic și cultural al personalității.

d. Poporul nostru este orientat către *acțiune*, către *fapte*.

e. Itemul „om — om" sau „om—grup", pe care îl găsim nu numai în modelul Kluckhohn, dar și în cele cinci „variabile patterns" ale sociologului Talcott Parsons, ne arată că pentru români mai relevante sînt orientările către *colectivitate* (familie, societate), cu o manifestare comportamentală larg democratică, decît către *sine*.

Un atlas al orientărilor de valoare în specificul național al culturii și civilizației poporului român se impune ca o utilitate practică, avînd o deosebită aplicabilitate în educație, în realizarea omului ca personalitate, pentru buna dezvoltare a relațiilor dintre popoare, ținîndu-se seamă de „caracterul național", de respectarea valorilor fiecăruia. Această utilitate va fi confirmată în momentul în care se va putea efectua o comparație cu datele cercetărilor similare realizate în alte țări.

CONTRIBUTIONS PRÉLIMINAIRES À L'ÉLABORATION D'UN ATLAS DES ORIENTATIONS DE VALEUR DE LA CULTURE DU PEUPLE ROUMAIN

RÉSUMÉ

On démontre l'importance de la connaissance des orientations de valeur dans l'étude intégral-dynamique d'une culture. Elles expriment l'orientation générale d'une culture. Une taxonomie sur les valeurs offre la possibilité de comparer les cultures du monde en ce qui concerne leur processus et leur degré de modernisation. On présente les résultats d'une recherche en collaboration, effectuée dans le cadre des échanges culturels (et scientifiques) entre la Roumanie et les U.S.A.

En vertu du tableau des « orientations de valeur » construit suivant l'interprétation des données recueillies dans les stations pilote Berivoești et Cîmpulung par le professeur américain E. P. Banks, ainsi que de certains graphiques construits par le collectif roumain, on publie une première contribution pour un atlas de la culture et de la civilisation du peuple roumain.

L'étude présente un intérêt pratique en vue de la direction de l'action sociale, d'une production optimale, guide dans le processus éducatif, dans la socialisation et dans l'enculturation, dans la structuration de la personnalité en conformité avec les valeurs, les idéals, les aspirations d'une société, dans le développement des bonnes relations entre tous les peuples du monde, par la connaissance du caractère national de chacun, par le respect pour les valeurs traditionnelles et émergentes de chaque population humaine. Il s'agit de l'orientation thématique — majeure et pratique — de l'anthropologie sociale et culturelle sur le plan mondial.

BIBLIOGRAFIE

1. Banks Eugene Pendleton, *Values and cultural ecology in a rapidly modernizing district in Romania*, American Anthropological Association, Mexico City, 1974.
2. Caramelea V. Vasile, *Orientări de valoare în configurația culturii grupurilor umane „stație-pilot" Cîmpulung și Berivoești*, Universitatea din București, Laboratorul de sociologie, Caiete de studii, referate și dezbateri, 1975, *6*.
3. Godschmidt W., *Values and the field of comparative sociology*, American Sociological Review, 1953, **18**, 287–293.
4. Kluckhohn Clyde, *A comparative study of values in five cultures*, Harvard Univ. Press, 1951.
5. Kluckhohn F., Strodtbeck F., *Variations in value orientations*, Harper & Row, New York, 1961.
6. Marsh Robert, *Comparative sociology*, chapter seven : *Cultural patterns and value orientations*, New York, 1967, p. 209–255.
7. Salzmann Zdenek, *A contribution to the study of value orientations among the Czechs and Slovaks*, University of Massachusetts, Department of Anthropology, Amherst, 1970.

Institutul „Dr. V. Babeș",
Laboratorul de antropologie București

Primit în redacție la 16 februarie 1976

UNITĂȚI ANTROPONIMICE CU FRECVENȚĂ SCĂZUTĂ ÎN LIMBA ROMÂNĂ

DE

LUCIA MĂRCUȘ

572.026

Puterea circulatorie a unităților din fondul antroponimic global românesc nu este uniformă : alături de prenume cu o frecvență mare există și prenume cu o circulație foarte restrînsă în timp și/sau spațiu.

Am studiat problema prenumelor cu frecvența absolută egală cu 1, așa cum apar acestea într-un indicator antroponimic românesc elaborat în cadrul Laboratorului de antropologie (1), (2). Această categorie de prenume este formată din patru mari grupe :

1) *prenume-arhaisme* (de ex. Berilă, Chiron, Pahone, Stoiș, Agafta, Gaftoana, Eusevia, Evdotia etc.) ;

2) *prenume-neologisme* (de ex. Ariel, Cerasel, Francisco, Jack, Aimée, Desirée etc.) ;

3) *derivate* și/sau *variante* ale unor unități antroponimice cu frecvență mare sau medie (de ex. Duțu, Corneluș, Dumitrel, Iosifică, Ovidică, Pantelică, Anuca, Anușa, Crăciunița, Marietuța, Petrulița etc.) ;

4) *toponime* (de ex. Lutețiu, Danubiu, Andaluzia, Colentina, Islanda, Olanda, Volguța) sau *substantive comune* (de ex. Albinel, Bobocel, Vulturel, Ancora, Brățărica, Lămpița, Porumbița etc.) care încep să dețină și funcția de prenume.

În *seria masculină*, din totalul de 1 893 de prenume înregistrate de „Indicatorul antroponimic românesc", 742 prezintă frecvența absolută egală cu 1, ceea ce înseamnă 39,197 %. Raportate însă la valoarea circulatorie globală a celor 1 893 de nume, adică 159 887, cele 742 de unicate constituie doar 0,464 %.

În *seria feminină*, din totalul de 1 936 de unități, 743 (38,378 %) apar o singură dată în circulație ; față de valoarea circulatorie totală de 137 171, ele reprezintă doar 0,541 %.

În raport cu inventarul antroponimic, unitățile cu frecvența absolută egală cu 1 reprezintă un procent destul de ridicat ; față de circulația globală a prenumelor, valorile înregistrate sînt foarte reduse. Menționăm că situația acestor prenume privește numai datele cuprinse în indicator, deci nu excludem posibilitatea ca, pentru alte loturi sau/și perioade necercetate de noi, să apară unele valori mai ridicate. De reținut însă că, și în această situație, aceste unități nu pot ajunge în competiție cu prenumele de maximă putere circulatorie existente acum în fondul românesc, fără a ignora însă situația ca în timp, prin influența diferiților factori favorizanți, să poată atinge valori mai ridicate.

Aceste unități, care măresc gradul de dispersie a fondului antroponimic, sînt prezente — cu valori de inventar mai mici sau mai mari — în

toate loturile studiate de noi, indiferent de caracteristicile lotului cercetat (urban/rural, gradul de exogamie sau endogamie ridicat, timpul luat în considerare, gradul de urbanizare, industrializare etc.).

Exemplificăm cu situația rezultată din prelucrarea datelor antroponimice, situație oferită de sectoarele 6 și 7 ale Municipiului București pentru secvența temporală 1941—1970 (tabelul nr. 1).

Tabelul nr. 1

Unicate în sectoarele 6 și 7 ale Municipiului București, 1941 – 1970

Sector	Serie	Unicate	% față de inventar	% față de circulație
7	masc.	253	40,54[1]	0,98[2]
	fem.	272	37,72[3]	1,10[4]
6	masc.	179	42,51[5]	1,74[6]
	fem.	174	36,53[7]	1,74[8]

[1] Față de 642 de prenume.
[2] Față de 25 981 în circulație.
[3] Față de 721 de prenume.
[4] Față de 24 519 în circulație.
[5] Față de 421 de prenume.
[6] Față de 10 117 în circulație.
[7] Față de 482 de prenume.
[8] Față de 9 517 în circulație.

Din prezentarea unităților antroponimice cu frecvența absolută egală cu 1 cuprinse în „Indicatorul antroponimic românesc", reținem:

— valoarea lor este ridicată față de inventarul antroponimic global, dar foarte scăzută față de circulația globală;

— sînt prezente în orice lot, indiferent de caracteristicile acestuia;

— urmărirea lor în timp este semnificativă pentru surprinderea procesului de dinamică antroponimică, interesînd cu precădere: 1) dispariția lor din circulație (cu menținerea însă în fondul de disponibilități); 2) eventualitatea creșterii puterii circulatorii, precum și cauzele care favorizează aceste două procese, cauze care nu sînt, după opinia noastră, în primul rînd lingvistice.

UNITÉS ANTHROPONYMIQUES AYANT UNE FRÉQUENCE RÉDUITE DANS LA LANGUE ROUMAINE

RÉSUMÉ

A côté de la présentation de quelques problèmes théoriques, on montre des exemples de prénoms ayant la fréquence absolue = 1 dans l'Indicateur anthroponymique roumain et dans la ville Bucarest (pour 1941—1970).

BIBLIOGRAFIE

1. MĂRCUȘ LUCIA, *Considerații asupra „Indicatorului antroponimic românesc"*, St. cerc. antropol., 1975, **12**, 89—91.
2. MĂRCUȘ LUCIA, *L'indicateur anthroponymique roumain*, Ann. roum. Anthrop., 1975, **12**, 77—78.

Institutul „Dr. V. Babeș",
Laboratorul de antropologie București

Primit în redacție la 10 februarie 1976

I. A. LENGYEL, *Palaeoserology. Blood typing with the fluorescent antibody method* (Paleoserologie. Determinarea grupelor sanguine prin metoda anticorpilor fluorescenți), Akadémiai Kiadó, Budapesta, 1975 (240 pagini, 190 tabele, 36 figuri)

Volumul este constituit din trei părți principale.

Partea întîi (p. 17—61) se ocupă de determinarea grupelor sanguine prin metoda anticorpilor fluorescenți pe țesutul osos recent, acordînd o atenție specială aspectelor metodologice.

Partea a doua (p. 65—193), cea mai voluminoasă, este consacrată prezentării rezultatelor obținute pe bază de analize pe schelete din necropolele vechi ale Ungariei, inclusiv pe cele din timpurile preistorice. La acestea se adaugă și rezultatele obținute privind osemintele din cîteva necropole preistorice importante din alte țări (U.R.S.S., R.S.F. Iugoslavia, R. F. Germania), precum și cele privind trei reprezentanți ai arheantropilor (*Homo erectus* III, *H. erectus pekinensis* IX și *H. erectus palaeohungaricus*).

Partea a treia (p. 197—204) conține un rezumat al principalelor rezultate obținute, precum și concluzii.

Bibliografia este foarte bogată.

Posibilitatea de a determina grupele sanguine pe schelete prezintă un interes deosebit nu numai pentru antropologi în general, dar și pentru geneticieni, biologi, serologi, arheologi, istorici, specialiști în medicina legală.

Pentru antropologi, aceasta contribuie la înțelegerea determinismului particularităților distribuției acestora în populațiile actuale, la precizarea atît a originii și legăturilor genetice ale unor populații vechi, cît și a înrudirii dintre subiecții ale căror schelete sînt găsite în aceleași necropole.

Este evident că, în vederea realizării tuturor acestor rezultate importante pentru istoria biologică a populațiilor, ar fi necesar să dispunem de metode foarte precise de determinare a caracterelor grupale din cît mai multe sisteme, deziderat greu de realizat în prezent. Totuși, elaborarea unor metode care prezintă garanții de precizie, măcar pentru sistemul 0AB, metode la realizarea cărora autorul cărții și-a adus contribuția, constituie un progres real în acest domeniu al paleoserologiei, de care se ocupă volumul elaborat de I. A. Lengyel.

Olga Necrasov

DENISE de SONNEVILLE-BORDES, *La préhistoire moderne. L'âge de la pierre taillée* (Preistoria modernă. Epoca pietrei cioplite), ed. a 2-a, Pierre Fanlac, Périgueux, 1972 (140 pagini text + 149 pagini cu figuri, desene originale în tuș, hărți, profile stratigrafice)

Autoarea acestui volum, doamna Denise de Sonneville-Bordes, este o specialistă binecunoscută în domeniul arheologiei paleoliticului, care lucrează la Institutul de geologie a cuaternarului de la Universitatea din Bordeaux.

Cartea este divizată în patru părți.

Prima parte, intitulată „Evoluția omului", începe printr-o succintă prezentare a nașterii și evoluției preistoriei în Franța, a periodizării paleoliticului și a problemelor de datare, trecînd apoi la o caracterizare a „timpurilor glaciare" și la schițarea problemei originii și a evoluției biologice a umanității.

Partea a doua, „Coordonatele carteziene și statistice", se ocupă de locuirile preistorice, de metodele de săpătură și de studiu al documentelor preistorice.

Partea a treia, avînd ca titlu „Europa paleolitică", descrie viața primilor locuitori cunoscuți pînă în prezent în Europa, trecînd apoi la studiul musterianului și al „vîrstei renului".

Partea a patra, intitulată „Preistoria în afara Europei", prezintă pe scurt datele referitoare la arheologia paleoliticului în Africa, Asia și America.

Un scurt capitol de concluzii, urmat de bibliografie, încheie textul principal al volumului (140 p.).

Dar, pe lîngă acestea, lucrarea conține, sub formă de intercalări între părțile lucrării (pînă la partea a patra), numeroase texte suplimentare însoțind fotografiile principalilor preistorici

francezi, reproduceri de manuscrise, de fotografii ale obiectelor de industrie şi artă paleolitică, de morminte paleolitice, de intrări în peşteri, de aşezări în aer liber, de schelete găsite *in situ* etc. (149 p.).

Lucrarea, bine pusă la punct cu achiziţiile noi ale arheologiei paleoliticului, se prezintă sub o formă agreabilă, uşor de consultat chiar pentru nespecialişti, extrem de bogat ilustrată.

Se adresează mai ales unor cercuri interesate în problemele evoluţiei culturale a umanităţii din paleolitic.

Olga Necrasov

EUGENE PENDLETON BANKS, *Values and cultural ecology in a rapidly modernizing district in Romania* (Valori şi ecologie culturală într-un judeţ din România care se modernizează rapid), American Anthropological Association, Mexico City, 1974

Studiul profesorului E. Pendleton Banks, şeful Departamentului de antropologie şi sociologie de la Wake Forest University, statul Carolina de Nord, este rezultatul unor cercetări efectuate în ţara noastră, în judeţul Argeş, îndeosebi în staţiile pilot Cîmpulung şi Berivoeşti, în anul 1973, în cadrul planului Fulbright de schimburi culturale între România şi Statele Unite ale Americii.

Lucrarea face parte dintr-un program de cercetări mai amplu. Autorul începe prin a arăta că, cu cinci ani mai înainte, a întreprins studii asemănătoare în R.S.F. Iugoslavia, materializate în volumul ,,Value orientations and industrialization among Yugoslav peasants" (American Anthropological Association, 1968).

Profesorul Banks *concepe valorile ca o parte a mediului cultural, ca aspecte interioare ale personalităţilor individuale*, ca reziduuri ale evenimentelor istorice şi ca una din sursele comportamentului uman. El consideră că valorile influenţează deopotrivă scopurile urmărite de indivizi şi alegerea mijloacelor folosite.

În ceea ce priveşte ecologia culturală, pe care o defineşte ca ,,studiul relaţiilor cultural-dependente între un grup uman şi cadrul înconjurător al acestuia", profesorul Banks apreciază că Argeşul are un larg spectru de ,,ecozone". Regiunea cercetată cuprinde munte, deal, cîmpie, în care se desfăşoară activităţi de păstorit, agricultură şi se dezvoltă din plin sectorul industrial, constituind un judeţ ,,reprezentativ" pentru România.

Analizînd ,,opţiunile valorice" ale subiecţilor intervievaţi pe bază de chestionar, autorul ajunge la concluzia că românii sînt orientaţi către *viitor*, manifestînd preferinţă pentru ,,omul care domină natura", pentru ,,acţiune", ,,fapte". Ei văd natura umană ca un bun esenţial. Românii pun pe primul plan *ordinea*, în locul spontaneităţii, *curăţenia* şi *gustul*, *abordarea teoretică* faţă de cea *pragmatică*. *Autoritatea părinţilor* este preferată *independenţei copiilor*, aşa cum *critica* ocupă mai mult loc decît lauda în *educaţia* copiilor. Ei preferă să-şi stăpînească emoţia decît să o exprime.

Aprecierea aceasta este făcută de un om de ştiinţă care trăieşte într-o altă cultură decît a noastră, ceea ce îi permite să sesizeze mai bine *specificul naţional* al culturii româneşti, ,,caracterul social" al românilor.

Prin lucrarea sa, profesorul Eugen Pendleton Banks aduce o primă contribuţie la elaborarea unui atlas al orientărilor de valoare ale culturii şi civilizaţiei poporului român. Studiul său va fi util şi pentru o comparaţie ştiinţifică între culturile diverselor popoare ale lumii, în scopul de a se respecta, de a colabora mai mult şi mai bine, ţinîndu-se seamă de ,,caracterul naţional" al fiecăruia.

Vasile V. Caramelea

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

MARIA CRISTESCU, **Aspecte ale creşterii şi dezvoltării adolescenţilor din Republica Socialistă România**, 1969, 287 p., 16,50 lei.

OLGA NECRASOV, **Originea şi evoluţia omului**, 1971, 277 p., 28 lei.

D. PROTASE, **Riturile funerare la daci şi daco-romani**, 1971, 223 p., 21 lei.

LIGIA BÂRZU, **Continuitatea populaţiei autohtone în Transilvania în secolele IV — V**, 1973, 309 p., 5 pl., 32 lei.

DARDU NICOLĂESCU-PLOPŞOR, WANDA WOLSKI, **Elemente de demografie şi ritual funerar la populaţiile vechi din România**, 1975, 292 p., 1 pl., 23 lei.

St. cerc. antropol., Bucureşti, tomul 13, 1976

I.P.I. c. 1201

43 881

Lei 35